

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**آئین نامه داخلی
مجلس شورای اسلامی**

پیشگفتار

آیین‌نامه داخلی مجلس مشتمل بر تشکیلات، طرز کار و وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی، از جمله قوانینی است که با رأی دوسوم نمایندگان به تصویب مجلس می‌رسد. اولین قانون آیین‌نامه داخلی در تاریخ 1362/2/18 به تصویب رسید.

آیین‌نامه داخلی فعلی مجلس در تاریخ 1378/1/18 به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاریخ 1379/1/20 به تأیید مجمع تشخیص مصلحت نظام رسید و تا این تاریخ، تغییرات متعددی از قبیل حذف، اصلاحیه، الحاقیه و استفساریه داشته است.

در سال 1391 با استناد به ماده (237) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و با مجوز هیئت‌رئیس‌ه نسبت به اعمال مصوبات بعدی در متن آیین‌نامه، تعیین شماره مواد و تبصره‌های الحاقی و اصلاح شماره آنها اقدام گردید.

در سال 1394 به دستور معاونت قوانین، اداره کل اسناد و تنقیح قوانین به شرح زیر عهده‌دار چاپ و انتشار قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شد:

الف - اقدامات انجام شده در قانون آیین‌نامه مجلس شورای اسلامی:

(1) مقابله متن قانون آیین‌نامه داخلی و اصلاحات آن و قوانین مرتبط با آن، با پرونده اصلی موجود در اداره کل اسناد و تنقیح قوانین.

(2) اعمال اصلاحات و الحاقات بعدی قانون بدون تغییر شماره مواد و فصول در نسخه منتشره در سال 1391.

(3) درج زیرنویس و ارجاعات ذیل موارد اصلاحی از قبیل اصلاح کل ماده، اصلاح یا حذف عبارت، الحاق ماده یا عبارت؛ به‌جز در مورد حذف کل ماده.

(4) درج یک فقره استفساریه تبصره ماده (76) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس ذیل ماده مربوطه.

ب - قوانین اصلاحی اعمال شده در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی:

- (1) قانون اصلاح ماده (213) آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1379/9/20.
- (2) قانون اصلاح ماده 58 آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1380/3/27.
- (3) قانون الحاق یک ماده به آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1382/3/25.
- (4) قانون اصلاح موادی از آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1382/10/24.
- (5) قانون اصلاح موادی از قانون آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1387/9/26.
- (6) قانون اصلاح مواد (196) و (197) آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1391/2/19.
- (7) قانون اصلاح موادی از قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1391/2/30.
- (8) قانون اصلاح موادی از قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1392/3/8.

- (9) قانون اصلاح ماده (45) آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1392/12/24.
- (10) قانون تفسیر تبصره ماده (76) قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1393/1/24.
- (11) قانون اصلاح موادی از آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1394/11/4.
- (12) قانون اصلاح موادی از آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1395/9/16

- ج - قوانین مرتبط با آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی:
- (1) قانون اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل (90) با دستگاه های دولتی جهت رسیدگی به شکایات مردم مصوب 1359/11/1
- (2) قانون نحوه اجرای اصل نودم (90) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب 1365/8/25

- (3) قانون مستثنی بودن مصوبات مربوط به آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی از موضوع ماده (2) قانون مدنی مصوب 1372/10/7
- (4) قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب 1389/3/25
- (5) قانون نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان مصوب 1391/1/15
- (6) قانون عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراها، مجامع و سایر هیأتها

معاونت قوانین

اداره کل اسناد و تنقیح قوانین

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
1	باب اول - کلیات
1	فصل اول - تشکیل مجلس و تشکیلات آن
1	مبحث اول - افتتاحیه و استقرار مجلس
1	اول - محل تشکیل
2	دوم - افتتاح مجلس
3	سوم - تشریفات سوگند
4	چهارم - جایگاه‌ها
6	پنجم - انتظام مجلس
8	مبحث دوم - تشکیلات قانونگذاری مجلس
8	اول - هیئت‌های رئیسه مجلس

- الف - هیئت رئیسه سنی 8
- ب - هیئت رئیسه موقت 10
- ج - هیئت رئیسه دائم 10
- د - مسئولیت مشترک هیئت رئیسه در برابر
مجلس 20
- دوم - شعب و کمیسیون‌ها 23
- الف - شعب 23
- 1- رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان 25
- 2- تعیین اعضای کمیسیون‌ها 32
- ب - کمیسیون‌ها 36
- 1- کمیسیون‌های خاص 38
- 1-1- کمیسیون مشترک 38
- 1-2- کمیسیون ویژه 38
- 1-3- کمیسیون تلفیق 39

- 41-1-4- کمیسیون تحقیق 41
- 41-5-1- کمیسیون تدوین آیین نامه داخلی
مجلس 42
- 41-6-1- کمیسیون اصل نودم (90) قانون
اساسی 42
- 2- کمیسیون های تخصصی 44
- 2-1- کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری 48
- 2-2- کمیسیون اجتماعی 48
- 2-3- کمیسیون اقتصادی 48
- 2-4- کمیسیون امنیت ملی و سیاست
خارجی 49
- 2-5- کمیسیون انرژی 49
- 2-6- کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات 50
- 2-7- کمیسیون بهداشت و درمان 51

- 2-8- کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور 51
- 2-9- کمیسیون صنایع و معادن 52
- 2-10- کمیسیون عمران 52
- 2-11- کمیسیون فرهنگی 52
- 2-12- کمیسیون قضائی و حقوقی 53
- 2-13- کمیسیون کشاورزی، آب و منابع
طبیعی 53
- 3- مقررات مشترک کمیسیون‌ها 53
- مبحث سوم - تشکیلات اداری و پشتیبانی مجلس .. 58
- فصل دوم - نمایندگان 64
- مبحث اول - مصونیت نمایندگان 64
- مبحث دوم - تعهدات نمایندگان 66
- مبحث سوم - حقوق نمایندگان 68
- مبحث چهارم - مأموریت‌ها 69

- 69.....مبحث پنجم - تعطیلات و مرخصی‌ها
- 71.....مبحث ششم - غیبت نمایندگان
- 73.....مبحث هفتم - استعفای نماینده و نحوه بررسی آن
- 75.....فصل سوم - گردش کار مجلس
- 75.....مبحث اول - جلسات مجلس
- 83.....مبحث دوم - نطق‌ها و مذاکرات
- 83.....اول - نطق‌ها
- 92.....دوم - مذاکرات
- 95.....مبحث سوم - آراء
- 95.....اول - کمیت آراء
- 102.....دوم - کیفیت آراء
- 107.....سوم - اعلام نتیجه رأی
- 108.....باب دوم - وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی

- 108..... فصل اول - قانونگذاری
- 108..... مبحث اول - طرح‌ها و لوایح قانونی
- 108..... اول - طرح‌های قانونی
- 110..... دوم - لوایح قانونی
- 113..... سوم - طرح‌های شورای عالی استانها
- 114..... چهارم - مقررات مشترک طرح‌ها و لوایح
- مبحث دوم - مراحل بررسی و تصویب طرح‌ها و
- 115..... لوایح عادی
- 116..... اول - بررسی طرح‌ها و لوایح در کمیسیون‌ها
- 128..... دوم - بررسی و تصویب طرح‌ها و لوایح در مجلس
- مبحث سوم - مراحل بررسی و تصویب طرح‌ها و
- 136..... لوایح فوری
- 136..... اول - کلیات
- 139..... دوم - طرح‌ها و لوایح یک فوریتی

- 140..... سوم - طرح‌ها و لوایح دوفوریتی
- 141..... چهارم - طرح‌ها و لوایح سه فوریتی
- مبحث چهارم - بررسی طرح‌ها و لوایح طبق اصل
- 142..... هشتاد و پنجم (85)
- 147..... مبحث پنجم - نحوه بررسی موارد خاص و مهم...
- اول - نحوه تصویب معاهدات و قراردادهای
- 147..... بین‌المللی
- 150..... دوم - اصلاح جزئی در خطوط مرزها
- 151..... سوم - محدودیت‌های ضروری
- 153..... چهارم - سایر موارد
- مبحث ششم - نحوه بررسی برنامه و بودجه سالانه کل
- 154..... کشور
- 154..... اول - تصویب برنامه توسعه
- 158..... دوم - تصویب بودجه سالانه کل کشور

- 163.....مبحث هفتم - تفسیر قوانین
- مبحث هشتم - نکات مشترک مربوط به بررسی
- 164.....طرح‌ها و لوایح
- مبحث نهم - ارجاع مصوبات مجلس به شورای نگهبان
- 168.....و مراحل رسیدگی به آنها
- 172.....مبحث دهم - تقاضای همه‌پرسی
- 174 فصل دوم - نحوه بررسی و رأی اعتماد به هیئت وزیران
- 179.....فصل سوم - نظارت
- مبحث اول - نحوه بررسی اصول هشتاد و هشتم (88)
- 179.....و هفتاد و ششم (76) قانون اساسی
- 179.....اول - تذکر و سؤال
- 179.....الف - تذکر
- 180.....ب - سؤال
- 189.....دوم - تحقیق و تفحص

- مبحث دوم - نمایندگان ناظر در مجامع، هیئت‌ها و شوراها 197
- مبحث سوم - نحوه رسیدگی دیوان محاسبات به اجرای بودجه سالانه کل کشور 200
- مبحث چهارم - استیضاح 203
- اول - استیضاح وزیران 203
- دوم - استیضاح و عدم کفایت رئیس‌جمهور 208
- مبحث پنجم - سایر مقررات 211
- قوانین مرتبط با آیین‌نامه داخلی 213
- 1- قانون اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل (90) با دستگاه‌های دولتی جهت رسیدگی به شکایات مردم مصوب 1359/11/1 214
- 2- قانون نحوه اجرای اصل نودم (90) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب 1365/8/25 215

- 3- قانون مستثنی بودن مصوبات مربوط به آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی از موضوع ماده (2) قانون مدنی مصوب 1372/10/7.....220
- 4- قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور مصوب 1389/3/25.....221
- 5- قانون نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان مصوب 1391/1/15.....230
- 6- قانون عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراها، مجامع و سایر هیأتها مصوب 1393/06/15.....240

قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

باب اول - کلیات

فصل اول- تشکیل مجلس و تشکیلات آن

مبحث اول- افتتاحیه و استقرار مجلس

اول - محل تشکیل

ماده 1- محل دائمی مجلس شورای اسلامی ساختمان بهارستان است و جلسات مجلس در این محل، رسمیت دارد. تعیین هر محل دیگر با پیشنهاد هیئت‌رئیس و رأی موافق دوسوم نمایندگان حاضر در جلسه رسمی مجلس است.

تبصره 1- در مواقع اضطرار که تشخیص آن بر عهده هیئت‌رئیس مجلس است اگر تشکیل جلسات رسمی در محل‌های موضوع این ماده ممکن نشود، از طرف هیئت‌رئیس، محل دیگری تعیین می‌شود و به اطلاع

نمایندگان می‌رسد. ادامه تشکیل جلسات در این محل نیز با رأی اکثریت نمایندگان حاضر در جلسه رسمی است.

تبصره 2- رأی‌گیری موضوع این ماده بعد از صحبت یک مخالف و یک موافق هرکدام حداکثر به مدت پنج دقیقه انجام می‌شود.

دوم - افتتاح مجلس

ماده 2- نخستین جلسه هر دوره مجلس شورای اسلامی طبق اصل شصت و پنجم (65) قانون اساسی با حضور حداقل دوسوم مجموع نمایندگان رسمیت می‌یابد. در آغاز جلسه آیات (35) تا (42) سوره شوری تلاوت می‌شود.

پس از قرائت پیام مقام معظم رهبری مراسم سوگند انجام و در پایان جلسه، نمایندگان به منظور بزرگداشت بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (ره) و شهیدان انقلاب اسلامی و ادای احترام و

تجدید عهد با آنان در مرقد مطهر آن حضرت و بهشت
زهر را حضور خواهند یافت.

سوم - تشریفات سوگند

ماده 3- نمایندگان حاضر در مجلس طبق اصل
شصت و هفتم (67) قانون اساسی سوگند یاد می‌کنند. متن
سوگندنامه توسط رئیس قرائت می‌شود و نمایندگان به
حالت اجتماع در حال قیام آن را تکرار و پس از انجام
مراسم تحلیف، سوگندنامه را امضاء می‌کنند.

نمایندگان اقلیت‌های دینی این سوگند را با ذکر
کتاب آسمانی خود یاد خواهند کرد.

نمایندگانی که در جلسه نخست شرکت ندارند باید
در اولین جلسه رسمی که حضور پیدا می‌کنند سوگند را
به‌جا آورند و ذیل سوگندنامه را امضاء کنند.

چهارم - جایگاه‌ها

ماده 4- جایگاه نمایندگان، پس از ارائه اعتبارنامه نمایندگان به مجلس به حکم قرعه تعیین می‌شود و در دفتر مخصوص ثبت خواهد شد. قرعه‌کشی هر سال تجدید می‌شود. نمایندگانی که در قرعه قبل در قسمت جلو مجلس بوده‌اند به حکم قرعه در قسمت دوم مجلس استقرار خواهند یافت. در دو ردیف اول رئیس‌جمهور، معاونان و مشاوران او، اعضای شورای نگهبان و هیئت‌وزیران و معاونان امور مجلس و دیگر افراد مجاز طبق این آیین‌نامه خواهند نشست و افراد مذکور به‌هیچ‌وجه مجاز به نشستن در صندلی نمایندگان و یا تردد در محل استقرار نمایندگان نمی‌باشند.¹

ماده 5- خبرنگاران و تماشاچیان با داشتن کارت مخصوص همان جلسه و نیز مأمورین انتظامات مجلس در محل‌های مخصوص، حق حضور خواهند داشت و باید در

¹ - ماده (4) اصلاحی 1391/2/30

تمام مدت جلسه ساکت باشند و از هرگونه بی‌نظمی خودداری کنند. در غیر این صورت با دستور رئیس جلسه، صحن را ترک می‌نمایند. در صورتی که عمل آنان مستوجب تعقیبات کیفری بشود فرد خاطی با رعایت مقررات توسط مأمورین انتظامات مجلس توقیف و به مراجع صالحه تحویل خواهد شد.¹

تبصره 1- هریک از نمایندگان می‌تواند در هر جلسه برای حداکثر سه نفر که به آنها اعتماد دارد، درخواست صدور کارت ورود به محل تماشاچیان را بنماید. انتظامات مجلس موظف به صدور کارت برای آنان می‌باشد.

تبصره 2- معاونت اجرائی مجلس با رعایت موازین تعیین شده از طرف هیئت رئیسه، برای خبرنگاران جرائد داخلی که طبق قانون مطبوعات اجازه انتشار دارند و برای

¹ - ماده (5) اصلاحی 1391/2/30

خبرنگاران خارجی با معرفی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی کارت موقت غیرقابل انتقال صادر می‌نماید.¹

پنجم - انتظام مجلس

ماده 6- حفظ انتظام و امنیت محوطه مجلس به عهده رئیس مجلس و در غیاب او به عهده نواب رئیس است. هیچ مقام و قوه‌ای بدون اجازه رئیس، حق مداخله در محوطه و امور مجلس را ندارد.

ماده 7- حمل هر نوع اسلحه برای کسانی که وارد ساختمان اصلی مجلس می‌شوند مطلقاً ممنوع است.

ماده 8- رئیس جمهور و معاونان او، وزیران به اجتماع یا به انفراد حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و می‌توانند مشاوران خود را نیز همراه داشته باشند و رئیس قوه قضائیه برای شرکت در مراسم تحلیف رئیس جمهور در مجلس شرکت می‌کند و همچنین اعضای

¹ - تبصره (2) ماده (5) اصلاحی 1391/2/30

شورای نگهبان حق حضور در کلیه جلسات رسمی مجلس را دارند و چنانچه طرح یا لایحه‌ای با قید دو یا سه فوریت در دستور مجلس قرار گیرد اعضای شورای نگهبان باید در آن جلسه شرکت نمایند.

تبصره 1- سایر مسئولین دستگاه‌های اجرائی و قضائی اعم از دولتی یا غیردولتی که از طرف هیئت‌رئیس برای دفاع و توضیح طرح یا لایحه دعوت شده‌اند می‌توانند در جلسات مجلس شرکت نمایند.

تبصره 2- رئیس و دادستان دیوان محاسبات، معاون امور مجلس هریک از وزیران و آن عده از کارکنان مجلس که حضور آنان در صحن مجلس ضروری باشد و معاونین امور مجلس دیگر دستگاه‌ها و نهادها با اجازه هیئت‌رئیس حق حضور در جلسات را دارند. این افراد می‌توانند در جلساتی که موضوع دستور مجلس مرتبط با وزارتخانه و سازمان آنها باشد شرکت نمایند.¹

¹ - تبصره‌های (1) و (2) ماده (8) اصلاحی 1387/9/26

ماده 9- رؤسای جمهور، نخست‌وزیران، رؤسای مجلس و مقامات عالی‌رتبه کشورهای دیگر که به دعوت مقامات جمهوری اسلامی ایران به ایران می‌آیند و بنا به صلاحدید همتای آنان و تصویب هیئت‌رئیس مجلس حضورشان در جلسه رسمی و علنی به مصلحت باشد می‌توانند در جلسه حاضر و عنداللزوم سخنرانی نمایند. این موضوع قبل از شروع جلسه باید به اطلاع نمایندگان¹ برسد.

مبحث دوم - تشکیلات قانونگذاری مجلس

اول - هیئت‌های رئیس مجلس

الف - هیئت‌رئیس سنی

ماده 10- مسن‌ترین فرد از نمایندگان حاضر به عنوان رئیس سنی و فرد بعدی به عنوان نائب‌رئیس و دو

¹ - ماده (9) اصلاحی 1391/2/30

نفر از جوان‌ترین نمایندگان حاضر به سمت دبیر معین می‌شوند و در جایگاه هیئت‌رئیس قرار می‌گیرند. در صورت تساوی سن، هیئت‌رئیس سنی با قید قرعه از بین مسن‌ترین و جوان‌ترین نمایندگان حاضر تعیین خواهد شد.

اعلام هیئت‌رئیس سنی با معاونت قوانین مجلس است.¹

ماده 11- وظایف هیئت‌رئیس سنی، اداره جلسه افتتاحیه، انجام مراسم تحلیف، قرعه‌کشی اسامی نمایندگان برای عضویت در شعب و توزیع اعتبارنامه‌ها بین شعب و اجرای انتخابات هیئت‌رئیس موقت است.²

¹ - در کلیه مواد و تبصره‌های این قانون، به موجب مصوبه

1387/9/26 کلمه «منشی» به کلمه «دبیر» و به موجب مصوبه

1391/2/30 عبارت «اداره کل قوانین» به عبارت «معاونت قوانین»

تغییر یافت.

² - ماده (11) اصلاحی 1391/2/30

ب - هیئت‌رئیس موقت

ماده 12- انتخاب هیئت‌رئیس موقت در دومین جلسه علنی مجلس انجام خواهد شد. ترکیب و طرز انتخاب آن مانند هیئت‌رئیس دائم است، به جز اینکه اکثریت نسبی در انتخاب رئیس کافی خواهد بود.

هیئت‌رئیس موقت بلافاصله پس از انتخاب، با متن سوگندنامه هیئت‌رئیس دائم مراسم تحلیف را به‌جای خواهد آورد.

ماده 13- وظایف هیئت‌رئیس موقت اداره جلسات مجلس تا زمان تأیید اعتبارنامه دوسوم نمایندگان و اجرای انتخابات هیئت‌رئیس دائم و تمشیت امور اداری مجلس است.

ج - هیئت‌رئیس دائم

ماده 14- پس از قرائت گزارش کلیه شعب پانزده‌گانه و تصویب اعتبارنامه حداقل دوسوم مجموع نمایندگان، هیئت‌رئیس موقت اقدام به انتخاب هیئت‌رئیس

دائم می‌کند، اعضای هیئت‌رئیسسه دائم برای یک سال انتخاب می‌شوند. مبنای تجدید انتخابات سالیانه، سالروز انتخابات هیئت‌رئیسسه قبلی بوده و در صورتی که با تعطیلات مصادف گردد در جلسه قبل از آن انجام می‌گردد و مسئولیت هیئت‌رئیسسه جدید از سالروز انتخابات قبل تفویض خواهد گردید.¹

ماده 15- هیئت‌رئیسسه دائم مرکب از رئیس، دو نایب‌رئیس، شش دبیر و سه ناظر می‌باشد.²

ماده 16- انتخاب رئیس در نوبت اول با اکثریت مطلق آراء نمایندگان صاحب رأی است و انتخاب نواب‌رئیس، دبیران و ناظران هر کدام جداگانه و با اکثریت نسبی و رأی مخفی و با ورقه خواهد بود. در صورتی که

¹ - ماده (14) اصلاحی 1391/2/30

² - در این آیین‌نامه به موجب مصوبه 1387/9/26 کلمه «کارپرداز» به کلمه «ناظر» تغییر یافت.

در انتخاب رئیس در نوبت اول اکثریت مطلق حاصل نشود، در نوبت دوم اکثریت نسبی کافی خواهد بود.

تبصره 1- چنانچه آراء برای رئیس، نواب رئیس، دبیران، ناظران با یکدیگر برابر باشد، حسب مورد به قید قرعه تعیین می‌شوند.

تبصره 2- در صورتی به فرد غائب در جلسه می‌توان رأی داد که قبل از تشکیل جلسه مربوط به انتخابات هیئت‌رئیس، کتباً نامزدی خود را به معاونت قوانین مجلس اعلام کرده باشد.

ماده 17- قبل از اخذ رأی برای هیئت‌رئیس، اسامی داوطلبان به ترتیب وصول به هیئت‌رئیس بدون بحث در جلسه علنی اعلام خواهد شد.

ماده 18- اعضای هیئت‌رئیس دائم، پس از انتخاب، در حضور نمایندگان با قرائت متن زیر سوگند یاد می‌کنند و موظف به رعایت دقیق مفاد آن می‌باشند.¹

¹ - ماده (18) اصلاحی 1391/2/30

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

«من به عنوان عضو هیئت رئیسه مجلس شورای اسلامی در برابر قرآن مجید به خداوند قادر متعال سوگند یاد می‌کنم که حداکثر توان خود را برای اجرای آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی با مراعات بی‌طرفی کامل در انجام وظایف به کارگیرم و از هرگونه اقدام مخالف آیین‌نامه اجتناب نمایم.»

ماده 19- نواب رئیس به ترتیب تعداد آراء به عنوان نائب‌رئیس اول و نائب‌رئیس دوم و در صورت تساوی آراء با قید قرعه انتخاب می‌شوند و در غیاب رئیس مجلس به ترتیب، وظایف و اختیارات او را بر عهده خواهند داشت.

تبصره - رئیس مجلس می‌تواند حتی هنگام حضور خود، اداره جلسه رسمی را به ترتیب به عهده نواب رئیس بگذارد.

ماده 20- اگر رئیس مجلس پیش از انقضای مدت از ریاست استعفاء دهد یا فوت شود نواب رئیس به ترتیب

تقدم، جلسه را منعقد می‌سازند و متن استعفاءنامه را قرائت یا فوت را اعلام می‌دارند. در مورد فوت به احترام متوفی جلسه ختم می‌شود و در هر صورت در جلسه بعد نایب‌رئیس جلسه را تشکیل می‌دهد و رئیس جدید طبق آیین‌نامه داخلی مجلس انتخاب می‌شود.

در مورد استعفاء بعد از اعلام و قرائت متن استعفاءنامه در مجلس و استماع توضیحات رئیس مستعفی و مذاکراتی که نمایندگان لازم بدانند، چنانچه استعفاء پس گرفته نشود، انتخاب رئیس جدید در جلسه بعد به عمل می‌آید، حداکثر توضیحات رئیس، سی دقیقه و سه نفر نماینده هرکدام ده دقیقه است.¹

تبصره 1- در مورد فوت یا استعفاء سایر اعضای هیئت‌رئیس نیز باید بدون تشریفات در جلسه بعد انتخاب فرد یا افراد جدید به عمل آید.

¹ - ماده (20) اصلاحی 1391/2/30

تبصره 2- انتخاب رئیس و هریک از اعضای هیئت‌رئیس جدید برای مدت باقیمانده از یک‌سال خواهد بود.

ماده 21- هیچ‌یک از اعضای هیئت‌رئیس مجلس نمی‌تواند به عضویت کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس انتخاب شود و در صورتی که هریک از اعضای این کمیسیون به عضویت هیئت‌رئیس انتخاب گردند از کمیسیون مستعفی شناخته شده و مطابق مراتب منظور در این آیین‌نامه نسبت به تعیین کمیسیون جدید اقدام خواهند نمود و همچنین نمی‌توانند به عنوان رئیس یا سخنگوی کمیسیون‌های مجلس انتخاب گردند و در صورتی که رئیس یا سخنگوی کمیسیون‌ها به عضویت هیئت‌رئیس انتخاب گردند از سمت خود در کمیسیون مستعفی شناخته می‌شوند.¹

¹ - در کلیه مواد و تبصره‌های این قانون، به موجب مصوبه 1387/9/26 کلمه «مخبر» به کلمه «سخنگو» تغییر یافت.

ماده 22- وظایف و اختیارات رئیس مجلس

عبارتند از:

1- اداره جلسات مجلس به شرح مواد این

آیین نامه

2- اداره کلیه امور اداری، مالی، استخدامی و

سازمانی مجلس

3- امضای کلیه احکام استخدامی براساس

آیین نامه استخدامی کارکنان مجلس و سایر قوانین و

مقررات

4- امضای کلیه نامه‌های مربوط به امور

قانونگذاری و پارلمانی مجلس

5- حضور در نهادهای قانونی که رئیس مجلس

عضو آنها است.

6- ارائه گزارش کامل از تصمیمات و اقدامات

هیئت رئیسه در رابطه با مسائل مختلف مربوط به مجلس و

واحدهای تابعه آن هر سه ماه یکبار به نمایندگان

7- سایر موارد مذکور در قانون اساسی و دیگر مقررات¹

ماده 23- وظایف دبیران عبارتند از:

- 1- مراقبت در ضبط و تحریر صورت مذاکرات و چاپ و توزیع آنها
- 2- قرائت طرح‌ها و لوایح، پیشنهادهای، نوشته‌ها و مطالبی که باید به اطلاع مجلس برسد.
- 3- تنظیم پیشنهادهای واصله از طرف نمایندگان به ترتیب وصول

با قید شماره

- 4- ترتیب اجازاتی که نمایندگان در جلسه برای نطق می‌خواهند، با رعایت حق تقدم و قید شماره ترتیب
- ماده 24- وظایف و اختیارات هیئت رئیسه عبارتند

از:

¹ - بند (2) ماده (22) اصلاحی 1387/9/26

- 1- نظارت بر کلیه امور اداری، مالی، استخدامی و سازمانی مجلس
- 2- تصویب بودجه پیشنهادی سالانه مجلس و ارجاع آن به کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس جهت طی مراحل قانونی
- 3- تصویب حقوق مالی نمایندگان طبق این آیین‌نامه
- 4- انتظام و حفظ انضباط جلسات مجلس
- 5- نظارت بر انجام امور مربوط به گزارش‌ها و چاپ و توزیع آنها
- 6- تهیه و تنظیم برنامه هفتگی مجلس
- 7- مسئولیت و نظارت بر رعایت اوقات و مهلت‌های قانونی مذکور در این آیین‌نامه
- 8- تصمیم‌گیری در خصوص دعوت از اشخاص حقیقی و حقوقی و موافقت با حضور اشخاص متقاضی جهت شرکت و یا اظهارنظر در مجلس

- 9- اعلام مراتب رد اعتبارنامه یا استعفای
نمایندگان به وزارت کشور
- 10- بررسی و حل و فصل مسائل و مشکلات
کمیسیون‌ها و شعب و اتخاذ تصمیم در موارد اختلافی یا
عدم رعایت آیین‌نامه
- 11- حفظ شأن و منزلت و اقتدار مجلس و دفاع
از حقوق و جایگاه قانونی نمایندگان
- 12- تصویب سازوکار لازم جهت بهبود روش‌های
نظارتی و ساماندهی امور ناظرین منتخب مجلس و
کمیسیون‌ها در مجامع و شوراها و دریافت گزارش آنان¹
- تبصره- جلسات هیئت‌رئیس با حضور حداقل
دوسوم اعضاء که رئیس یا یکی از نواب رئیس جزء آنان
باشد رسمیت می‌یابد و مصوبات آن با رأی اکثریت مطلق
عده حاضر معتبر خواهد بود.

¹ - بندهای (1)، (3)، (8)، (10)، (12) ماده (24) اصلاحی

د - مسئولیت مشترک هیئت‌رئیس در برابر مجلس

ماده 25- رئیس‌مجلس و سایر اعضای

هیئت‌رئیس در مورد انجام وظایف محوله در این آیین‌نامه در برابر مجلس مسئولیت مشترک دارند.

ماده 26- هرگاه نمایندگان به کیفیت اداره

جلسات یا سایر امور مجلس و نحوه ایفای وظایف رئیس یا سایر اعضای هیئت‌رئیس معترض باشند، می‌توانند طی تقاضای کتبی با امضای حداقل بیست و پنج نفر و یا به درخواست کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس، تشکیل هیئت رسیدگی به اعتراضات، مرکب از رؤسای کمیسیون‌های تخصصی و اعضای کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس را درخواست نمایند. کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مکلف است ظرف سه روز نسبت به تشکیل هیئت رسیدگی به اعتراضات، اقدام نماید. هیئت اخیر مکلف است ظرف ده روز با حضور سه نفر از منتخبین معترضین، به موضوع رسیدگی نماید. در صورتی که اکثریت اعضای هیئت رأی بر عدم صلاحیت فرد مورد

اعتراض دادند عضویت وی در هیئت‌رئیس‌ه تعلیق می‌گردد. گزارش هیئت در این باره در جلسه غیرعلنی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در اولین جلسه علنی مجلس بدون بحث به رأی‌گیری گذاشته می‌شود. در صورت رد عدم صلاحیت، عضو مزبور به کار خود ادامه خواهد داد و در غیر این صورت از سمت خود مستعفی شناخته می‌شود و حق شرکت در انتخابات مجدد آن دوره را ندارد.¹

تبصره 1- هیئت رسیدگی کننده به اعتراض، در ابتدای نخستین جلسه خود هیئت‌رئیس‌ه‌ای را وفق مقررات مربوط به انتخاب هیئت‌رئیس‌ه کمیسیون‌ها، انتخاب می‌نمایند. جلسات هیئت با حضور سه چهارم اعضاء رسمیت می‌یابد و مناط اعتبار تصمیمات آن، رأی اکثریت مطلق حاضرین می‌باشد.

¹ - ماده (26) اصلاحی 1387/9/26

تبصره 2- نمایندگان معترض و اعضای مورد اعتراض هیئت‌رئیس مجلس، حق رأی در جلسه هیئت رسیدگی‌کننده به اعتراضات را ندارند.

تبصره 3- رسیدگی فوق مانع از انجام وظایف قانونی کمیسیون اصل نودم (90) قانون اساسی نسبت به طرز کار مجلس نخواهد بود و نمایندگان می‌توانند از آن طریق نیز نسبت به عملکرد هیئت‌رئیس نظارت و پیگیری نمایند.

تبصره 4- نحوه رسیدگی به اعتراض در مورد ایفای وظایف رئیس کمیسیون اصل نودم (90) قانون اساسی و نیز رئیس و دادستان دیوان محاسبات و همچنین سایر نمایندگان مجلس که با رأی مجلس انتخاب می‌شوند ولی در این آیین‌نامه برای رسیدگی به اعتراض در مورد ایفای وظایف آنان روشی مشخص نشده است طبق این ماده است.

تبصره 5- چنانچه ده نفر از نمایندگان به‌عملکرد هریک از نمایندگان منتخب مجلس در هیئت‌ها، مجامع و

شوراهای غیراستانی و غیرشهرستانی معترض باشند، طبق این ماده به عملکرد آنان رسیدگی می‌شود.¹

دوم - شعب و کمیسیون‌ها

الف - شعب

ماده 27- پس از انجام مراسم تحلیف، نمایندگان به حکم قرعه به‌طور مساوی به پانزده شعبه تقسیم می‌شوند و افراد باقیمانده به ترتیب از شعبه اول به بعد، یک‌یک به شعب افزوده می‌شوند. نمایندگانی که بعداً سوگند یاد می‌کنند به حکم قرعه به عضویت شعبی که کسری دارند پذیرفته می‌شوند.

هر شعبه دارای یک رئیس، دو نایب‌رئیس، یک سخنگو و دو دبیر خواهد بود که جداگانه با رأی مخفی با ورقه و با اکثریت نسبی بیش از یک‌سوم کل اعضای شعبه،

¹ - تبصره‌های (4) و (5) ماده (26) الحاقی 1391/2/30

انتخاب می‌شوند و در صورت تساوی به حکم قرعه عمل خواهد شد.

نتیجه انتخابات با ذکر آراء طی گزارشی به وسیله سخنگو به اطلاع مجلس می‌رسد. مناط اعتبار برای رسمیت جلسات شعب، حضور حداقل دوسوم اعضاء می‌باشد و تصمیمات شعب، به جز در مورد انتخاب افراد، با اکثریت مطلق آراء عده حاضر خواهد بود.

ماده 28- هریک از شعب برای تمام دوره نمایندگی رسمیت دارند و وظایف و اختیارات آنها عبارتند از:

- 1- رسیدگی به اعتبارنامه‌ها
 - 2- تعیین اعضاء کمیسیون تحقیق
 - 3- تعیین اعضاء کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی
- مجلس
- 4- بررسی و تشخیص صلاحیت نامزدهای عضویت در کمیسیون‌های تخصصی مجلس

ماده 29- هریک از شعب موظفند صورت جلسات خود را با قید اسامی حاضرین و غائبین و تأخیرکنندگان به وسیله دبیر شعبه تنظیم و تقدیم هیئت رئیسه مجلس نمایند.

1- رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان

ماده 30- شعب به موجب جدول حوزه‌های انتخاباتی مجلس شورای اسلامی که براساس حروف الفبا از طرف معاونت قوانین مجلس با نظارت هیئت رئیسه تنظیم و توزیع می‌شود، رسیدگی به اعتبارنامه‌ها را شروع و نسبت به مدارکی که در شورای نگهبان مورد رسیدگی قرار نگرفته و یا پس از رسیدگی شورای نگهبان به دست آمده است اتخاذ تصمیم خواهد نمود و گزارش تصویب یا رد آن را از طریق هیئت رئیسه به مجلس تقدیم می‌دارند. هر شعبه برای تسریع در کار می‌تواند یک یا چند شعبه فرعی تعیین کند که اعضای آن با قید قرعه از بین منتخبین آن شعبه تعیین می‌شوند، ولی رسیدگی نهائی در شعبه اصلی به عمل می‌آید

و گزارش آن توسط سخنگوی شعبه طبق دستور جلسه به مجلس داده خواهد شد و در صورت غیبت سخنگو و همچنین در صورتی که سخنگوی شعبه در جلسه باشد، لیکن نخواهد درباره اعتبارنامه صحبت کند به ترتیب یکی از دو نایبرئیس یا دبیران وظیفه او را انجام خواهد داد.¹

ماده 31- هیئت رئیسه موظف است فهرست اعتبارنامه‌های ارجاعی به شعب را تکثیر و در اختیار نمایندگان قرار دهد. چنانچه نماینده‌ای به هریک از اعتبارنامه‌ها معترض باشد، حداکثر ظرف مدت سه روز از تاریخ انتشار فهرست فوق‌الذکر اعتراض خود را کتباً به شعبه مربوطه تقدیم می‌دارد. شعبه موظف است حداقل بیست و چهار ساعت قبل از بررسی هر اعتبارنامه از معترضین جهت توضیح اعتراض خود دعوت به عمل آورد.

¹ - ماده (30) اصلاحی 1391/2/30

تبصره- در صورت عدم حضور معترض یا معترضین در شعبه، حق طرح اعتراض در جلسه علنی را نخواهند داشت مگر آنکه عدم حضور آنان به تشخیص هیئت‌رئیس با عذر موجه بوده باشد و همچنین در صورتی که شعبه در موعد مقرر از معترض یا معترضین دعوت به عمل نیاورد، آنان می‌توانند در جلسه علنی اعتراض نمایند.

ماده 32- هیچ شعبه‌ای نمی‌تواند تقدیم گزارش خود را بیش از دوازده روز از تاریخ دریافت پرونده به تعویق اندازد. در صورتی که تأخیر به حکم ضرورت پیش آمده باشد، رئیس و در غیاب او نائب‌رئیس شعبه مکلف است هیئت‌رئیس مجلس را مطلع سازد. هرگاه هیئت‌رئیس علت را موجه دانست، موضوع را دوباره به همان شعبه و در غیر این صورت به شعبه بعد ارجاع می‌نماید که ظرف ده روز پس از دریافت پرونده، گزارش دهد.

ماده 33- گزارش هریک از شعب دربارۀ تأیید یا رد اعتبارنامه‌ها بدون ذکر دلیل در مجلس قرائت می‌شود.

در صورتی که گزارش شعبه مبنی بر رد اعتبارنامه باشد و یا اینکه معترضین بر اعتراض خود باقی باشند، اعتبارنامه به کمیسیون تحقیق ارجاع خواهد شد.

در غیر این صورت اعتبارنامه مصوب تلقی گردیده و رئیس مجلس تصویب آن را اعلام می نماید.

ماده 34- کمیسیون تحقیق ظرف حداکثر پانزده روز به دلایل و توضیحات کتبی شعب و معترضین (که باید ظرف پنج روز از تاریخ ارجاع اعتبارنامه به کمیسیون، به آن کمیسیون فرستاده باشند) رسیدگی می کند و پس از استماع و بررسی توضیحات شفاهی معترضین و مدافعات کتبی یا حضوری نماینده مورد اعتراض، نظر خود را به مجلس ارسال می دارد.

در صورت عدم حضور عمدی نماینده مورد اعتراض در کمیسیون و یا عدم ارسال مدافعات کتبی کمیسیون می تواند بدون استماع مدافعات وی نظر خود را به مجلس ارسال دارد.

ماده 35- چنانچه اعتبارنامه نماینده‌ای از طرف شعبه یا نماینده‌ای مورد اعتراض قرار گرفته و به کمیسیون تحقیق احاله شده باشد نظر کمیسیون مذکور در مجلس قرائت می‌شود. اگر گزارش کمیسیون تحقیق مبنی بر رد اعتبارنامه باشد سخنگوی کمیسیون ادله رد اعتبارنامه را توضیح می‌دهد. در صورتی که گزارش مبنی بر تأیید صحت اعتبارنامه باشد و یا در موعد مقرر گزارش ندهد، ابتداء سخنگوی شعبه معترض، ادله رد اعتبارنامه را توضیح می‌دهد و نماینده معترض حداکثر به مدت نیم ساعت در رد اعتبارنامه صحبت می‌کند و در صورتی که معترضان متعدد باشند حداکثر تا سه نفر با توافق بقیه و در صورت عدم توافق با قید قرعه انتخاب می‌شوند و هر یک حداکثر به مدت نیم ساعت در رد اعتبارنامه صحبت می‌کنند. نماینده‌ای که اعتبارنامه‌اش مورد اعتراض قرار گرفته به مدت دو برابر وقت مخالفین می‌تواند صحبت کند و می‌تواند قسمتی از وقت خود را حداکثر به دو نفر از نمایندگان واگذار نماید.

ماده 36- چنانچه نماینده بدون عذر موجه (به تشخیص هیئت رئیسه) تا ده روز پس از ابلاغ به وی برای دفاع از صحت اعتبارنامه خود در جلسه حاضر نشود، مجلس با استماع گزارش کمیسیون تحقیق و صحبت معترض وارد رأی گیری می شود.

تبصره- در صورتی که نماینده یا نمایندگان معترض به دلایل موجه در جلسه حضور نداشته باشند می توانند با اطلاع قبلی هیئت رئیسه، دلایل اعتراض خود را کتباً به نماینده دیگری تحویل تا توسط او در مجلس قرائت گردد.

ماده 37- اگر کمیسیون تحقیق ظرف پانزده روز نظر خود را به مجلس اعلام نکرد، نماینده ای که اعتبارنامه اش مورد اعتراض واقع گردیده، می تواند طرح اعتبارنامه خود را همراه با ارائه دلایل عدم گزارش کمیسیون تحقیق، از هیئت رئیسه درخواست بنماید. همچنین پانزده نفر از نمایندگان هم می توانند چنین تقاضایی را از هیئت رئیسه بنمایند. هیئت رئیسه موظف

است در اولین فرصت این درخواست را در مجلس مطرح نماید. پس از استماع توضیح کمیسیون، مجلس در این مورد تصمیم می‌گیرد. در صورت موجه بودن علت تأخیر، مجلس می‌تواند مهلت را تا پانزده روز دیگر تمدید نماید. در غیر این صورت، اعتبارنامه در جلسه بعد مجلس مطرح می‌گردد و نماینده معترض و در صورت نبودن معترض سخنگوی شعبه مربوطه دلایل عدم تأیید صحت اعتبارنامه از طرف شعبه را در جلسه بیان می‌کند. پس از دفاع نماینده صاحب اعتبارنامه، مجلس وارد رأی‌گیری می‌شود.¹

ماده 38- أخذ رأی نسبت به اعتبارنامه مورد

اعتراض مخفی و با ورقه مخصوص خواهد بود.

ماده 39- نمایندگانی که هنوز اعتبارنامه آنان به

تصویب نرسیده حق دادن رأی به جز در مورد اعتبارنامه
نمایندگان و همچنین حق حضور در شعبه یا کمیسیون

¹ - ماده (37) اصلاحی 1391/2/30

تحقیق، هنگام رسیدگی به اعتبارنامه خود را ندارند. در صورتی که از طرف شعبه یا کمیسیون یا با تقاضای خود برای ادای توضیحات دعوت شوند، حق رأی نخواهند داشت ولی حق اظهار نظر دارند.

2- تعیین اعضای کمیسیون‌ها

ماده 40- هریک از نمایندگان برای تعیین کمیسیون تخصصی خود فرمهای امتیازبندی را از شعبه مربوط دریافت می‌کند و پس از تکمیل فرم به همراه تعیین دو اولویت پیشنهادی، حداکثر تا سه روز پس از افتتاح دوره به هیأت‌رئیس مجلس تحویل می‌دهد.¹

تبصره 1- فرم امتیازبندی و دستورالعمل اجرایی این ماده بر اساس شاخص‌های: تحصیلات، سوابق اجرایی مرتبط و نمایندگی مجلس و سابقه عضویت در کمیسیون، ظرف مدت سه ماه از تاریخ تصویب این قانون توسط

¹ - ماده (40) اصلاحی 1395/9/16

هیأت‌رئیسه مجلس تهیه می‌شود و به تصویب جلسه مشترک هیأت‌رئیسه و کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی می‌رسد.¹

تبصره 2- به منظور آشنایی نمایندگان با سوابق یکدیگر، معاونت قوانین موظف است همزمان با شروع فعالیت شعب، اسامی نمایندگان را به همراه تحصیلات، سوابق اجرائی و سابقه عضویت در کمیسیون‌ها (در صورت برخورداری از سابقه نمایندگی) تکثیر و در اختیار نمایندگان قرار دهد.²

ماده 41- هیأت‌رئیسه پس از دریافت نظر شعب و تعیین امتیاز و رتبه‌بندی، نسبت به تکثیر و توزیع گزارش آن اقدام می‌کند. نمایندگان معترض می‌توانند ظرف مدت چهل و هشت ساعت پس از توزیع گزارش، اعتراض خود را نسبت به امتیازها به هیأت‌رئیسه تقدیم کنند تا هیأتی

¹ - تبصره (1) ماده (40) الحاقی 1395/9/16

² - تبصره (2) ماده (40) الحاقی 1395/9/16

مشترک، متشکل از هیأت‌رئیس مجلس و رؤسای شعب با دعوت از نماینده معترض به امتیاز خود، ظرف مدت چهل و هشت ساعت پس از انقضای مهلت فوق، به اعتراضات رسیدگی و اعلام نظر نماید. پس از اتمام این مراحل هیأت‌رئیس نسبت به تعیین و اعلام فهرست اعضای کمیسیون‌های تخصصی بر مبنای امتیازات هر فرد، اقدام می‌کند.¹

تبصره 1- پس از اعلام اسامی اعضای کمیسیون‌های تخصصی، در صورتی که هر یک از نمایندگان به کمیسیون انتخاب شده اعتراض داشته باشد، می‌تواند ظرف مدت بیست و چهار ساعت اعتراض خود را مکتوب به هیأت‌رئیس مجلس تقدیم کند تا هیأت مشترک فوق‌الذکر با استماع نظرات معترضان و بررسی اعتراض‌های واصله نسبت به تعیین نهائی اعضای

¹ - ماده (41) اصلاحی 1395/9/16

کمیسیون‌های تخصصی تا چهل و هشت ساعت پس از انقضای مهلت اعتراض، اقدام کند.¹

تبصره 2- بین افرادی که رأی مساوی آورده و احتساب آنان به عنوان عضو یک کمیسیون باعث افزایش سقف آن کمیسیون می‌شود قرعه‌کشی انجام می‌گیرد.

تبصره 3- امتیازبندی و تعیین اعضای هر کمیسیون به ترتیب از کمیسیون‌هایی که بیشترین متقاضی دارد، انجام می‌شود و پس از تکمیل اعضای کمیسیون‌های مذکور، نمایندگان بازمانده از اولویت اول انتخابی خود، با متقاضیان اولویت اول کمیسیون بعدی امتیازبندی و تعیین کمیسیون می‌شوند.²

تبصره 4- نمایندگانی که در هیچ‌یک از اولویت‌های خود انتخاب نشده‌اند موظفند از دیگر کمیسیون‌های تکمیل نشده دو اولویت دیگر را تعیین نمایند.³

¹ - تبصره (1) ماده (41) اصلاحی 1395/9/16

² - تبصره (2) ماده (41) اصلاحی 1395/9/16

³ - تبصره (4) ماده (41) الحاقی 1395/9/16

ب - کمیسیون‌ها

ماده 42- مجلس دارای کمیسیون‌های تخصصی و کمیسیون‌های خاص با محدوده وظایف مشخص به شرح مذکور در آیین‌نامه داخلی مجلس می‌باشد. تعداد اعضای کمیسیون‌های تخصصی، حداقل نوزده و حداکثر بیست و سه نفر است و تعداد اعضای کمیسیون‌های خاص طبق مواد (43) تا (48) آیین‌نامه داخلی تعیین می‌شود.¹

تبصره 1- در دوره دهم مجلس هر کمیسیون که به حد نصاب مقرر در این ماده نرسیده است و کمیسیونی که نماینده متقاضی حائز شرایط مازاد بر سقف دارد، هیأت مشترک رؤسای شعب و هیأت‌رئیس مجلس تا پانزده روز پس از تصویب نهائی این قانون می‌تواند حداقل و حداکثر تعداد مقرر در این ماده را، حداکثر برای سه کمیسیون و فقط یکبار تعیین و تغییر دهد.²

¹ - ماده (42) اصلاحی 1387/9/26، 1391/2/30، 1392/3/8 و

1395/9/16

² - تبصره (1) ماده (42) الحاقی 1395/9/16

تبصره 2- تعیین مصادیق و تهیه شرح وظایف و اختیارات کمیسیون‌ها با رعایت کلیت آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی توسط هیئت‌رئیس مجلس یا هریک از کمیسیون‌ها و یا حداقل پنجاه نفر از نمایندگان پیشنهاد می‌شود و پس از تصویب در جلسه مشترک هیئت‌رئیس مجلس، اعضای کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی و رؤسای کمیسیون‌های تخصصی اجراء می‌شود.

جلسه مشترک فوق‌الذکر به ریاست رئیس یا یکی از نواب رئیس مجلس و با حضور حداقل دوسوم اعضاء رسمیت می‌یابد و مصوبات آن با رأی حداقل دوسوم اعضای حاضر معتبر خواهد بود و مصوبات به اطلاع نمایندگان خواهد رسید.¹

¹ - تبصره (2) ماده (42) اصلاحی 1395/9/16

1- کمیسیون‌های خاص

1-1- کمیسیون مشترک

ماده 43- در مورد طرح‌ها و لوایحی که به تشخیص هیئت‌رئیس به دو یا چند کمیسیون ارتباط اساسی داشته باشند، کمیسیون مشترک تشکیل می‌گردد. تعداد اعضای کمیسیون مشترک بیست و سه نفر می‌باشد. تعیین سهم هر کمیسیون به وسیله هیئت‌رئیس مجلس و انتخاب آنان توسط کمیسیون ذی‌ربط می‌باشد.

کمیسیون مشترک در انتخاب هیئت‌رئیس و ارائه گزارش و سایر مقررات مانند دیگر کمیسیون‌ها اقدام می‌نماید.¹

1-2- کمیسیون ویژه

ماده 44- در مسائل مهم و استثنائی که برای کشور پیش می‌آید و در این خصوص تشکیل کمیسیون

¹ - ماده (43) اصلاحی 1380/3/27

ویژه‌ای برای رسیدگی و تهیه گزارش ضرورت پیدا می‌کند، به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان و تصویب مجلس، این کمیسیون تشکیل می‌شود. اعضای کمیسیون ویژه که پانزده نفر خواهند بود، مستقیماً در جلسه علنی توسط نمایندگان با رأی مخفی و اکثریت نسبی انتخاب خواهند شد.

هیئت‌رئیس کمیسیون ویژه همانند دیگر کمیسیون‌ها انتخاب خواهد شد.¹

تبصره - هیئت‌رئیس مجلس می‌تواند طرح‌ها و لوایحی را که در حوزه مسائل مربوط به کمیسیون ویژه تشخیص دهد به آن کمیسیون ارجاع نماید.²

3-1- کمیسیون تلفیق

ماده 45- به منظور تنظیم اصول و مفاد برنامه‌های توسعه و لوایح بودجه کل کشور و ایجاد هماهنگی بین

¹ - ماده (44) اصلاحی 1387/9/26

² - تبصره ماده (44) الحاقی 1387/9/26

کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی، پس از تقدیم لایحه مربوط توسط دولت به مجلس، کمیسیون تلفیق مرکب از اعضای ذیل تشکیل می‌گردد:

1- از کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات نه نفر

2- از هر کمیسیون تخصصی دیگر سه نفر

اعضای مذکور در بندهای فوق توسط

کمیسیون‌های مربوطه انتخاب و به هیئت‌رئیس مجلس معرفی می‌شوند.

مأموریت این کمیسیون تا تصویب نهائی قانون

برنامه توسعه و یا لایحه بودجه سالانه کل کشور ادامه می‌یابد.¹

تبصره 1- کمیسیون تلفیق با حضور اکثریت مطلق

اعضاء رسمیت می‌یابد.²

¹ - بندهای (1) و (2) ماده (45) اصلاحی 1392/12/24

² - تبصره (1) ماده (45) الحاقی 1382/10/24

تبصره 2- پیشنهادات مربوط به حوزه‌های انتخابیه اعضای کمیسیون تلفیق جهت ایجاد ردیف جدید یا افزایش اعتبارات یا تغییر عنوان طرح‌ها در کمیسیون تلفیق بودجه ممنوع است.

در صورتی که معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور در حین رسیدگی به لایحه بودجه به صورت کتبی و رسمی اشتباه یا از قلم‌افتادگی موارد مربوط به حوزه‌های انتخابیه را تأیید کند، موضوع با دوسوم رأی کمیسیون تلفیق قابل تصویب است.¹

4-1- کمیسیون تحقیق

ماده 46- به منظور بررسی اعتبارنامه‌هایی که توسط شعب مورد تأیید قرار نگرفته و یا از سوی نمایندگان مورد اعتراض واقع شده است هریک از شعب موظفند پس از تعیین هیئت‌رئیس خود، بلافاصله دو نفر از اعضای خود را که آگاهی بیشتری به مسائل حقوقی داشته

¹ - تبصره (2) ماده (45) الحاقی 1392/12/24

و از صلاحیت لازم برخوردار باشند به عنوان اعضای اصلی و علی‌البدل کمیسیون تحقیق انتخاب نمایند و نتیجه را به هیئت‌رئیس گزارش تا در جلسه علنی قرائت گردد.

5-1- کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس

ماده 47- هر شعبه یک نفر دیگر از اعضای خود را که واجد صلاحیت باشد برای تشکیل کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس معین و نتیجه را به مجلس گزارش خواهد کرد. این کمیسیون علاوه بر انجام وظایف مقرر در این آیین‌نامه طرح‌های مربوط به اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس را رسیدگی کرده و نظر خود را به مجلس گزارش می‌نماید تا مطابق آیین‌نامه مورد بررسی قرار گیرد.¹

6-1- کمیسیون اصل نودم (90) قانون اساسی

ماده 48- به منظور سامان دادن و کارآمد سازی مجلس و نمایندگان، خصوصاً نسبت به طرز کار قوای

¹ - ماده (47) اصلاحی 1391/2/30

مجریه و قضائیه و مجلس مبتنی بر اصول متعدد قانون اساسی بالاخص اصل نودم (90)، کمیسیونی به نام اصل نودم (90) قانون اساسی تشکیل می‌گردد تا طبق قوانین مصوب مربوط به خود اداره و انجام وظیفه نماید. اعضای این کمیسیون به شرح ذیل است:

1- از هر کمیسیون تخصصی یک نفر با معرفی

کمیسیون مربوطه

2- هشت نفر از نمایندگان که توسط رؤسای شعب

و هیئت رئیسه به عنوان اعضای ثابت انتخاب می‌شوند.

تبصره 1- رئیس کمیسیون با پیشنهاد هیئت رئیسه

مجلس از بین اعضای ثابت کمیسیون و با رأی مجلس برای مدت یکسال انتخاب می‌گردد.¹

تبصره 2- اعضای ثابت کمیسیون نباید عضو

کمیسیون‌های تخصصی مجلس باشند.²

¹ - تبصره (1) ماده (48) اصلاحی 1391/2/30

² - ماده (48) و تبصره‌های آن اصلاحی 1387/9/26

2- کمیسیون‌های تخصصی

ماده 49- هریک از کمیسیون‌های تخصصی مجلس که مطابق این آیین‌نامه تشکیل می‌گردند در محدوده تخصصی خود دارای وظایف و اختیاراتی به شرح زیر می‌باشند:

1- بررسی طرح‌ها و لوایح ارجاعی و گزارش آن به مجلس شورای اسلامی.

2- بررسی و تصویب آزمایشی طرح‌ها و لوایح و همچنین تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت طبق اصل هشتاد و پنجم (85) قانون اساسی.

3- رسیدگی به درخواست‌های تحقیق و تفحص.

4- رسیدگی به سؤال نمایندگان از رئیس‌جمهور و وزیران.

5- بررسی موارد ارجاعی از لوایح برنامه توسعه و بودجه سالانه و گزارش آن به کمیسیون تلفیق.

6- کسب اطلاع از کم و کیف اداره امور کشور، دریافت و بررسی گزارش‌های عملکردی و نظارتی از اجرای قوانین مربوط به دستگاه‌های ذی‌ربط¹

7- تهیه گزارش موردی و سالانه در خصوص امور اجرائی دستگاه‌ها و نحوه اجرای قوانین به خصوص قانون برنامه توسعه و بودجه سالانه و ارائه نکات مثبت، منفی و پیشنهاد نحوه اصلاح آن و تقدیم گزارش به مجلس جهت قرائت.²

تبصره 1- کمیسیون‌ها رأساً یا با تقاضای حداقل ده نفر از نمایندگان می‌توانند در موارد مهم و حساس و در مواجهه با تخلفات یا سوء مدیریت، با دعوت از مسئولان ذی‌ربط موضوع را بررسی نموده و گزارش آن را به هیئت‌رئیسه ارائه نمایند. در صورتی که درخواست بررسی از سوی نمایندگان باشد حداکثر پنج نفر از آنها

¹ - بندهای (1) الی (6) ماده (49) اصلاحی 1387/9/26

² - بندهای (2) و (7) ماده (49) اصلاحی 1391/2/30

می‌توانند در تهیه گزارش با کمیسیون مشارکت نمایند. هیئت‌رئیشه می‌تواند گزارش مذکور را در دستور کار مجلس قرار دهد. در این صورت سخنگوی کمیسیون و نماینده دولت هر کدام به میزان پانزده دقیقه و شش نفر از نمایندگان به قید قرعه از بین متقاضیان هر کدام به میزان پنج دقیقه، نظرات خود را بیان می‌نمایند.

هرگاه کمیسیون همراه با گزارش پیشنهادهایی برای تصویب به مجلس ارائه نماید با رعایت مفاد آیین‌نامه داخلی در دستور حداکثر دو هفته بعد مجلس قرار خواهد گرفت و مطابق آیین‌نامه داخلی رسیدگی می‌شود. نمایندگان می‌توانند پیشنهادهای خود را تا چهل و هشت ساعت پس از پایان قرائت گزارش به کمیسیون تحویل نمایند. کمیسیون تا یک هفته گزارش نهائی خود را به مجلس ارائه می‌دهد. در صورتی که کمیسیون در گزارش خود، در مورد ناکارآمدی مسئول ذی‌ربط دلایلی ارائه

نماید، مراتب توسط هیئت‌رئیس به بالاترین مقام مسئول مذکور برای اقدام مقتضی اعلام می‌گردد.¹

تبصره 2- پاسخ دولت راجع به گزارش‌های کمیسیون‌های تخصصی در دستور کار مجلس قرار گرفته و قرائت خواهد شد. پس از آن حسب درخواست کمیسیون‌های تخصصی، موضوع گزارش‌های یاد شده جهت بررسی به کمیسیون اصل نودم (90) قانون اساسی ارسال و کمیسیون مذکور نتایج بررسی خود را به مجلس ارائه خواهد کرد.

تبصره 3- کمیسیون‌های تخصصی مجلس می‌توانند به تعداد کافی مشاور ذی‌صلاح به ویژه از میان نمایندگان ادوار گذشته که در مسائل کمیسیون صاحب تخصص و تجربه باشند از طریق هیئت‌رئیس به خدمت بگیرند.²

¹ - تبصره (1) ماده (49) اصلاحی 1391/2/30

² - تبصره (3) ماده (49) اصلاحی 1387/9/26 و شماره تبصره‌های

(2) و (3) ماده (49) اصلاحی 1391/2/30

2-1- کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری

ماده 50- کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری

برای انجام وظایف محوله در محدوده آموزش و پرورش عمومی، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عالی، تحقیقات و فناوری، مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.¹

2-2- کمیسیون اجتماعی

ماده 51- کمیسیون اجتماعی برای انجام وظایف

محواله در محدوده امور اداری و استخدامی، کار، اشتغال، روابط کار و تعاون مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

2-3- کمیسیون اقتصادی

ماده 52- کمیسیون اقتصادی برای انجام وظایف

محواله در محدوده اقتصاد و دارایی، بازرگانی داخلی،

¹ - ماده (50) اصلاحی 1392/3/8

بازرگانی خارجی مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

4-2- کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی

ماده 53- کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی

برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست و روابط خارجی، دفاع، اطلاعات و امنیت مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.¹

5-2- کمیسیون انرژی

ماده 54- کمیسیون انرژی برای انجام وظایف

محواله در محدوده نفت، گاز، برق، سدها و نیروگاه‌های آبی و برقی، انرژی اتمی و انرژی‌های نو مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

¹ - ماده (53) اصلاحی 1387/9/26

6-2- کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات

ماده 55- کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات

برای انجام وظایف محوله در محدوده برنامه، بودجه، نظارت برنامه و بودجه و دیوان محاسبات و امور مالی مجلس و آمار و خدمات عمومی فنی مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

تبصره- کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات

علاوه بر انجام وظایف تخصصی در ماده (49) و این ماده موظف است نسبت به امور زیر اقدام نماید:

1- نظارت و مراقبت بر اجرای مقررات بودجه و

امور مالی مجلس و نحوه هزینه کردن آن

2- رسیدگی به عملکرد بودجه سالیانه مجلس و

ارائه گزارش آن حداکثر تا پایان شهریور ماه سال بعد. این گزارش جهت اطلاع نمایندگان چاپ می‌گردد.

3- بازرسی و رسیدگی دقیق و نظارت در مورد

کلیه اموال و اشیاء منقول و غیرمنقول مجلس شورای

اسلامی و ارائه گزارش سالیانه جهت چاپ و توزیع بین
نمایندگان

7-2- کمیسیون بهداشت و درمان

ماده 56- کمیسیون بهداشت و درمان برای انجام
وظایف محوله در محدوده بهداشت، درمان، امداد،
بهبودی، تأمین اجتماعی و بیمه‌های اجتماعی و هلال
احمر مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

8-2- کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور

ماده 57- کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور
برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست داخلی،
شوراها، امور غیر عمرانی شهرداری‌ها و ثبت احوال مطابق
ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.¹

¹ - ماده (57) الحاقی 1387/9/26

2-9- کمیسیون صنایع و معادن

ماده 58- کمیسیون صنایع و معادن برای انجام

وظایف محوله در محدوده صنایع، پست، مخابرات، معادن، پتروشیمی، صنایع هوافضا و ارتباطات مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

2-10- کمیسیون عمران

ماده 59- کمیسیون عمران برای انجام وظایف

محوله در محدوده راه و ترابری، مسکن، عمران شهری و عمران روستایی و امور عمرانی شهرداری‌ها و دهیاری‌ها مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.¹

2-11- کمیسیون فرهنگی

ماده 60- کمیسیون فرهنگی برای انجام وظایف

محوله در محدوده فرهنگ و هنر، ارشاد و تبلیغات، صدا و

¹ - ماده (59) اصلاحی 1387/9/26

سیما و ارتباطات جمعی، تربیت بدنی و جوانان و زنان و خانواده مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

2-12- کمیسیون قضائی و حقوقی

ماده 61- کمیسیون قضائی و حقوقی برای انجام وظایف محوله در محدوده قضائی و حقوقی مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

2-13- کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی

ماده 62- کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی برای انجام وظایف محوله در محدوده کشاورزی، منابع آب، دام و طیور، شیلات، محیط زیست و هواشناسی مطابق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شود.

3- مقررات مشترک کمیسیون‌ها

ماده 63- هر یک از کمیسیون‌های تخصصی مجلس موظف است از میان اعضای خود کمیته و یا کمیته‌های فرعی متناسب با موضوعات مربوط تشکیل

دهد. کمیته‌های فرعی دارای یک رئیس، یک نایب‌رئیس و یک دبیر خواهند بود که توسط اعضای همان کمیته انتخاب می‌گردند. مصوبات کمیته‌های فرعی بعد از تصویب در کمیسیون رسمیت خواهد داشت.

ماده 64- پس از انتخاب اعضای کمیسیون‌ها، هر

کمیسیون به ریاست مسن‌ترین عضو و با حضور حداقل دوسوم اعضای خود منعقد و فوراً یک رئیس، دو نایب‌رئیس، یک سخنگو و دو دبیر با رأی مخفی با ورقه با اکثریت نسبی به مدت یک‌سال انتخاب می‌نماید.

تبصره - معاونت قوانین موظف است در شروع کار

هر دوره مجلس سوابق کاری و میزان تحصیلات اعضای هر کمیسیون را قبل از انتخاب هیئت‌رئیس آن کمیسیون در اختیار اعضاء قرار دهد.

ماده 65- مناط اعتبار برای رسمیت جلسه

کمیسیون‌ها حضور حداقل دوسوم اعضاء می‌باشد. مصوبات کمیسیون با اکثریت مطلق آراء عده حاضر خواهد بود.

ماده 66- هر نماینده هر شش ماه می تواند پس از گذشت شش ماه از آغاز کار هر دوره مجلس از طریق هیئت رئیسه تقاضای تغییر کمیسیون را بنماید. این تغییر و انتقال با موافقت اکثریت اعضای کمیسیون های ذی ربط انجام می پذیرد.

ماده 67- رئیس مجلس حداقل یک نفر از کارشناسان با تجربه و مناسب مجلس را به عنوان دبیر در اختیار هر کمیسیون قرار می دهد تا نسبت به امور کارشناسی و اداری مربوطه از قبیل ارتباط با هیئت رئیسه و ادارات مجلس و کمیسیون ها و تنظیم و توزیع مراسلات، ضبط مذاکرات، بایگانی اوراق و پرونده ها، تسریع جریان امور دفتری و تهیه صورت جلسات و سایر امور اداری اقدام نماید.¹

¹ - ماده (67) اصلاحی 1391/2/30

ماده 68- گزارش عملکرد کمیسیون‌ها بایستی هر ماه یک‌بار به هیئت‌رئیس‌ه مجلس داده شود تا به نحو مقتضی به اطلاع نمایندگان برسد.

ماده 69- در صورتی که نمایندگان از طرف کمیسیون برای ادای توضیح در زمینه سؤال و یا پیشنهاد خود دعوت شوند موظف به شرکت خواهند بود و عدم شرکت بدون عذر موجه به منزله انصراف از طرح سؤال و یا پیشنهاد خواهد بود.

ماده 70- تمام اسناد و اوراق مربوط به اموری که باید در کمیسیون‌ها بررسی شود از طرف هیئت‌رئیس‌ه به آن کمیسیون ارجاع می‌شود. نمایندگان می‌توانند آن اسناد را ملاحظه کنند، اسناد مزبور نباید از کمیسیون خارج گردد. این اسناد به انضمام اسناد مذاکرات و اقدامات جاری کمیسیون در محل کمیسیون بایگانی و در پایان هر دوره به بایگانی مجلس منتقل می‌شود.

ماده 71- پس از آنکه مجلس یا کمیسیون‌ها (درخصوص قوانین آزمایشی) درباره طرح یا لایحه‌ای رأی نهائی داد، اسناد و اوراق و صورت‌جلسات مربوط به آن، در معاونت قوانین مجلس بایگانی می‌شود.¹

ماده 72- هر نماینده به جز رئیس مجلس، ملزم است عضویت یکی از کمیسیون‌های تخصصی را بپذیرد و در صورت تمایل می‌تواند در کمیسیون‌های دیگر مجلس، با حق اظهارنظر و بدون حق رأی شرکت کند.

تبصره 1- عضویت در کمیسیون‌های تحقیق و تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس مانع از عضویت در کمیسیون دیگر نخواهد بود.

تبصره 2- چنانچه نمایندگان عضو کمیسیون‌های خاص در سال سی‌ساعت غیبت اعم از موجه و غیرموجه داشته باشند ادامه عضویت آنها در کمیسیون منوط به

¹ - ماده (71) اصلاحی 1387/9/26

موافقت اکثریت اعضای آن کمیسیون خاص است. این موافقت با رأی‌گیری با ورقه انجام می‌شود.¹

مبحث سوم - تشکیلات اداری و پشتیبانی مجلس

ماده 73- مسئولیت و اختیار کلیه امور اجرایی مجلس اعم از تشکیلاتی، مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی، حقوقی، فنی، پشتیبانی، ارتباطات داخلی و بین‌المللی، حفاظت، حراست و نظایر آن به عهده رئیس مجلس شورای اسلامی است.²

تبصره 1- رئیس مجلس می‌تواند بخشی از وظایف و اختیارات خود را به بعضی از اعضای هیئت‌رئیس، معاونین قوانین، نظارت و اجرایی یا مسئولین ذی‌ربط تفویض نماید.³

¹ - تبصره (2) ماده (72) الحاقی 1391/2/30

² - ماده (73) اصلاحی 1387/9/26

³ - تبصره (1) ماده (73) اصلاحی 1391/2/30 و 1392/3/8

تبصره 2- اساسنامه سازمان‌ها، نظام مالی و ساختار تشکیلات مربوط به مجلس شورای اسلامی به جز امور قانونگذاری و همچنین ضوابط اجرائی و دستورالعمل‌های کلیه اختیارات موضوع این ماده به تصویب کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.¹

ماده 74- وظایف ناظران عبارتند از:

- 1- تنظیم برنامه‌ها و سیاست‌های مالی، استخدامی، خدماتی، تبلیغی و انتظامات مجلس و ارائه آن به رئیس مجلس جهت طی مراحل بعدی
- 2- نظارت و اتخاذ تصمیم لازم در خصوص عملکرد کلیه واحدهای ساختار تشکیلات اداری مجلس، نحوه اجرای مصوبات هیئت‌رئیس و کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی در خصوص تبصره (2) ماده (73)²

¹ - تبصره (2) ماده (73) اصلاحی 1387/9/26

² - بند (2) ماده (74) اصلاحی 1391/2/30 و 1392/3/8

3- نظارت بر روند تهیه و پیشنهاد بودجه سالیانه
مجلس و پیگیری مراحل بعدی آن

4- نظارت بر حفظ اداره و ثبت ابنیه و اموال و
مؤسسات مجلس

5- نظارت بر عملکرد مرکز پژوهش‌ها، مرکز
اسناد، کتابخانه و موزه مجلس که طبق قوانین مربوط به
خود تشکیل گردیده‌اند.

6- پیگیری مشکلات نمایندگان و ارائه راه‌حل
مناسب به هیئت‌رئیس

7- نظارت بر سایر امور اداری و مالی و خدماتی
مجلس

ماده 75- هیئت‌رئیس می‌تواند در چهارچوب
امکانات موجود و بودجه مصوب تشکیلات مناسبی را
جهت تدوین، نگارش، ویرایش حقوقی و ادبی طرح‌ها و
لوائح ایجاد نماید. نظرات این تشکیلات قبل از تصویب

نهایی طرح یا لایحه در مجلس، با موافقت کمیسیون
ذی ربط انجام می شود.¹

ماده 76- در راستای ایفای هرچه بهتر وظیفه
نمایندگی، همچنین حفظ شأن و منزلت مجلس و جایگاه
حقیقی نمایندگان، هیئت رئیسه می تواند به منظور برقراری
ارتباط مؤثر (دیداری، شنیداری، مکتوب) نمایندگان با
موکلین و نمایندگان دستگاه‌های اجرائی و نهادهای رسمی
و غیررسمی در مرکز و حوزه انتخابیه با اختصاص فضای
فیزیکی مناسب (دفاتر کار و ملاقات عمومی) هرگونه
امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد نیاز را در شأن
نظام جمهوری اسلامی فراهم نماید. اعتبارات مورد نیاز در
بودجه سالانه مجلس پیش‌بینی می شود.²

¹ - ماده (75) الحاقی 1387/9/26

² - ماده (76) اصلاحی 1387/9/26

تبصره¹ - در هر دوره مجلس، نمایندگان می‌توانند حداکثر پنج نفر از کارکنان یا کارشناسان دستگاه‌های مشمول ماده (5) قانون مدیریت خدمات کشوری را برای به‌کارگیری در دفتر ارتباطات مردمی جهت امور مشاوره‌ای، اداری و خدماتی از دستگاه ذی‌ربط درخواست نمایند. در این صورت با هماهنگی دستگاه مبدأ، درخواست مأموریت افراد مورد نظر معمول و شخص یا اشخاص مزبور به دفتر ارتباط مردمی نماینده، مأمور می‌شوند.

¹ - قانون تفسیر تبصره ماده (76) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1393/1/24
موضوع استفساریه: آیا منظور از کارکنان یا کارشناسان دستگاه‌های مشمول ماده (5) قانون مدیریت خدمات کشوری مصرح در تبصره ماده (76) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، اعضای هیئت علمی دانشگاهها نیز می‌باشد یا خیر؟

پاسخ: بلی، کارکنان یا کارشناسان دستگاه‌های مشمول ماده (5) قانون مدیریت خدمات کشوری موضوع تبصره ماده (76) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی شامل اعضای هیئت علمی دانشگاهها و کلیه افرادی که از دستگاه‌های مذکور حقوق دریافت می‌کنند نیز می‌باشد.

حقوق، مزایا، حق‌مأموریت و اضافه‌کار این مأموران طبق قوانین و مقررات مربوطه برعهده دستگاه مأمورکننده می‌باشد و میزان اضافه‌کار تا سقف مصوب اداره مربوطه و مأموریت ماهیانه و مرخصی استفاده شده توسط رئیس دفتر نماینده به دستگاه ذی‌ربط اعلام می‌شود. افزایش کلیه حقوق قانونی این مأموران از جمله ارتقاء، افزایش حقوق سنواتی، افزایش گروه و رتبه و سایر موارد مشابه در دوران مأموریت این افراد همانند سایر کارکنان دستگاه ذی‌ربط می‌باشد.

تعداد افراد مورد نیاز هر حوزه انتخابیه با توجه به تعداد نمایندگان، تعداد شهر و روستا، جمعیت و وسعت، شرایط اقلیمی و جغرافیایی و سایر قابلیت‌های هر حوزه توسط کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس تعیین می‌شود.

پس از اعلام پایان مأموریت، دستگاه ذی‌ربط موظف است این افراد را حداقل در پست سازمانی قبل از مأموریت و یا پست هم‌تراز به‌کار گیرد.

این مصوبه نافی تبصره (3) ماده (2) قانون
استخدامی کارکنان مجلس شورای اسلامی مصوب
1372/8/23 مجلس شورای اسلامی نمی‌باشد.¹

فصل دوم - نمایندگان

مبحث اول - مصونیت نمایندگان

ماده 77- بر طبق اصل هشتاد و ششم (86) قانون
اساسی نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی
در اظهار نظر خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به سبب
نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرائی که در مقام
ایفای وظایف خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد و یا از
حقوق اجتماعی محروم نمود.

تبصره- وظایف نمایندگی شامل نطق، بحث‌های
داخل دستور، بحث‌های جلسات کمیسیون‌ها، اظهارنظراتی

¹ - تبصره ماده (76) الحاقی 1392/3/8

که برای اعمال اصل هشتاد و چهارم (84) قانون اساسی انجام می‌شود و سایر موارد نظارتی و قانونی است.¹

ماده 78- چنانچه به تشخیص هیئت‌رئیس

نماینده‌ای در سخنان خود در جلسه علنی به کسی نسبت ناروا داده و یا هتک حرمت نماید فرد مزبور می‌تواند در دفاع از خود، به صورت مکتوب به اتهام وارده پاسخ گوید. پاسخ ارسالی در صورتی که بیش از دو برابر اصل مطلب اظهار شده نبوده و متضمن توهین و افتراء نباشد، در اولین فرصت در جلسه علنی قرائت خواهد شد.

ماده 79- اگر در جلسه رسمی ضمن نطق یا

مذاکره صریحاً یا تلویحاً نسبت سوئی به یکی از نمایندگان داده شود یا عقیده و اظهار او را بر خلاف جلوه دهند و نماینده مذکور برای رد آن نسبت به رفع اشتباه در

¹ - در کلیه مواد آیین‌نامه به موجب مصوبه 1387/9/26 عبارت «قبل از دستور» بعد از کلمه «نطق» حذف شد.

همان جلسه یا در جلسه بعد اجازه نطق بخواهد بدون رعایت نوبت تا پنج دقیقه اجازه نطق داده می‌شود.¹

مبحث دوم - تعهدات نمایندگان

ماده 80- نمایندگان براساس مسئولیت نمایندگی، متعهد و ملتزم به حفظ حیثیات مجلس و نمایندگان و رعایت نظم و نوبت و اجرای آیین‌نامه داخلی می‌باشند. در مواردی که نماینده‌ای رعایت تعهدات فوق را ننماید اقدامات ذیل به ترتیب از طرف رئیس به عمل خواهد آمد:

1- تذکر شفاهی در جلسه علنی

2- اخطار در جلسه علنی

3- احضار و توییح متخلف در جلسه هیئت‌رئیس

ماده 81- رئیس جلسه نسبت به نمایندگانی که از موضوع مذاکره خارج می‌شوند و یا بدون اجازه صحبت می‌کنند و همچنین نسبت به نمایندگانی که به واسطه عدم

¹ - ماده (79) اصلاحی 1387/9/26

رعایت آیین‌نامه داخلی یا به انحاء دیگر رعایت نظامات مجلس را نمی‌نمایند تذکر می‌دهد.

ماده 82- در صورتی که رئیس به یکی از نمایندگان دو بار تذکر داد و نماینده مجدداً از حدود نظم خارج گردید، رئیس به او اخطار می‌کند.

ماده 83- توییح که سبب درج در پرونده و گزارش در مجلس می‌شود در موارد ذیل اجراء می‌گردد:

1- در صورتی که نماینده‌ای پس از اخطار در همان جلسه از حدود نظم خارج شود.

2- در صورتی که نماینده‌ای ظرف مدت یک‌ماه چهار مرتبه در جلسات متوالی یا شش مرتبه در مجموع مورد تذکر واقع شده باشد.

3- کسانی که بیش از سه جلسه متوالی یا در مجموع پنج جلسه در یک‌ماه تأخیر غیرمجاز داشته باشند.

مبحث سوم - حقوق نمایندگان

ماده 84- بودجه سالانه مجلس به پیشنهاد هیئت رئیسه پس از مشورت با کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات و در موعد مقرر برای دولت ارسال می‌شود تا با رعایت اصل پنجاه و دوم (52) قانون اساسی در بودجه سالانه کل کشور درج شود.

تبصره - مقرری و هزینه‌های نمایندگی در هر سال در جلسه مشترک هیئت رئیسه با کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی با رعایت مقررات مالی مجلس به تصویب می‌رسد. نمایندگان مجلس می‌توانند حقوق و مزایای خود را از مجلس دریافت نمایند. قبل از تصمیم مجدد در هر دوره به صورت علی‌الحساب مطابق مصوبه دوره قبل عمل می‌شود.¹

¹ - ماده (84) و تبصره آن اصلاحی 1387/9/26

مبحث چهارم - مأموریت‌ها

ماده 85- مأموریت‌های رسمی فردی و جمعی نمایندگان برای شرکت در سمینارها، اجلاس‌ها و بازدیدهای فنی و تخصصی در داخل و یا خارج از کشور با تصویب کمیسیون ذی‌ربط و تأیید هیئت‌رئیس انجام خواهد شد. نتایج حاصل از مأموریت به آن کمیسیون و هیئت‌رئیس مجلس تسلیم می‌گردد.

مبحث پنجم - تعطیلات و مرخصی‌ها

ماده 86- تعطیلات تابستانی مجلس در هر سال سی روز است که زمان آن با تشخیص مجلس تعیین می‌شود. هیئت‌رئیس می‌تواند در تنظیم برنامه جلسات علنی و کمیسیون‌ها به گونه‌ای عمل کند که نمایندگان در هر ماه یک هفته کاری هم برای رسیدگی به وظایف نمایندگی فرصت داشته باشند.

تبصره- در صورت ضرورت، رئیس مجلس می‌تواند با تقاضای حداقل پنجاه نفر از نمایندگان و یا

درخواست دولت، با ذکر دلیل، در اوقات تعطیل، مجلس را به طور فوق العاده دعوت به انعقاد نماید.

ماده 87- نمایندگان یک‌ماه در هر سال حق

استفاده از مرخصی با حقوق را دارند. استفاده از مرخصی ضروری بدون حقوق نیز، با موافقت هیئت‌رئیس، حداکثر یک ماه در سال خواهد بود و در صورت عدم استفاده می‌توانند در سال‌های بعد استفاده نمایند.

ماده 88- اجازه مرخصی تمام مدت یک جلسه یا

قسمتی از جلسات مجلس با موافقت هیئت‌رئیس مجلس و در کمیسیون‌ها و شعب با رؤسای کمیسیون‌ها و شعب خواهد بود.

ماده 89- هیچ‌یک از نمایندگان قبل از تحصیل

مرخصی نمی‌تواند غیبت نماید مگر با عذر موجه از قبیل بیماری یا حوادث غیرمترقبه.

مبحث ششم - غیبت نمایندگان

ماده 90- نماینده‌ای که بیش از یکصد ساعت متوالی یا دویست و پنجاه ساعت غیرمتوالی از اوقات رسمی جلسات مجلس و کمیسیون را بدون عذر موجه در یک سال غیبت نماید، مستعفی شناخته خواهد شد. همچنین نماینده‌ای که به علت ناتوانی جسمی و یا بیماری بیش از چهار ماه در یک سال غیبت موجه داشته باشد بنا به درخواست سی نفر از نمایندگان و تصویب دوسوم نمایندگان حاضر مبنی بر عجز وی از ایفای وظایف نمایندگی، سمت نمایندگی خود را از دست می‌دهد.

تبصره 1- تا یک هفته پس از اعلام رسمی مستعفی شناخته شدن نماینده، در صورتی که خود وی یا نماینده دیگری به غیرموجه بودن غیبت اعتراض کند و آن را تسلیم هیئت‌رئیس نماید، این اعتراض در اولین فرصت در مجلس مطرح می‌شود و پس از صحبت حداکثر دو مخالف و دو موافق (هریک به مدت پانزده دقیقه) در

صورتی که مجلس به موجه بودن غیبت نماینده مورد بحث رأی داد، غیبت موجه شناخته خواهد شد. یک نفر از هیئت رئیسه به عنوان موافق و نماینده مورد بحث به عنوان مخالف برای صحبت، حق تقدم خواهند داشت.

تبصره 2- در صورتی که نماینده مستعفی شناخته شده به غیرموجه بودن غیبت خود اعتراض کرده باشد ولی در موقع طرح نتواند و یا نخواهد در مجلس حضور یابد، می تواند لایحه دفاعیه خود را برای طرح در مجلس حداکثر تا موقع طرح، تحویل مجلس نماید. در این صورت این لایحه با حق تقدم در فرصت مقرر برای صحبت مخالفین توسط یکی از دبیران قرائت خواهد شد. مدت قرائت لایحه حداکثر نیم ساعت خواهد بود.

ماده 91- به غیبت و تأخیر غیرموجه حقوق تعلق نمی گیرد.

ماده 92- محاسبه ساعات غیبت در کمیسیون ها با رؤسای کمیسیون ها و در جلسات رسمی مجلس با

هیئت‌رئیس می‌باشد و در هر دو صورت، اعلان رسمی غیبت با هیئت‌رئیس مجلس خواهد بود. هیئت‌رئیس موظف است غیبت و تأخیر غیرموجه نمایندگان در کمیسیون‌ها را هر ماه به اطلاع نمایندگان برساند.

ماده 93- غیبت، تأخیر غیرموجه نمایندگان پیش از پایان جلسه مجلس اعلان و در صورت مذاکرات مجلس ثبت خواهد شد.

تبصره - غیبت غیرموجه از دو جلسه کمیسیون در حکم غیبت از یک جلسه رسمی مجلس می‌باشد.

مبحث هفتم - استعفای نماینده و نحوه بررسی آن

ماده 94- هر نماینده که اعتبارنامه او به تصویب رسیده است می‌تواند از مقام نمایندگی استعفاء دهد. پذیرش استعفاء موکول به تصویب مجلس است.

ماده 95- نماینده تقاضای استعفای مدلل خود را به عنوان رئیس مجلس می‌نویسد و رئیس مجلس آن را در

اولین جلسه علنی و بدون قرائت متن، اعلام و در دستور کار هفته بعد می‌گذارد. نماینده می‌تواند قبل از شروع بررسی در مجلس تقاضای استعفای خویش را مسترد دارد.

ماده 96- بررسی تقاضای استعفاء بدین ترتیب

خواهد بود که ابتداء تقاضای استعفاء قرائت شده و سپس شخص متقاضی استعفاء یا نماینده دیگری به تعیین او تقاضای دفاع خواهد نمود. مدت قرائت تقاضای استعفاء و توضیح نماینده متقاضی استعفاء حداکثر نیم ساعت است. مخالف یا مخالفین نیز حداکثر نیم ساعت می‌توانند صحبت کنند و پس از آن رأی‌گیری به عمل می‌آید. در صورت تصویب تقاضای استعفاء مراتب از طریق رئیس مجلس به وزارت کشور اعلام می‌شود تا طبق قانون انتخابات اقدام نماید.¹

تبصره - هرگاه نماینده متقاضی استعفاء برای طرح تقاضای استعفای خود در مجلس حاضر نشود و کسی را

¹ - ماده (96) اصلاحی 1391/2/30

هم برای دفاع از خود تعیین ننماید متن تقاضای استعفاء قرائت و در صورت وجود مخالف حداکثر به مدت پانزده دقیقه صحبت خواهد کرد و سپس رأی گیری به عمل می آید.

ماده 97- هرگاه تقاضای استعفای تعدادی از نمایندگان به نحوی باشد که مانع از تشکیل جلسه رسمی گردد قابل طرح در مجلس نیست.

فصل سوم - گردش کار مجلس

مبحث اول - جلسات مجلس

ماده 98- انعقاد رسمی جلسات و اعتبار اخذ رأی منوط به حضور حداقل دوسوم مجموع نمایندگان می باشد.¹

¹ - ماده (98) اصلاحی 1391/2/30

تبصره 1- برای ادامه مذاکراتی که منجر به اتخاذ تصمیم و یا اخذ رأی نمی‌شود حضور حداقل نصف نمایندگان کافی است.

تبصره 2- جلسات رسمی با تلاوت آیاتی چند از قرآن مجید به تشخیص هیئت‌رئیس که حتی‌الامکان متناسب با جلسه آن روز باشد آغاز خواهد شد.

ماده 99- نمایندگان باید در روزی که قبلاً برای تشکیل جلسه رسمی معین می‌شود در مجلس حاضر شوند. در صورت تأخیر بدون عذر موجه از طرف هیئت‌رئیسه توبیخ خواهند شد. همچنین، هر یک از نمایندگان که در موقع اخذ رأی با اعلام قبلی رئیس مجلس مبنی بر منع خروج از جلسه بدون عذر موجه خارج شود، مستحق توبیخ خواهد بود و در صورت تکرار تأخیر و غیبت، مقررات آیین‌نامه از طرف هیئت‌رئیسه درباره او اجراء خواهد شد. اسامی نمایندگانی که سه بار غیبت غیرموجه در یک ماه داشته باشند در روزنامه‌ها درج خواهد شد.

ماده 100- تشخیص عده حضار با استفاده از تابلو است که در اول هر جلسه و قبل از أخذ آراء به وسیله رئیس جلسه باید اعلام شود.

تبصره- در صورتی که تابلو خراب شود، حداکثر تا پایان همان جلسه تشخیص عده حاضر با دبیران خواهد بود و هیئت رئیسه موظف است قبل از انعقاد جلسه بعد به تعمیر و اصلاح تابلو اقدام نماید.

ماده 101- حداکثر مدت برای هر جلسه رسمی چهار ساعت است که یکسره و یا با فاصله تنفس می باشد، مگر در موارد ضروری که به تشخیص رئیس و تصویب مجلس خواهد رسید. غایبین بعد از تنفس نیز مشمول مقررات مربوط به غیبت و تأخیر خواهند بود.

تبصره 1- وقت دستور جلسات رسمی مجلس چنان تنظیم خواهد شد که جز در موارد اضطراری با اول وقت ادای نماز برخورد نداشته باشد.

تبصره 2- مجلس برای رسیدگی به طرح ها و لوایحی که در شش جلسه به اتمام نرسد از جلسه هفتم

همه روزه به جز روزهای تعطیل تشکیل می‌شود و افزایش ساعت هر جلسه با رأی مجلس است.¹

ماده 102- اعضای هیئت رئیسه مجلس باید در

ساعتی که قبلاً برای تشکیل جلسات تعیین می‌شود، حاضر شوند و در صورت تأخیر یا غیبت بدون عذر موجه با تشخیص رئیس بر طبق این آیین‌نامه جریمه می‌شوند.

ماده 103- تشکیل جلسات و رعایت ترتیب

مذاکرات و اجرای آیین‌نامه و حفظ نظم جلسه طبق این آیین‌نامه به عهده رئیس جلسه است.

ماده 104- دستور هفتگی مجلس باید به ترتیب

وصول طرح‌ها و لوایح از کمیسیون‌ها توسط هیئت رئیسه مجلس تهیه و پس از چاپ و توزیع بر تابلو مخصوص نصب شود. رعایت ترتیب مذکور الزامی است. طرح‌ها و لوایحی که دارای اولویت باشند ممکن است بنا به تقاضای دولت و یا پانزده نفر از نمایندگان و با موافقت

¹ - تبصره (2) ماده (101) الحاقی 1391/2/30

هیئت‌رئیس‌ه خارج از ترتیب وصول، در دستور هفتگی مجلس قرارگیرد. گزارش‌های تحقیق و تفحص، تفریغ بودجه و کمیسیون‌ها به‌جز گزارش طرح‌ها و لوایح، خارج از نوبت در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد. این گزارش‌ها باید حداقل چهل و هشت ساعت قبل از طرح در مجلس چاپ و در اختیار نمایندگان قرارگیرد و خلاصه آن حداکثر به مدت نیم ساعت در جلسه قرائت و متن کامل گزارش در مشروح مذاکرات چاپ شود.¹

تبصره 1- حداقل پنجاه نفر از نمایندگان می‌توانند از رئیس جلسه مجلس تقاضا نمایند گزارش چاپ شده کمیسیون خارج از نوبت در دستور کار جلسه علنی قرار گیرد و رئیس درخواست متقاضیان را پس از صحبت یکی از متقاضیان و یک مخالف و یک موافق هرکدام به مدت پنج دقیقه، به رأی می‌گذارد. در صورت تصویب، رسیدگی به گزارش مورد تقاضا در همان جلسه یا جلسه بعد شروع

1 - ماده (104) الحاقی 1387/9/26 و اصلاحی 1391/2/30

می‌شود و با اعمال مجدد این تبصره نمی‌توان آن را متوقف نمود.

تبصره 2-¹ در صورتی که پنجاه نفر از نمایندگان برای طرح یا لایحه‌ای تقاضای اولویت کنند هیئت‌رئیس موظف است آن را در دستور هفتگی مجلس قرار دهد.

تبصره 3- هیئت‌رئیس می‌تواند تمام یا بخشی از گزارش‌های واصله از دستگاه‌ها و سازمان‌هایی که طبق قانون موظف به ارائه گزارش به مجلس شورای اسلامی هستند را جهت قرائت در دستور کار جلسه علنی قرار دهد و گزارش کامل آن را به کمیسیون‌های ذی‌ربط ارجاع نماید.

تبصره 4- کلیه گزارش‌هایی که در جلسه علنی مطرح می‌شود باید حداقل بیست و چهار ساعت قبل از طرح، تکثیر و بین نمایندگان توزیع شود مگر مواردی که در

¹ - شماره تبصره (2) ماده (104) اصلاحی 1391/2/30

این آیین‌نامه به صراحت برای آن زمان دیگری تعیین شده باشد.¹

ماده 105- گزارش نهائی کمیسیون اصل نودم (90) قانون اساسی پس از ارائه به هیئت‌رئیس مجلس، در صورتی که مربوط به عموم باشد، بدون رعایت نوبت در دستور کار قرار می‌گیرد و در اولین جلسه علنی قرائت خواهد شد.

ماده 106- در صورت اضطرار که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای کتبی رئیس‌جمهور یا یکی از وزرا یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود. در این صورت، تقاضاکنندگان ادله خویش را مبنی بر وجود شرایط اضطرار و اقتضای امنیت کشور و در نتیجه لزوم برگزاری غیرعلنی جلسه رسمی مجلس، حداکثر تا مدت پانزده دقیقه، متوالیاً و یا متناوباً در دو نوبت، ارائه و سپس یک نفر به عنوان مخالف حداکثر تا

¹ - تبصره‌های (1)، (3) و (4) ماده (104) الحاقی 1391/2/30

پانزده دقیقه صحبت می‌کند، در صورت تصویب دوسوم حاضران، کار رسیدگی در جلسه غیرعلنی ادامه می‌یابد، در غیر این صورت، جلسه به حالت علنی بازگشته و به روال عادی عمل خواهد کرد.

تبصره 1- مصوبات جلسه غیرعلنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد.

تبصره 2- تشخیص رفع شرایط اضطراری برای انتشار مذاکرات و مصوبات جلسات غیرعلنی برای اطلاع عموم با مجلس است که با پیشنهاد حداقل ده نفر از نمایندگان و مذاکره به نحو مقرر در همین ماده، در جلسه غیرعلنی و تصویب اکثریت حاضرین در مجلس عملی می‌گردد.

ماده 107- رئیس هر جلسه قبل از ختم هر جلسه، روز و ساعت تشکیل و دستور جلسه بعد را اعلام می‌کند که در صورت مذاکرات درج شود، مگر در موارد اضطراری (به تشخیص هیئت رئیسه) که حداقل بیست و

چهار ساعت قبل از تشکیل جلسه، باید به‌طور رسمی اعلام شود.

ماده 108- در صورتی که در مجلس بی‌نظمی و

تشنج به وجود آید که مانع ادامه کار مجلس باشد و رئیس نتواند از آن جلوگیری کند، در جای خود قیام می‌نماید. هرگاه برخاستن رئیس موجب آرامش نشود جلسه را به مدت پانزده دقیقه به عنوان تنفس تعطیل می‌کند و نمایندگان از جلسه خارج می‌شوند و پس از انقضای پانزده دقیقه مجدداً جلسه تشکیل می‌شود. هرگاه بی‌نظمی و تشنج تجدید شود رئیس، جلسه را ختم و آن را به روز دیگری موکول می‌نماید.

مبحث دوم - نطقها و مذاکرات

اول - نطقها

ماده 109- در هر جلسه رسمی به جز جلسات

بررسی لوایح برنامه توسعه، بودجه سالانه و استیضاح یا

رأی اعتماد به وزیران، سه نفر از نمایندگان می‌توانند به نوبت و طبق فهرستی که از قبل به قید قرعه توسط هیئت‌رئیس تنظیم شده است، حداکثر به مدت هفت دقیقه نطق نمایند. همچنین دو نفر از نمایندگانی که در آن جلسه نوبت نطق نداشته باشند به جهت مسائل ضروری می‌توانند یک ساعت قبل از شروع جلسه در لوح مخصوص یا دستگاه الکترونیک¹ ثبت‌نام کرده و حداکثر به مدت پنج دقیقه نطق نمایند. در صورتی که بیش از دو نفر از نمایندگان متقاضی این نطق باشند، هیئت‌رئیس به قید قرعه به دو نفر وقت خواهد داد.

هیچ یک از نمایندگان نمی‌توانند در مدت دو ماه بیش از یک بار نطق پنج دقیقه‌ای نمایند.
نمایندگانی که حق واگذاری تمام وقت خود را به نماینده دیگر دارد.²

1 - در کلیه مواد آیین‌نامه به موجب مصوبه 1387/9/26 بعد از کلمه

«لوح» عبارت «دستگاه الکترونیک» اضافه شد.

2 - ماده (109) اصلاحی 1387/9/26

ماده 110- در هر جلسه، قبل از ورود در دستور، رئیس می‌تواند در مورد گزارش حوادث مهم و مسائل فوری روز مطالبی را که آگاهی مجلس از آن ضروری باشد به اطلاع نمایندگان برساند. حداکثر مدت برای این مطالب پانزده دقیقه خواهد بود.¹

تبصره- رؤسای قوای مجریه و قضائیه می‌توانند خارج از موضوع دستور جلسه در صحن علنی مجلس نطق نمایند. این نطق پس از وصول تقاضای آنان و اعلام موضوع نطق به رئیس مجلس پس از موافقت هیئت‌رئیس در اولین فرصت انجام می‌شود. ساعت و مدت نطق قبل از شروع جلسه باید به اطلاع نمایندگان برسد.²

ماده 111- در صورتی که نمایندگان لازم بدانند بنا به پیشنهاد رئیس مجلس و یا پانزده نفر از نمایندگان و تصویب مجلس شورای اسلامی، وزرا مکلف به حضور در

¹ - ماده (110) اصلاحی 1391/2/30

² - تبصره ماده (110) الحاقی 1391/2/30

مجلس می‌باشند و هرگاه تقاضا کنند و مطلبی داشته باشند، مطالب آنان استماع می‌شود.

تبصره 1- هیئت‌رئیس مجلس می‌تواند تمام یا بخشی از یک جلسه مجلس را برای رسیدگی به امور مهم و اساسی کشور اختصاص دهد.

تبصره 2- دستور این جلسات و چگونگی اداره آن توسط هیئت‌رئیس تعیین خواهد شد.¹

ماده 112- ترتیب و مدت نطق بدین شرح است:

الف- مدت نطق در جلسه علنی به شرح زیر

خواهد بود:

1- برای استیضاح یک وزیر دو ساعت و برای

استیضاح دولت یا بیش از یک وزیر چهار ساعت.

استیضاح کنندگان می‌توانند از بین خود یک یا چند نفر را

برای بحث در موضوع استیضاح معرفی نمایند، ولی در

¹- تبصره‌های (1) و (2) ماده (111) الحاقی 1387/9/26

هر حال مجموع نطق‌های استیضاح کنندگان نباید از مدت فوق تجاوز نماید.

2- در مورد کلیات هر طرح یا لایحه، ابتداء سخنگوی کمیسیون اصلی حداکثر ده دقیقه¹ گزارش می‌دهد، پس از آن حداکثر سه نفر مخالف و سه نفر موافق به ترتیب یک نفر مخالف و یک نفر موافق و سپس نماینده دولت و پس از آن سخنگوی کمیسیون هر کدام حداکثر پنج دقیقه صحبت می‌کنند.

تبصره - در بررسی کلیات طرح‌های دو یا سه فوریتی و طرح‌هایی که کمیسیون اصلی در موعد مقرر گزارش نداده است یکی از طراحان می‌تواند به جای سخنگو در ابتداء و انتهای رسیدگی در مجلس صحبت کند.²

¹ - عبارت «حداکثر ده دقیقه» اصلاحی 1394/11/4

² - به موجب قانون اصلاح موادی از قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1394/11/4 تبصره (1) ماده (112) حذف و تبصره فوق که تحت عنوان تبصره (2) بود به تبصره تبدیل شد

3- برای موارد ذیل هریک پنج دقیقه:

- دفاع در برابر توهین و تحریف نطق

- مخالفت و موافقت نسبت به هریک از مواد

طرح‌ها و لوایح

- توضیح پیشنهاد اصلاحی نسبت به مواد طرح‌ها

و لوایح اعم از فردی و جمعی

- توضیح نماینده دولت و سخنگوی کمیسیون در

مورد پیشنهادها

- توضیح پیشنهاد فوریت و یا سلب فوریت و

مخالفت با آن

- پیشنهاد مسکوت ماندن طرح و یا لایحه و

مخالفت با آن

- پیشنهاد تنفس

- پیشنهاد أخذ رأی مخفی

- تذکر آیین‌نامه‌ای و یا اخطار قانون اساسی

- پیشنهاد انواع رأی در مورد استیضاح¹

4- برای تذکر آیین‌نامه‌ای و یا اخطار قانون اساسی حداکثر سه دقیقه

ب- در تمام موارد مذکور در بند (الف)، در صورتی که ضرورت اقتضاء کند ممکن است استثنائاً بدون مذاکره و با پیشنهاد رئیس یا ده نفر از نمایندگان و تصویب مجلس، مدت نطق و شور اضافه شود.

ج- در کلیات لایحه بودجه سالانه کل کشور پس از نطق رئیس‌جمهور، سخنگوی کمیسیون گزارش خود را ارائه می‌دهد سپس حداکثر ده نفر از نمایندگان به عنوان مخالف گزارش کمیسیون و ده نفر به عنوان موافق گزارش کمیسیون به ترتیب یک نفر مخالف و یک نفر موافق هر کدام حداکثر ده دقیقه صحبت می‌کنند. پس از آن نماینده دولت به مدت بیست دقیقه و در پایان، سخنگوی

¹ - جزء (3) ماده (112) اصلاحی 1387/9/26

کمیسیون صحبت می‌کند. مجموع زمان صحبت سخنگوی کمیسیون سی دقیقه خواهد بود.¹

تبصره - در کلیات متمم و یک یا چند دوازدهم بودجه، اظهارات به میزان نصف مدت‌های مقرر در بند فوق است.²

د - مدت نطق برای مسائل مهم مربوط به سیاست خارجی از قبیل عهدنامه‌ها و مقاوله‌نامه‌ها و موافقتنامه‌های بین‌المللی حداکثر سه ساعت و برای هر ناطق حداکثر پانزده دقیقه خواهد بود.

ه - پیش از أخذ رأی برای انتخاب حقوقدانان شورای نگهبان و همچنین رئیس و دادستان دیوان محاسبات، هر نامزد می‌تواند حداکثر ده دقیقه در جلسه علنی مجلس مشخصات، سوابق کاری، تحصیلات و برنامه‌های خود را به اطلاع نمایندگان برساند.³

¹ - جزء «ج» ماده (112) اصلاحی 1387/9/26

² - تبصره جزء «ج» ماده (112) الحاقی 1387/9/26

³ - بند «ه» ماده (112) الحاقی 1387/9/26

تبصره - در کلیه مواردی که در این آیین‌نامه، نمایندگان می‌توانند به عنوان موافق یا مخالف صحبت کنند رعایت ترتیب ثبت‌نام و یا درخواست صحبت الزامی است. در مواردی که قبل از تشکیل جلسه علنی متقاضیان صحبت یا نطق در لوح یا دستگاه الکترونیک بیش از تعداد تعیین شده در این آیین‌نامه باشد یکی از اعضای هیئت‌رئیس موظف است به قید قرعه از بین افرادی که در موعد مقرر ثبت‌نام کرده‌اند افراد مورد نیاز را تعیین نماید. افراد تعیین‌شده، حق واگذاری نوبت خود به نماینده دیگر را خواهند داشت.¹

ماده 113 - ناطق نباید از موضوع مورد بحث خارج شود. هرگاه رئیس تشخیص دهد که ناطق از موضوع خارج شده و در ضمن یک نطق، دو نوبت به وی تذکر خروج از موضوع را بدهد و باز ادامه دهد، دفعه سوم می‌تواند وی را از ادامه نطق در آن موضوع در تمام

¹ - تبصره ماده (112) الحاقی 1387/9/26

جلسه منع نماید، مگر این که مجلس ادامه صحبت را تأیید کند.

ماده 114 - قطع کلام ناطق و عدم مراعات سکوت از طرف نمایندگان و هرگونه تهمت و توهین و ایرادگیری های شخصی و حرکات و تظاهراتی که موجب بی نظمی مجلس باشد ممنوع است و مرتکب مشمول مجازات های مندرج در این آیین نامه خواهد گردید. رئیس جلسه مسئول جلوگیری از این تخلفات است.¹

دوم - مذاکرات

ماده 115 - موضوعاتی که طبق دستور در مجلس مطرح می شود باید یک ساعت قبل از موقع انعقاد جلسه در ورقه مخصوصی که خارج از جلسه نصب می گردد یا دستگاه الکترونیک، ثبت شود تا مخالف و موافق، در صورت تمایل، با تفکیک کلیات و هریک از مواد، در آن ورقه یا دستگاه الکترونیک در ستون مخصوص، شخصاً

¹ - ماده (114) اصلاحی 1391/2/30

ثبت نام نمایند. حق تقدم نطق با کسانی است که ثبت نام کرده باشند که در این صورت، یک مخالف و یک موافق به ترتیب نطق خواهند کرد. در صورتی که مخالف یا موافقی ثبت نام نکرده باشد، نمایندگان مخالف و موافق در مجلس می توانند کتباً نوبت بگیرند و به تناوب صحبت کنند. اگر هیچ موافقی وجود نداشته باشد، مخالفان می توانند به نوبت صحبت کنند و اگر مخالفی موجود نباشد غیر از نماینده دولت و یا سخنگو به عنوان موافق کسی صحبت نخواهد کرد.

تبصره- در صورتی که موضوعی در دستور کار مجلس قرار گیرد و به دلایلی مطرح نشود و همان موضوع در جلسه بعد مجلس مطرح شود برگ ثبت نام مخالف و موافق اولیه معتبر است.

ماده 116- مذاکرات کامل هر جلسه همراه با مصوبات ضبط و ثبت و حداکثر چهل و هشت ساعت پس از آن، بین نمایندگان توزیع می شود. نماینده ای که در صورت مشروح مذاکرات مطلبی برخلاف اظهارات او ثبت

شده باشد، به طور اختصار می تواند فقط نسبت به همان مورد در جلسه رسمی تذکر دهد و بعداً اصلاح آن قسمت از مذاکرات، در مجموعه مذاکرات مجلس درج می شود. صورت مذاکرات جلسات باید به امضای رئیس یا نایب رئیس مجلس که آن جلسه را اداره نموده است برسد.

ماده 117- هرگاه هنگام بحث درباره طرح ها و

لوايح، رئیس جمهور و معاونان او، وزیران و معاونان آنان و همچنین سخنگویان کمیسیون های مربوطه لازم بدانند در موضوع مورد بحث با رعایت مواد طرح شده صحبت کنند، برابر ضوابط و مدت تعیین شده در آیین نامه به آنان اجازه داده خواهد شد.¹

ماده 118- نمایندگان می توانند درباره مسائل مهم مملکتی یا بین المللی یا مناسبت های خاص بیانیه صادر نموده و به رئیس جلسه تحویل نمایند. چنانچه بیانیه صادره به امضای حداقل بیش از نصف مجموع نمایندگان

¹ - ماده (117) اصلاحی 1391/2/30

برسد متن آن بدون ذکر اسامی نمایندگان در پایان جلسه علنی مجلس قرائت و طی نامه رسمی به مراجع ذی‌ربط ارسال خواهد شد و اسامی نمایندگان امضاءکننده بیانیه در مشروح مذاکرات چاپ می‌شود.¹

تبصره - توزیع هرگونه نامه، گزارش، بروشور و امثال آن در صحن مجلس طبق دستورالعملی خواهد بود که توسط هیئت‌رئیس تصویب و به اطلاع نمایندگان خواهد رسید.²

مبحث سوم - آراء

اول - کمیت آراء

ماده 119- مصوبات مجلس در جلسه رسمی و با رأی موافق اکثریت مطلق حاضران که بیش از نصف نمایندگان حاضر است، معتبر می‌باشد مگر در مواردی که

¹ - ماده (118) اصلاحی 1387/9/26

² - تبصره ماده (118) الحاقی 1387/9/26

در قانون اساسی یا این آیین‌نامه نصاب دیگری تعیین شده باشد.¹

ماده 120- کلیه انتخاباتی که در مجلس و کمیسیون‌ها و شعب به عمل می‌آید، اعم از اینکه فردی یا جمعی باشد به استثنای انتخاب رئیس، که با اکثریت مطلق عده حاضر انتخاب می‌شود و موارد دیگری که در این آیین‌نامه حد و نصاب دیگری برای آن تعیین شده است با رأی اکثریت نسبی است و در صورت تساوی آراء، به تعداد مورد نیاز از منتخبین به حکم قرعه تعیین می‌شود. اسامی کلیه نامزدها با تعداد آراء آنان توسط رئیس جلسه اعلام می‌شود.

ماده 121- نصاب رأی‌گیری در مجلس، کمیسیون، کمیته و شعبه در موارد مختلف به شرح زیر می‌باشد:

الف - اکثریت چهارپنجم مجموع نمایندگان:

¹ - ماده (119) اصلاحی 1391/2/30

- اصلاحات جزئی خطوط مرزی کشور (اصل

هفتاد و هشتم

قانون اساسی)

ب - اکثریت سه چهارم مجموع نمایندگان:

1- توقف انتخابات و ادامه کار مجلس سابق در

زمان جنگ و اشغال نظامی (اصل شصت و هشتم قانون

اساسی)

2- مصوبات جلسه رسمی غیرعلنی (اصل شصت و

نهم قانون اساسی)

ج - اکثریت دوسوم مجموع نمایندگان:

1- تصویب درخواست مراجعه به آراء عمومی

(اصل پنجاه و نهم قانون اساسی)

2- تصویب عدم کفایت رئیس جمهور (اصل هشتاد و

نهم قانون اساسی)

3- تصویب تقاضای سه فوریت طرح‌ها و لوایح

د - اکثریت دوسوم نمایندگان حاضر:

1- تصویب آیین‌نامه داخلی مجلس و تفسیر آن

2- تصویب تشکیل جلسه رسمی غیرعلنی مجلس
با رعایت ماده (106) این آیین نامه

3- تصویب تقاضای دو فوریت طرح‌ها و لوایح

4- تصویب موضوع اصل هفتاد و نهم قانون

اساسی

5- اصلاح قانون برنامه توسعه درضمن لایحه بودجه

و سایر طرح‌ها و لوایح

ه- اکثریت مطلق نمایندگان حاضر:

1- انتخاب رئیس مجلس (مرحله اول)

2- انتخاب رئیس و دادستان دیوان محاسبات

کشور

3- رأی اعتماد به وزیران

4- رأی عدم اعتماد به وزیران

5- طرح‌ها و لوایح و تفسیر قوانین

6- تصویب انجام تحقیق و تفحص

7- تصویب تقاضای یک فوریت طرح‌ها و لوایح

8- تغییر دستور هفتگی مجلس

- 9- رأی به وارد بودن سؤال نمایندگان از وزیر
- 10- تصویب موضوعات اصول (هفتاد و هفتم)، (هشتادم)، (هشتاد و دوم) و (هشتاد و سوم) قانون اساسی
- 11- تصویب وضع قوانین آزمایشی و تصویب دائمی اساسنامه سازمانها توسط کمیسیونهای مجلس و دولت طبق اصل هشتاد و پنجم (85) قانون اساسی
- 12- تعیین تعداد اعضای کمیته‌ها در کمیسیونها
- 13- تصویب اعتبارنامه نمایندگان که پرونده آنان به کمیسیون تحقیق ارجاع شده است.
- 14- حذف مواد، تبصره‌ها و بندها از گزارش کمیسیونها در جلسه علنی
- 15- تصویب افزایش تعداد مخالف و موافق یا وقت مذاکرات طرحها و لوایح مهم موضوع تبصره (1) ماده (112)¹

¹ - اجزای (14) و (15) ماده (121) الحاقی 1391/2/30

16-¹ سایر مواردی که در این آیین‌نامه و سایر قوانین برای آنها کلمات «تصویب» یا «موافقت مجلس» آورده شده و در این آیین‌نامه نصاب آن مشخص نشده است.

و- اکثریت نسبی با حداقل رأی بیش از یک‌سوم نمایندگان حاضر:

1- انتخاب اعضای هیئت‌رئسه شعبه

2- انتخاب نمایندگان جهت عضویت در کمیسیون

تلفیق، مشترک و هیئت تحقیق و تفحص

3- انتخاب اعضای کمیسیون تخصصی، تحقیق و

تدوین آیین‌نامه داخلی در شعبه

4- تصویب تغییر کمیسیون نمایندگان

5- انتخاب اعضای کمیسیون ویژه در مجلس

ز - اکثریت نسبی:

¹ - شماره جزء (16) ماده (121) اصلاحی 1391/2/30

- 1- انتخاب رئیس مجلس (مرحله دوم) و سایر اعضای هیئت رئیسه مجلس
 - 2- انتخاب اعضای حقوقدان شورای نگهبان
 - 3- انتخاب رئیس و اعضای هیئت رئیسه کمیسیون و کمیته
 - 4- انتخاب نمایندگان جهت نظارت در مجامع، شوراها و سازمان‌ها
 - 5- انتخاب اعضای کمیته‌های هر کمیسیون
 - 6- انتخاب ده نفر از نمایندگان در اجرای اصل یکصد و هفتاد و هفتم (177) قانون اساسی¹
- تبصره- نصاب رأی برای نسخ، حذف، لغو و اصلاح قوانین، نصاب تصویب آن است مگر مواردی که در این آیین‌نامه به صراحت نصاب دیگری تعیین شده باشد.²

¹ - ماده (121) اصلاحی 1387/9/26

² - تبصره ماده (121) الحاقی 1391/2/30

دوم - کیفیت آراء

ماده 122- رأی‌گیری در مجلس به یکی از

روش‌های ذیل انجام می‌گیرد:

1- با دستگاه الکترونیکی

2- علنی با ورقه

3- مخفی با ورقه

4- قیام و قعود¹

تبصره- قبل از شروع رأی‌گیری باید متن یا موضوع مورد بحث برای نمایندگان قرائت و یا اعلام و بلافاصله رأی‌گیری انجام شود. در صورتی که متن اعلام شود و نیاز به قرائت نباشد باید متن رأی‌گیری شده در پاورقی مشروح مذاکرات به‌طور کامل آورده شود.

رئیس جلسه موظف است با اعلام شروع رأی‌گیری از انجام اخطار، تذکر، نطق یا توضیح جلوگیری

¹ - بند (4) ماده (122) الحاقی 1391/2/30

کند و پس از حداقل ده ثانیه نتیجه رأی‌گیری را اعلام نماید.¹

ماده 123- هیئت‌رئیس مجلس موظف است مجلس را به وسایل پیشرفته الکترونیکی مجهز نماید تا شمارش عده حاضران در مجلس و اعلام رأی مخالف، موافق و ممتنع با وسایل مذکور ممکن و میسر گردد و نتیجه آراء را در معرض دید نمایندگان قرار دهد. در موارد نقص فنی دستگاه‌ها حداکثر برای یک هفته رأی‌گیری با قیام و قعود یا طرق دیگر انجام خواهد شد. تمدید این مهلت با تصویب مجلس خواهد بود.

ماده 124- در مورد ذیل أخذ رأی علنی با ورقه خواهد بود:

هرگاه حداقل ده نفر از نمایندگان به جای استفاده از دستگاه الکترونیکی و یا قیام و قعود رأی علنی با ورقه را تقاضا نمایند. ابتدائاً بدون بحث نسبت به درخواست،

¹ - تبصره ماده (122) الحاقی 1391/2/30

رأی گیری به عمل می آید و در صورت تصویب درخواست، اصل موضوع با ورقه و به طور علنی به رأی گذاشته می شود.

ماده 125- در رأی علنی با ورقه، هر نماینده

دارای سه نوع کارت سفید، کبود و زرد است که اسم آن نماینده روی کارت‌ها چاپ شده است. کارت سفید علامت قبول، کارت کبود علامت رد و کارت زرد علامت امتناع است. هنگام اخذ رأی علنی با ورقه، نمایندگان کارت سفید یا کبود یا زرد خودشان را با نظارت دبیران در گلدان‌ها می ریزند. نمایندگان که رأی ندهند و یا بعد از اعلام اخذ رأی از تالار جلسه خارج شوند، ممتنع محسوب می شوند.

تبصره- اسامی موافقین، مخالفین و ممتنعین و کسانی که در رأی گیری شرکت نکرده و یا بعد از اعلام اخذ رأی از تالار خارج شده‌اند، بدون اینکه در جلسه قرائت شود، در صورت مشروح مذاکرات مجلس ثبت می گردد.

ماده 126- در موارد ذیل أخذ رأی مخفی با ورقه

الزامی است:

1- انتخاب اعضای هیئت رئیسه، حقوقدانان شورای

نگهبان، نمایندگان مجلس در نهادها و هیئت‌ها، مجامع و

شوراها و سایر انتخابات راجع به اشخاص

2- انتخابات داخلی شعب و کمیسیون‌ها

3- رأی اعتماد و عدم اعتماد به وزیران و

هیئت‌وزیران و رأی عدم کفایت به رئیس‌جمهور

4- رأی نسبت به اعتبارنامه نمایندگانی که مورد

اعتراض واقع شده‌اند.¹

تبصره - هیئت‌رئیسه موظف است کارت‌های

مخصوصی برای رأی‌گیری مخفی تهیه و در اختیار

نمایندگان قرار دهد. رأی‌گیری به وسیله هرگونه ورقه و

کارتی غیر از این اوراق معتبر نخواهد بود.

¹ - بند (4) ماده (126) اصلاحی 1391/2/30

ماده 127- در مواردی که نتیجه أخذ رأی با قیام و قعود بلافاصله توسط دو نفر از دبیران هیئت رئیسه و یا ظرف پانزده دقیقه بعد از اعلام رأی مذکور توسط بیست و پنج نفر از نمایندگان حاضر در مجلس مورد تردید باشد بدون بحث با ورقه نسبت به تردید به عمل آمده رأی گیری خواهد شد. در صورتی که درخواست تردیدکنندگان به تصویب نصف به علاوه یک نمایندگان حاضر در جلسه برسد نتیجه آن ملاک عمل قرار خواهد گرفت. چنانچه تردید در پانزده دقیقه آخر جلسه باشد، می توان در جلسه نسبت به تردید رأی گیری نمود.

تبصره 1- تردیدکنندگان باید اسامی خود را شخصاً در برگه مخصوصی در جایگاه هیئت رئیسه ثبت و امضاء نمایند.

تبصره 2- تردیدکنندگان پس از گذشت مدت پانزده دقیقه از زمان رأی گیری نمی‌توانند از درخواست خود انصراف بدهند.¹

سوم - اعلام نتیجه رأی

ماده 128- به مجرد اعلام أخذ رأی، توسط رئیس جلسه تعداد نمایندگان حاضر در جلسه به استناد دستگاه شمارشگر اعلام و بلافاصله أخذ رأی به عمل می‌آید. در موارد نقص فنی دستگاه شمارشگر عده حاضران مستند به شمارش اکثریت دبیران خواهد بود.

ماده 129- در کلیه موارد، نتیجه رأی مجلس باید صریحاً به وسیله رئیس اعلام گردد.

ماده 130- اسامی کلیه تقاضاکنندگان رأی مخفی یا رأی علنی با ورقه در صورت مشروح مذاکرات مجلس ثبت خواهد شد.

¹ -ماده (127) و تبصره‌های آن اصلاحی 1382/10/24

باب دوم - وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی

فصل اول - قانونگذاری

مبحث اول - طرح‌ها و لوایح قانونی

اول - طرح‌های قانونی

ماده 131- طرح‌های قانونی با امضاء و ذکر نام حداقل پانزده نفر از نمایندگان در مجلس به رئیس جلسه تسلیم می‌شود و پس از اعلام وصول و قرائت عنوان آن توسط رئیس یا یکی از دبیران، در همان جلسه به کمیسیون‌های مربوط ارجاع می‌شود. این طرح‌ها پس از ارجاع به کمیسیون‌های ذی‌ربط چاپ و توزیع و نسخه‌ای از آن توسط رئیس برای وزیر یا وزیران مربوط ارسال می‌گردد. طرح‌ها نیز همانند لوایح، باید دارای موضوع و عنوان مشخص باشند و دلایل لزوم تهیه و پیشنهاد آن در

مقدمه به وضوح درج شود و همچنین دارای موادی متناسب با اصل موضوع و عنوان طرح نیز باشد.¹

ماده 132- امضاءکنندگان طرح‌های قانونی حق

دارند در کمیسیون مربوط که طرح آنها مطرح است، برای ادای توضیح حاضر شوند و کمیسیون تاریخ بحث پیرامون طرح را کتباً به آنان اعلام می‌نماید.

ماده 133- پس از اعلام وصول طرح قانونی،

چنانچه جمعی از امضاءکنندگان تقاضای کتبی استرداد آن را بنمایند به طوری که امضاءکنندگان باقی مانده کمتر از پانزده نفر گردند، در صورتی که تقاضای استرداد قبل از تصویب کلیات باشد طرح مسترد و گزارش آن به مجلس داده خواهد شد و در صورتی که کلیات به تصویب رسیده باشد پس از توضیح یک نفر از تقاضاکنندگان و صحبت

¹ - ماده (131) اصلاحی 1391/2/30

یک نفر مخالف، هریک به مدت ده دقیقه با تصویب مجلس، طرح قابل استرداد می‌باشد.¹

ماده 134- اگر طرحی مورد تصویب مجلس یا کمیسیون‌های موضوع اصل هشتاد و پنجم (85) قانون اساسی واقع نشد بدون تغییر اساسی تا شش ماه دیگر نمی‌توان آن را مجدداً به مجلس پیشنهاد نمود مگر با تقاضای کتبی پنجاه نفر نماینده و تصویب مجلس.

دوم - لوایح قانونی

ماده 135- لوایح قانونی که از طرف دولت به مجلس پیشنهاد می‌شود، باید:

- 1- دارای موضوع و عنوان مشخص باشد.
- 2- دلایل لزوم تهیه و پیشنهاد آن در مقدمه لایحه به وضوح درج شود.
- 3- دارای موادی متناسب با اصل موضوع و عنوان لایحه باشد.

¹ - ماده (133) اصلاحی 1391/2/30

ماده 136- طبق اصل هفتاد و چهارم (74) قانون

اساسی کلیه لوایح قانونی تقدیمی به مجلس باید به امضای رئیس‌جمهور و وزیر یا وزرای مسئول رسیده باشد. در صورت نداشتن وزیر مسئول، امضای رئیس‌جمهور کافی است.

ماده 137- لوایح قانونی باید در جلسه علنی

مجلس توسط وزیر مربوط و یا نماینده دولت تقدیم گردد و در موقع طرح آن نیز باید وزیر مربوط یا یکی از وزرا به تناسب موضوع حاضر باشد.

معاونان رئیس‌جمهور و وزرا، رئیس یا نایب‌رئیس

شورای عالی استان‌ها که به صورت رسمی به مجلس معرفی شده باشند، می‌توانند حسب مورد در جلسات مجلس و کمیسیون‌ها برای توضیح و دفاع لازم حضور یابند.¹

¹ - ماده (137) اصلاحی 1391/2/30

ماده 138- استرداد لوایح قانونی با تصویب

هیئت وزیران به ترتیب ذیل امکانپذیر خواهد بود:

1- در صورتی که استرداد پیش از تصویب کلیات

لایحه در مجلس باشد رئیس جمهور کتباً با ذکر دلیل آن را مسترد می‌نماید و گزارش آن در جلسه علنی اعلام می‌شود.

2- در صورتی که استرداد پس از تصویب کلیات

لایحه و در هر مرحله تا پیش از تصویب نهائی باشد، وزیر مربوط یا یکی از معاونان رئیس جمهور به تناسب موضوع ضمن ارائه درخواست رئیس جمهور می‌تواند با ذکر دلیل در جلسه علنی مجلس و صحبت یک نفر مخالف هریک به مدت ده دقیقه و تصویب مجلس آن را مسترد نماید.¹

¹ - بندهای (1) و (2) ماده (138) اصلاحی 1391/2/30

ماده 139- یک نسخه از کلیه طرح‌ها و لوایحی که تقدیم مجلس می‌شود پس از اعلام وصول، از طریق رسانه‌ها در اختیار عموم قرار می‌گیرد.¹

سوم - طرح‌های شورای عالی استان‌ها

ماده 140- طرح‌های مصوب شورای عالی استان‌ها که باید دارای عنوان و مقدمه توجیهی مشخص و مواد متناسب باشد، مستقیماً یا توسط دولت به مجلس تقدیم می‌شود. وصول این طرح‌ها توسط رئیس جلسه یا یکی از دبیران اعلام و برای بررسی به کمیسیون ذی‌ربط ارجاع و سپس چاپ و بین نمایندگان توزیع و نسخه‌ای از آن نیز برای هیئت‌وزیران به منظور حضور و دفاع از مواضع خود ارسال می‌شود.²

تبصره - نحوه رسیدگی به این طرح‌ها و نیز تقاضای استرداد آنها مشابه لوایح دولت خواهد بود.

¹ - ماده (139) اصلاحی 1387/9/26

² - ماده (140) اصلاحی 1391/2/30

چهارم - مقررات مشترک طرح‌ها و لوایح

ماده 141- در ابتدای هر دوره قانونگذاری، هیئت‌رئیس‌ه صورتی از طرح‌ها و لوایحی را که معوق مانده به وسیله معاونت قوانین تهیه می‌کند و در اختیار نمایندگان می‌گذارد و صورتی نیز برای دولت ارسال می‌دارد. هریک از طرح‌ها و لوایح معوقه که لزوم رسیدگی به آن به وسیله بیست و پنج نفر از نمایندگان یا از طرف دولت تقاضا شود، طبق آیین‌نامه به کمیسیون‌های مربوطه ارجاع می‌شود و کمیسیون‌ها رسیدگی را به ترتیب مندرج در این آیین‌نامه انجام می‌دهند. هرگاه شور اول آن طرح‌ها یا لوایح قبلاً خاتمه یافته باشد رسیدگی به طرح یا لایحه با پیشنهاد کمیسیون و تصویب مجلس یک شوری انجام خواهد شد. در صورت تغییر دولت، چنانچه دولت جدید رسماً استرداد لوایحی را اعلام کرده باشد، آن لوایح از جریان خارج خواهد شد.

ماده 142- نمایندگان مجلس و دولت نمی‌توانند یک طرح یا لایحه قانونی را که بیش از یک موضوع دارد

به عنوان ماده واحده پیشنهاد و تقاضای تصویب نمایند. در صورتی که طرح یا لایحه مشتمل بر بیش از یک موضوع باشد، باید مواد و تبصره‌ها جزء به جزء طرح و مورد شور قرار گیرد. هیئت رئیسه موظف است قبل از اعلام وصول طرح‌ها و لوایح مفاد این ماده را رعایت نماید. لایحه بودجه سالانه کل کشور و متمم آن از این قاعده مستثنی است.¹

مبحث دوم - مراحل بررسی و تصویب طرح‌ها و لوایح عادی

ماده 143- بررسی و تصویب کلیه طرح‌ها و لوایح عادی یک شوری خواهد بود به جز مواردی که در این آیین‌نامه نحوه رسیدگی مشخص شده و یا به تشخیص هیئت رئیسه بررسی آنها به صورت دوشوری ضرورت داشته باشد.

¹ - ماده (142) اصلاحی 1391/2/30

تبصره - چنانچه نظر کمیسیون مبنی بر رد یا مسکوت ماندن طرح یا لایحه موضوع این ماده باشد و در جلسه علنی، کلیات آن طرح یا لایحه به تصویب برسد این گونه طرح‌ها و لوایح به کمیسیون برای رسیدگی شور دوم ارجاع می‌شود.¹

ماده 144- رئیس جلسه مکلف است وصول کلیه طرح‌ها و لوایح عادی را که به مجلس تقدیم می‌شود با رعایت اصل هفتاد و پنجم (75) قانون اساسی در همان جلسه و یا حداکثر دو جلسه بعد مجلس اعلام و همزمان به کمیسیون‌های مربوطه ارجاع نماید و به دستور وی فوراً تکثیر و در اختیار نمایندگان قرار گیرد.

اول- بررسی طرح‌ها و لوایح در کمیسیون‌ها

ماده 145- رئیس مجلس شورای اسلامی موظف است یک نسخه از طرح‌ها و لوایح عادی و یک فوریتی را پس از اعلام وصول به کمیسیون اصلی و کمیسیون‌های

¹ - ماده (143) اصلاحی 1387/9/26

فرعی جهت رسیدگی به مواد مرتبط و همچنین به مرکز پژوهش‌های مجلس جهت رسیدگی و اظهار نظر کارشناسی ارجاع کند.

کمیسیون‌های فرعی موظفند حداکثر ظرف مدت پانزده روز از تاریخ ارجاع طرح یا لایحه عادی و ظرف مدت ده روز برای طرحها و لوایح یک‌فوریتی نتیجه رسیدگی خود را طی گزارشی در مواد ارجاعی به کمیسیون اصلی ارائه کنند. هریک از نمایندگان نیز می‌توانند پیشنهاد‌های خود را در مورد کلیات و جزئیات طرحها و لوایح عادی ظرف مدت ده روز و در طرحها و لوایح یک‌فوریتی ظرف مدت پنج روز از تاریخ توزیع طرح یا لایحه به کمیسیون اصلی و کمیسیون‌های فرعی ارائه کنند.

مهلت کمیسیون اصلی برای رسیدگی به کلیات و جزئیات طرح یا لایحه عادی حداکثر سه ماه و در طرحها و لوایح یک‌فوریتی حداکثر یک‌ماه و نیم پس از تاریخ ارجاع است. چنانچه طرح یا لایحه با برگزاری جلسات

عادی و فوق‌العاده در مهلت‌های مذکور قابل رسیدگی نباشد
با درخواست کمیسیون و موافقت هیأت‌رئیس مجلس این
فرصت حداکثر تا دو برابر مدت‌های مذکور قابل تمدید
است.¹

تبصره 1- در مواردی که کمیسیون یا کمیسیون‌هایی
به نحوه ارجاع طرح یا لایحه معترض باشند مراتب اعتراض
خود را به هیأت‌رئیس اعلام می‌کنند، هیأت‌رئیس موظف
است در اولین فرصت به موضوع رسیدگی و اتخاذ تصمیم
نماید.

تبصره 2- در پایان مهلت‌های تعیین‌شده چنانچه
گزارش کمیسیون اصلی ارائه نشود، هیأت‌رئیس مجلس
موظف است طرح یا لایحه را طبق نوبت در دستور
هفتگی مجلس قرار دهد. در این صورت پیشنهادها
موضوع این ماده در جلسه علنی مطرح می‌شود. در
صورتی که گزارش کمیسیون اصلی تا سه روز قبل از شروع

¹ - ماده (145) اصلاحی 1394/11/4

رسیدگی به طرح یا لایحه در جلسه رسمی مجلس بین نمایندگان توزیع گردد گزارش کمیسیون جایگزین طرح یا لایحه می‌شود. در این صورت نمایندگان می‌توانند تا چهل و هشت ساعت پس از توزیع گزارش کمیسیون، پیشنهادهای خود را شامل اصلاح، برگشت به طرح یا لایحه در هر مورد، حذف کل ماده یا تبصره یا بند یا جزء به هیأت‌رئیس مجلس ارائه کنند تا با توزیع پیشنهاد، در جلسه رسمی مجلس مورد رسیدگی قرار گیرد.

تبصره 3- چنانچه در کلیات، نظر کمیسیون‌های فرعی با نظر کمیسیون اصلی متفاوت باشد، در جلسه رسمی مجلس قبل از رأی‌گیری برای کلیات، سخنگو یا یکی از اعضای آن کمیسیون‌ها می‌توانند نظر کمیسیون خود را توضیح دهند.

تبصره 4- در مواردی که طرح یا لایحه طبق آیین‌نامه به صورت دوشوری رسیدگی می‌شود در شور

اول کلیات و در شور دوم جزئیات طبق این آیین‌نامه رسیدگی می‌شود.¹

ماده 146- همزمان با وصول طرحها و لوایح توسط کمیسیون‌ها در صورت ضرورت و با تصویب کمیسیون اصلی، طرح یا لایحه به کارگروه کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ارجاع می‌شود. رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس موظف است متناسب با موضوع و مواد طرح یا لایحه کارگروهی جهت بررسی طرح یا لایحه ارجاعی، متشکل از کارشناسان آن مرکز و اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب‌نظر اعم از نمایندگان فعلی و ادوار مجلس، کارشناس معاونت قوانین مجلس، دیوان محاسبات، مراکز علمی و پژوهشی حوزه و دانشگاه، دستگاههای اجرائی، بخش خصوصی و دستگاههای مرتبط با طرح یا لایحه، تشکیل دهد و در بدو کار رئیس و دبیر آن را تعیین کند. رئیس کارگروه موظف

¹ - تبصره‌های (2,3 و 4) ماده (145) الحاقی 1394/11/4

است پس از بحث و بررسی کارشناسی در کارگروه و در صورت لزوم پس از مطالعه تطبیقی قوانین و مقررات و تجربیات سایر کشورها و با بررسی سوابق قانونگذاری و پیشنهادهای کمیسیون‌های فرعی و نمایندگان، گزارش کارگروه را با رعایت اسناد بالادستی از جمله قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی نظام و قانون برنامه توسعه، همراه با مشخصات اعضای کارگروه به کمیسیون اصلی ارائه کند. رئیس یا نماینده کارگروه موظف است با شرکت در جلسات کمیسیون از گزارش ارائه‌شده دفاع کند. در صورت عدم نیاز به قانونگذاری جدید در موضوع مورد بحث، رئیس کارگروه گزارش خود را با ذکر دلایل رد طرح یا لایحه به کمیسیون اصلی ارائه می‌کند.

تبصره 1- چنانچه رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس از مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای نگهبان جهت معرفی نماینده خود برای حضور در کارگروه موضوع این ماده دعوت به عمل آورد، مراجع مذکور در

صورت تمایل می‌توانند شخص یا اشخاصی را از اعضاء یا غیراعضاء به مرکز معرفی کنند. عدم معرفی یا حضور نیافتن نمایندگان مذکور، مانع از تشکیل کارگروه نیست.

تبصره 2- ارجاع طرح یا لایحه به کارگروه موضوع این ماده نافی مسئولیت مرکز پژوهش‌های مجلس در ارائه نظرات کارشناسی به کمیسیون‌ها و جلسات رسمی مجلس مندرج در قانون شرح وظایف مرکز پژوهش‌های مجلس نخواهد بود.

تبصره 3- حداکثر زمان رسیدگی به طرحها و لوایح عادی در مرکز پژوهش‌ها یک‌ماه و نیم پس از ارجاع و در طرحها و لوایح یک‌فوریتهای یک‌ماه پس از ارجاع می‌باشد. در صورت ضرورت این فرصتها با درخواست مرکز پژوهش‌ها و تأیید کمیسیون اصلی قابل افزایش است.¹

¹ ماده (146) الحاقی 1394/11/4

ماده 147- کمیسیون اصلی موظف است در رسیدگی به طرحها و لوایح از وزرا و یا بالاترین مقام دستگاههای اجرائی مرتبط با موضوع، مرکز پژوهش‌ها، دیوان محاسبات، نمایندگان کمیسیون‌های فرعی و نمایندگانی که در موعد مقرر پیشنهاد خود را ارائه نموده‌اند و عنداللزوم نماینده بخش خصوصی اعم از اتاقهای: بازرگانی و صنایع و معادن، کشاورزی، تعاون، اصناف، تشکلهای کارگری، انجمن‌ها و اتحادیه‌ها و مجامع صنفی، صنعتی، معدنی و کشاورزی حسب مورد دعوت نماید و پس از رسیدگی گزارش خود را در مهلت مقرر به هیأت‌رئسه مجلس تقدیم کند.¹

تبصره 1- کمیسیون‌ها می‌توانند گزارش طرح‌ها و لوایح مشابه یا با موضوع مشترک یا نزدیک به هم را در یک گزارش به مجلس ارائه نمایند.²

¹ - ماده (147) اصلاحی 1394/11/4

² - تبصره (1) ماده (147) الحاقی 1387/9/26

تبصره 2- گزارش چاپ شده کمیسیون تا زمانی که در دستور هفتگی درج نشده باشد فقط با تصویب دوسوم اعضای کمیسیون و تأیید هیئت‌رئیس مجلس قابل تغییر و اصلاح است و در صورت درج در دستور هفتگی قابل تغییر و اصلاح نیست.¹

ماده 148- پس از توزیع گزارش نهائی کمیسیون اصلی توسط هیأت‌رئیس مجلس، کمیسیون‌های فرعی در موارد ارجاعی و نمایندگان می‌توانند ظرف مدت ده روز از تاریخ توزیع گزارش، پیشنهادهای خود را در خصوص اصلاح، برگشت به طرح یا لایحه اصلی و پیشنهادهای الحاقی در هر ماده و اجزای آن، حذف کل ماده و اجزای آن به هیأت‌رئیس مجلس ارائه کنند.

تبصره- گزارش کمیسیون اصلی همراه با گزارش کمیسیون‌های فرعی و پیشنهادهای نمایندگان موضوع این ماده و ماده (145) در مورد هر طرح یا لایحه و همچنین

¹ - تبصره (2) ماده (147) الحاقی 1391/2/30

در موارد ارجاعی به کمیسیون اصلی حین بررسی طرحها و لوایح حداقل چهل و هشت ساعت و در موارد اعاده شده از شورای نگهبان حداقل یک جلسه یا بیست و چهار ساعت قبل از رسیدگی در جلسه رسمی مجلس باید بین نمایندگان مجلس توزیع شده باشد. در غیر این صورت در آن جلسه قابل رسیدگی نیست.¹

ماده 149- گزارش رد یا مسکوت ماندن طرح یا لایحه، زمانی در دستور کار مجلس قرار می گیرد که دولت در خصوص لایحه یا پانزده نفر از نمایندگان طراح در خصوص طرح، ظرف یک ماه پس از چاپ و توزیع گزارش کمیسیون از هیئت رئیسه مجلس تقاضا نمایند در دستور کار مجلس قرارگیرد در غیراین صورت بایگانی می شود مگر این که در گزارش کمیسیون زمان مشخصی برای مسکوت ماندن تعیین شده باشد که دراین صورت

¹ - ماده (148) الحاقی 1394/11/4

پس از پایان یافتن مدت تعیین شده در دستور کار کمیسیون قرار خواهد گرفت.

ماده 150- کمیسیون‌ها موظفند، در موقع رسیدگی به طرح‌ها و لوایح، از وزرا و بالاترین مقام دستگاه ذی‌ربط دعوت به عمل آورند.

ماده 151- در جلسات کمیسیون‌ها نمایندگانی که عضویت در آن کمیسیون را ندارند بدون داشتن حق رأی می‌توانند حاضر شوند و در صورتی که از طرف کمیسیون برای ادای توضیح یا شرکت در مذاکرات دعوت شده باشند باید شرکت نمایند ولی حق رأی ندارند.

ماده 152- در مواردی که موادی از طرح‌ها و لوایح و همچنین مصوبات اعاده شده از شورای نگهبان جهت رسیدگی به کمیسیون اصلی ارجاع می‌شود، نمایندگان عضو کمیسیون‌های فرعی و سایر نمایندگان می‌توانند با

حضور در کمیسیون اصلی، در زمان اعلام شده توسط کمیسیون نظرات و پیشنهادهای خود را مطرح کنند.¹

تبصره 1- ارائه پیشنهادهای نمایندگان در مواردی که در این آیین‌نامه به صراحت برای آن زمان دیگری تعیین شده است، مشمول حکم این ماده نیست.

تبصره 2- اعضای هر کمیسیون می‌توانند هنگام رسیدگی موارد ارجاعی به آن کمیسیون، پیشنهادهای خود را طرح نمایند.

تبصره 3- نمایندگان پیشنهاددهنده می‌توانند در کمیسیون مربوط حاضر شوند و توضیحات لازم را درباره پیشنهاد خود بدهند. کمیسیون موظف است نمایندگانی را که حداقل بیست و چهار ساعت قبل از شروع رسیدگی، پیشنهاد خود را تحویل داده‌اند به صورت کتبی برای شرکت در کمیسیون و دفاع از پیشنهاد خود دعوت نماید.

¹ - ماده (152) اصلاحی 1394/11/4

تبصره 4- طرح‌ها و لوایحی که به صورت دو شوری
رسیدگی می‌شود پیشنهادها در شور اول درباره کلیات و در
شور دوم درخصوص مواد پذیرفته می‌شود.¹
تبصره 5- معاونت قوانین موظف است به نحو
مقتضی زمان رسیدگی به موضوعات ارجاعی در کمیسیون
را به اطلاع نمایندگان برساند.²

دوم- بررسی و تصویب طرح‌ها و لوایح در مجلس

ماده 153-

الف) هنگام رسیدگی به کلیات گزارش کمیسیون
اصلی در جلسه رسمی مجلس، ابتداء سخنگوی کمیسیون
حداکثر به مدت ده دقیقه توضیحات لازم را ارائه می‌کند و

¹ - تبصره‌های (1، 2، 3 و 4) ماده (152) اصلاحی 1391/2/30

² - به موجب قانون اصلاح موادی از قانون آیین نامه داخلی مجلس
مصوب 1394/11/4 تبصره (5) حذف و تبصره (6) به عنوان تبصره
(5) به شرح فوق جایگزین شد.

در صورت ثبت نام نمایندگان، حداکثر سه نفر مخالف و سه نفر موافق به ترتیب یک مخالف و یک موافق هر کدام حداکثر پنج دقیقه نظرات خود را درباره قبول یا رد کلیات بیان می نمایند و نماینده دولت و سخنگوی کمیسیون در صورت تمایل هر کدام حداکثر به مدت پنج دقیقه نظرات خود را بیان می کنند و برای کلیات رأی گیری می شود. در طرحها و لوایح مهم یا مفصل، به پیشنهاد کتبی پانزده نفر از نمایندگان یا رئیس جلسه و تصویب مجلس مدت زمانهای مذکور دوبرابر می شود.

ب) در صورت تصویب کلیات، رسیدگی به جزئیات طرحها و لوایح در جلسه رسمی مجلس به شرح زیر خواهد بود:

1- گزارش کمیسیون اصلی در خصوص ماده واحده یا هریک از مواد و اجزای آن به ترتیب مواد توسط یکی از اعضای هیأت رئیسه مجلس قرائت می شود، در صورتی که نسبت به ماده واحده یا هر یک از مواد و اجزای آن پیشنهاد چاپ شده وجود داشته باشد ابتداء مصوبه کمیسیون اصلی

در آن مورد رسیدگی می‌شود و در صورت وجود مخالف، یک نفر مخالف و سپس یک نفر موافق و پس از آن نماینده دولت و سخنگوی کمیسیون هر یک حداکثر پنج دقیقه صحبت خواهند کرد و نسبت به مصوبه کمیسیون اصلی رأی‌گیری می‌شود.

2- در صورت عدم تصویب مصوبه کمیسیون اصلی در ماده‌واحد یا هر یک از مواد و اجزای آن به ترتیب پیشنهادهای چاپ‌شده اصلاحی با اولویت پیشنهادهای کمیسیون‌های فرعی و سپس نمایندگان، به ترتیب جامعیت بیشتر به تشخیص رئیس جلسه و در پیشنهادهای مشابه به ترتیب نوبت و در صورت نیاز به قید قرعه توسط یکی از اعضای هیأت‌رئیس به شرح فوق بررسی و رأی‌گیری خواهد شد.

3- در صورت عدم تصویب پیشنهادهای چاپ‌شده اصلاحی، پیشنهاد چاپ‌شده بازگشت به لایحه یا طرح اصلی از کمیسیون‌های فرعی یا نمایندگان در ماده‌واحد یا هر یک از مواد و اجزای آن به شرح فوق

مطرح و رأی‌گیری می‌شود. در صورت تصویب پیشنهاد برگشت به لایحه یا طرح اصلی در هر ماده پیشنهاد‌های چاپ‌شده اصلاحی یا الحاقی مرتبط و غیرمغایر با مصوبات در آن مورد قابل طرح است.

4- در صورت عدم تصویب پیشنهاد بازگشت به ماده‌واحده یا هریک از مواد و اجزای طرح یا لایحه اولیه، پیشنهاد چاپ‌شده کمیسیون‌های فرعی یا نمایندگان درباره حذف کل ماده‌واحده یا هریک از مواد و اجزای گزارش کمیسیون اصلی به شرح فوق مطرح و رأی‌گیری می‌شود.

5- در صورت عدم تصویب پیشنهاد چاپ‌شده کمیسیون‌های فرعی یا نمایندگان درباره حذف کل هریک از مواد و اجزای آن یکبار دیگر مصوبه کمیسیون اصلی در خصوص آن مورد به رأی گذاشته می‌شود. در صورت عدم تصویب این موارد، پیشنهاد‌های جدید در جلسه رسمی مجلس پذیرفته می‌شود و یا در صورت لزوم رئیس جلسه آن مورد را برای رسیدگی مجدد به کمیسیون اصلی ارجاع می‌دهد.

در کلیه مواردی که مصوبه کمیسیون اصلی، یا هر یک از پیشنهادهای اصلاحی، بازگشت به طرح یا لایحه اولیه به تصویب مجلس برسد، پیشنهادهای چاپ شده الحاقی مرتبط و غیرمغایر با مصوبه مجلس به تشخیص رئیس جلسه به ترتیب پیشنهادهای کمیسیون‌های فرعی و سپس نمایندگان مطرح و در هر مورد به شرح فوق رسیدگی و رأی‌گیری می‌شود.

پس از تعیین تکلیف نسبت به پیشنهادهای چاپ شده کمیسیون‌های فرعی و نمایندگان در ماده واحد یا مواد و اجزای آنها، در پایان نسبت به کل گزارش کمیسیون اصلی با اصلاحات انجام شده رأی‌گیری می‌شود؛ در صورت عدم تصویب کل گزارش کمیسیون اصلی، پیشنهادهای جدید در جلسه مجلس پذیرفته می‌شود و یا در صورت ضرورت برخی از مواد گزارش کمیسیون اصلی به تشخیص رئیس جلسه جهت رسیدگی مجدد به کمیسیون اصلی ارجاع می‌گردد و برای مابقی مواد رأی‌گیری می‌شود.

6- نسبت به آن دسته از مواد که مجدداً به کمیسیون اصلی ارجاع می‌شود، هر یک از نمایندگان می‌توانند در مهلت مقرر با حضور در کمیسیون پیشنهادهای خود را مطرح کنند. پس از چاپ و توزیع گزارش کمیسیون اصلی در موارد ارجاعی به کمیسیون، هر یک از نمایندگان می‌توانند تا دوازده ساعت پس از توزیع گزارش کمیسیون اصلی پیشنهادهای خود را جهت طرح در جلسه رسمی مجلس به هیأت‌رئیس مجلس ارائه نمایند.

تبصره- در صورت عدم آمادگی یا عدم حضور سخنگوی کمیسیون، به ترتیب رئیس یا یکی از نواب رئیس یا سایر اعضای کمیسیون به جای وی از نظر کمیسیون دفاع می‌کند.¹

ماده 154- در شور دوم درباره اصل مواد مذاکره به عمل نمی‌آید مگر آنکه در گزارش کمیسیون مواد

¹ - ماده (153) و تبصره زیر آن اصلاحی 1394/11/4

جدیدی اضافه شده باشد یا به تشخیص هیئت رئیسه در بعضی مواد تغییرات اساسی داده شده باشد. در این صورت اولین مخالف و موافق (بر اساس تابلو مخصوص ثبت نام یا دستگاه الکترونیک) هریک به مدت پنج دقیقه صحبت می کنند و در صورت لزوم سخنگوی کمیسیون و نماینده دولت نیز صحبت می کنند و آنگاه نسبت به ماده یا مواد مورد نظر رأی گیری می شود.¹

ماده 155- چنانچه در شور دوم، کمیسیون بعضی از مواد طرح یا لایحه را حذف و یا تغییر کلی داده باشد، هریک از نمایندگان می توانند همان ماده را پیشنهاد نمایند و پس از صحبت یک مخالف و یک موافق و سخنگوی کمیسیون و نماینده دولت نسبت به ماده رأی گیری می شود. چنانچه اصل ماده تصویب شد پیشنهادهای اصلاحی که قبلاً به کمیسیون داده شده، قابل طرح و بحث و رأی گیری خواهد بود.

¹ - ماده (154) اصلاحی 1391/2/30

ماده 156- ارجاع طرح یا لایحه یا مواردی از آن از جلسه علنی به کمیسیون به‌جز آنچه که در این آیین‌نامه به‌طور صریح تعیین شده است با پیشنهاد رئیس جلسه و تصویب مجلس انجام می‌شود. ارجاع باید به همان کمیسیون گزارش دهنده صورت گیرد. کمیسیون باید فقط موارد ارجاعی را رسیدگی و گزارش خود را ظرف یک هفته به هیئت‌رئیس تسلیم نماید تا با تعیین اولویت در دستور هفتگی درج شود¹

ماده 157- هنگام بحث نسبت به هر ماده، چنانچه بنا به درخواست کتبی هر یک از نمایندگان به تشخیص رئیس جلسه ابهامی در ماده مطرح شده وجود داشته باشد، پیشنهاد رفع ابهام در جلسه پذیرفته و با صحبت یک

1- به موجب قانون اصلاح موادی از قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب 1394/11/4 ماده فوق و تبصره (1) آن حذف و تبصره (2) آن به عنوان متن ماده جایگزین شده است.

2- ماده (157) اصلاحی 1394/11/4

مخالف و یک موافق هرکدام به مدت حداکثر پنج دقیقه به رأی گذاشته می‌شود و یا موضوع جهت رفع ابهام توسط رئیس جلسه به کمیسیون اصلی ارجاع می‌گردد¹.

مبحث سوم - مراحل بررسی و تصویب طرح‌ها و لوایح فوری

اول - کلیات

ماده 158- طرح‌ها و لوایح فوری عبارتند از یک فوریتی، دو فوریتی و سه فوریتی.

ماده 159- وقتی که فوریت طرح یا لایحه‌ای تقاضا می‌شود، پس از توضیح پیشنهادکننده یا یکی از پیشنهادکنندگان و اظهارات مخالف و موافق، نسبت به فوریت، رأی گرفته می‌شود. در صورتی که تقاضای فوریت ضمن طرح یا لایحه مطرح نشده باشد، پانزده نفر از نمایندگان نیز می‌توانند کتباً تقاضای فوریت آن طرح یا

لایحه را بنمایند. تصویب فوریت طرح‌ها و لوایح با توجه به درجه فوریت به ترتیب ذیل می‌باشد:

1- یک فوریت؛ با صحبت یک مخالف و یک

موافق و با رأی اکثریت مطلق حاضران

2- دو و سه فوریت؛ با صحبت دو مخالف و دو

موافق و به ترتیب با رأی اکثریت دوسوم حاضران و دوسوم مجموع نمایندگان.¹

تبصره - هیئت رئیسه موظف است طرح‌ها و لوایح

دارای فوریت را حداقل یک ساعت قبل از طرح فوریت آنها در جلسه علنی تکثیر و در اختیار نمایندگان قرار دهد.

ماده 160- اصل بر عادی بودن رسیدگی طرح‌ها و

لوایح است. بنابراین فوریت آنها باید مبین ضرورت و یا حالت استثنائی و مستند به دلایل ذیل باشد:

1- یک فوریت؛ نیاز فوری جامعه و اولویت طرح

و یا لایحه مورد نظر نسبت به سایر موارد مطروحه

¹ - بند (2) ماده (159) اصلاحی 1387/9/26

2- دو فوریت؛ ضرورت جلوگیری از وقوع

خسارت احتمالی و فوت فرصت

3- سه فوریت؛ حالت کاملاً اضطراری و حیاتی و

برای مقابله سریع با خسارت حتمی

ماده 161- در طرح‌ها و لوایحی که فوریت آنها

تصویب شده باشد، ابتداء نسبت به اصل آن مذاکره

می‌شود و پس از آن برای ورود به شور در ماده واحده یا

مواد، رأی گرفته می‌شود و آنگاه راجع به هریک از مواد

جداگانه مذاکره و أخذ رأی به عمل می‌آید.

ماده 162- با تقاضای دولت یا پانزده نفر از

نمایندگان و تصویب مجلس قبل از ورود به شور در ماده

واحد یا مواد طرح و یا لایحه می‌توان از آن سلب فوریت

به طور مطلق، و یا سلب یک فوریت از دو فوریت، و یا

یک یا دو فوریت از طرح‌ها و لوایح سه فوریتی نمود.

تقاضای فوریت یا سلب فوریت برای هر طرح و یا لایحه فقط یکبار امکانپذیر است.¹

دوم - طرح‌ها و لوایح یک فوریتی

ماده 163- طرح‌ها و لوایح یک فوریتی، پس از تصویب فوریت، به کمیسیون‌های اصلی، فرعی ارجاع می‌شود تا خارج از نوبت مورد بررسی و تصویب قرار گیرد. گزارش کمیسیون درباره این طرح‌ها و لوایح حداقل چهل و هشت ساعت قبل از موقع طرح در مجلس چاپ و بین نمایندگان توزیع می‌شود.

ماده 164- طرح‌ها و لوایح یک فوریتی یک شوری است و پس از وصول گزارش کمیسیون، خارج از نوبت در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد و یک نوبت درباره آن شور به عمل می‌آید، بدین ترتیب که ابتداء نسبت

¹ - ماده (162) اصلاحی 1387/9/26

به اصل و سپس در باب ماده واحده یا هریک از مواد مذاکره و أخذ رأی می‌شود.¹

سوم - طرح‌ها و لوایح دوفوریتی

ماده 165 - نحوه رسیدگی به طرح‌ها و لوایح دو

فوریتی به شرح زیر می‌باشد:

1- حداکثر چهار ساعت پس از تصویب فوریت،

طرح یا لایحه چاپ و توزیع و به کمیسیون ذی‌ربط ارجاع می‌شود.

2- حداکثر بیست ساعت پس از تصویب فوریت،

پیشنهاد نمایندگان به کمیسیون مربوط تسلیم می‌شود.

3- حداکثر هفتاد و دو ساعت پس از تصویب

فوریت گزارش کمیسیون، در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد.²

¹ - ماده (164) اصلاحی 1391/2/30

² - بندهای (1)، (2) و (3) ماده (165) اصلاحی 1391/2/30

تبصره - چنانچه کمیسیون در مهلت فوق گزارش خود را ارائه ننماید طرح یا لایحه در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد.¹

4- حداقل یک ساعت قبل از شروع مذاکرات، پیشنهادهای نمایندگان چاپ و توزیع می‌شود.²

چهارم - طرح‌ها و لوایح سه فوریتی

ماده 166- در طرح‌ها و لوایح سه فوریتی، پس از تصویب فوریت بلافاصله کلیات و سپس در همان جلسه نسبت به ماده واحده یا هریک از مواد مذاکره و رأی‌گیری می‌شود.

پیشنهاد نمایندگان قبل از ورود به ماده واحده یا هریک از مواد پذیرفته می‌شود و نسبت به آنها پس از

¹ - تبصره ماده (165) الحاقی 1391/2/30

² - ماده (165) اصلاحی 1387/9/26

اظهارات یک مخالف و یک موافق و نماینده دولت أخذ رأی به عمل می‌آید.¹

مبحث چهارم - بررسی طرح‌ها و لوایح طبق اصل هشتاد و پنجم (85)

ماده 167- در مواردی که مجلس ضروری تشخیص دهد، طبق اصل هشتاد و پنجم (85) قانون اساسی اختیار تصویب آزمایشی بعضی از قوانین را که جنبه دائمی دارند به کمیسیون‌های خود و تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را به کمیسیون‌های خود یا به دولت تفویض می‌کند.

تبصره 1- دولت باید حداقل شش ماه قبل از پایان مدت آزمایشی قانون مذکور جهت تمدید یا تعیین تکلیف دائمی آن، اقدام قانونی لازم را معمول دارد.

¹ - ماده (166) اصلاحی 1391/2/30

هیئت رئیسه موظف است از طریق لایحه یا طرح
ترتیبی اتخاذ نماید که تا پایان زمان آزمایشی، تعیین
تکلیف شده باشد.

طرح یا لایحه می‌تواند به صورت ماده واحده و
بدون تغییرات یا با اصلاح موادی از قانون آزمایشی تنظیم
شود.¹

تبصره 2- پس از انقضای زمان آزمایشی، اینگونه
قوانین اعتبار قانونی نخواهند داشت.

تبصره 3- مدت اجرای اصلاحیه‌های قانون
آزمایشی و برنامه توسعه تابع مدت اجرای اصل قانون
خواهد بود.²

ماده 168- هرگاه دولت یا پانزده نفر از نمایندگان
قبل از شروع رسیدگی نهائی در مجلس تقاضای ارجاع
طرح یا لایحه‌ای را طبق اصل هشتاد و پنجم (85) قانون

¹ - تبصره (1) ماده (167) اصلاحی 1387/9/26

² - تبصره (3) ماده (167) الحاقی 1387/9/26

اساسی به کمیسیون یا کمیسیون‌های مجلس و یا دولت بنماید، این تقاضا در جلسه علنی اعلام و به ترتیب در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد.¹

ماده 169- هنگام طرح تقاضای مزبور در مجلس،

نماینده دولت و یا نماینده منتخب تقاضاکنندگان، دلایل ضرورت ارجاع طرح و یا لایحه را حداکثر به مدت ده دقیقه بیان می‌نماید و سپس دو نفر مخالف و دو نفر موافق که قبلاً ثبت‌نام کرده‌اند و در صورت عدم ثبت نام، در مجلس نوبت گرفته‌اند، هریک به مدت ده دقیقه صحبت کرده و آنگاه رأی‌گیری می‌شود.

ماده 170- پس از موافقت مجلس، طرح یا لایحه

به کمیسیون فرستاده می‌شود. ترتیب رسیدگی این قبیل طرح‌ها و لوایح در کمیسیون همان ترتیب رسیدگی و تصویب طرح‌ها و لوایح در مجلس خواهد بود، اما مناط در تصویب رأی حداقل دوسوم اعضای کمیسیون می‌باشد.

¹ - ماده (168) اصلاحی 1387/9/26

ماده 171- پس از تصویب طرح یا لایحه در کمیسیون‌ها، تعیین مدت اجرای آزمایشی آن در دستور کار مجلس قرار خواهد گرفت، به این ترتیب که مصوبه کمیسیون به همراه پیشنهاد مدت اجراء، چهل و هشت ساعت قبل از طرح در مجلس تکثیر و در اختیار نمایندگان قرار گیرد.

هنگام طرح تعیین مدت در جلسه علنی، در صورتی که پیشنهاد دیگری نباشد، نسبت به پیشنهاد کمیسیون رأی‌گیری می‌شود. در غیر این صورت، نسبت به پیشنهاد نمایندگان به ترتیب وصول در جلسه علنی پس از صحبت یک مخالف و یک موافق رأی‌گیری خواهد شد.¹

تبصره 1- مسکوت ماندن اینگونه طرح‌ها و لوایح تا قبل از تصویب مدت اجرای آزمایشی آن طبق روال بررسی طرح‌ها و لوایح قابل طرح است.

¹ - ماده (171) اصلاحی 1391/2/30

تبصره 2- چنانچه پانزده نفر از نمایندگان تقاضای لغو رسیدگی طرح یا لایحه طبق اصل هشتاد و پنجم (85) قانون اساسی را تا قبل از تأیید شورای نگهبان از مجلس داشته باشند این تقاضا در همان جلسه اعلام و در جلسه بعد طبق ماده (169) آیین‌نامه داخلی مطرح می‌گردد و در صورت تصویب این تقاضا، رسیدگی به لایحه یا طرح طبق آیین‌نامه داخلی ادامه می‌یابد.¹

ماده 172- در صورتی که مجلس تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات دولتی و یا وابسته به دولت را به دولت واگذار کند، اساسنامه باید در جلسات هیئت‌وزیران مطرح شود و به تصویب برسد. ترتیب رسیدگی و تصویب اساسنامه‌های مذکور طبق آیین‌نامه داخلی هیئت‌وزیران خواهد بود.²

¹ - تبصره‌های (1) و (2) ماده (171) الحاقی 1391/2/30

² - ماده (172) اصلاحی 1391/2/30

مبحث پنجم - نحوه بررسی موارد خاص و مهم

اول - نحوه تصویب معاهدات و قراردادهای بین‌المللی
ماده 173- در تقدیم لوایح قانونی که در آنها، دولت تقاضای تصویب عهدنامه، مقاله‌نامه، قرارداد و یا موافقتنامه بین‌المللی و یا الحاق به پیمان‌های بین‌المللی را دارد، متن کامل آنها باید جهت بررسی ضمیمه لوایح تقدیمی مذکور باشد.

ماده 174- موارد مذکور در ماده (173) پس از اعلام وصول در مجلس، بلافاصله چاپ و بین نمایندگان توزیع می‌شود و به کمیسیون مربوطه ارجاع می‌گردد.

ماده 175- در صورتی که دولت برای موارد مذکور در ماده (173) قید مهم قائل شده باشد و یا کمیسیون مربوط تا یک هفته پس از وصول و یا پانزده نفر نمایندگان، چنین قیدی را پیشنهاد کنند، رسیدگی به این قید بلافاصله در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد تا پس از

پیشنهاد و اظهارات یک مخالف و یک موافق (هریک پنج دقیقه) به رأی گذاشته شود.

ماده 176- در صورتی که قید اهمیت به تصویب

مجلس نرسد یا در این باره از ناحیه دولت یا کمیسیون مربوط یا پانزده نفر از نمایندگان تقاضایی به عمل نیاید عهدنامه، مقاوله نامه، قرارداد و یا موافقتنامه، عادی تلقی شده و مجلس به صورت یک شوری آن را مورد رسیدگی قرار خواهد داد، بدین ترتیب که پس از صحبت دو مخالف و دو موافق در کلیات و جزئیات (هر کدام حداکثر به مدت پانزده دقیقه) و صحبت سخنگوی کمیسیون و نماینده دولت به رأی گذاشته می شود.

ماده 177- در صورتی که مجلس قید اهمیت را

تصویب کند، رسیدگی به آن دو شوری و به ترتیب زیر خواهد بود:

1- در شور اول درباره کلیات، با در نظر گرفتن مواد

مربوطه، بحث و اعتراضات وارده به بعضی از شرایط و مواد قرارداد به عنوان پیشنهاد کتبی به کمیسیون ارجاع

خواهد شد. این پیشنهادها باید بیست و چهار ساعت قبل از طرح در کمیسیون، چاپ و بین نمایندگان توزیع شود.

2- در شور دوم، کمیسیون، موارد اعتراض و پیشنهادهای نمایندگان و همچنین نظر خود را درباره این موارد، همراه با تصویب و یا رد مواد، بدون وارد کردن تغییرات، در مجلس مطرح می‌کند، آنگاه درباره موارد اعتراض نمایندگان، که به‌طور کتبی و در مهلت مقرر به کمیسیون داده شده باشد، به ترتیب، نماینده اعتراض کننده، یک مخالف و یک موافق، هرکدام به مدت پنج دقیقه، صحبت می‌کنند و سپس درباره وارد بودن یا نبودن اعتراض رأی‌گیری به‌عمل می‌آید. پس از پایان یافتن رأی‌گیری نسبت به اعتراضات، در صورتی که مجلس آنها را وارد بداند، دولت موظف می‌شود در مسائل مورد اعتراض با طرف متعاقد مجدداً وارد مذاکره و گفتگو شود. در این صورت، لایحه تا پایان مذاکرات مجدد در دستور مجلس باقی خواهد بود. در صورت قبول اعتراضات و پیشنهادهای متن اصلاحی تصویب شده تلقی

خواهد شد و درغیراین صورت، آخرین پیشنهاد دولت درمورد اصل قرارداد با صحبت یک مخالف و یک موافق، هریک به مدت پنج دقیقه، در مجلس به رأی گذاشته خواهد شد.¹

دوم - اصلاح جزئی در خطوط مرزها

ماده 178- در لایحه تقدیمی مربوط به اصلاح جزئی در خطوط مرزی، متن کامل عهدنامه بین‌المللی آن، که براساس اصل هفتاد و هشتم (78) قانون اساسی تنظیم شده باشد، جهت بررسی باید ضمیمه گردد. متن این عهدنامه پس از اعلام وصول، بلافاصله چاپ و بین نمایندگان توزیع و همزمان به کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی ارجاع می‌شود.

ماده 179- کمیسیون مذکور در ماده قبل، پس از کسب نظر مشورتی کمیسیون قضائی و حقوقی و با دعوت از نماینده شورای عالی امنیت ملی و نمایندگان

¹ - ماده (177) اصلاحی 1391/2/30

پیشنهاد دهنده، به بررسی همه‌جانبه موضوع می‌پردازد و ظرف یک‌ماه گزارش تفصیلی خود را مبنی بر قبول یا رد عهدنامه به ضمیمه پیشنهادهای اساسی به هیئت‌رئیس ارسال می‌دارد.

ماده 180- لوایح مربوط به عهدنامه‌های اصلاح جزئی در خطوط مرزی همانند سایر عهدنامه‌های بین‌المللی مهم دو شوری خواهد بود و به همان ترتیب نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. این نوع عهدنامه‌ها، در صورتی که صرفاً برای اصلاحات جزئی، با در نظر گرفتن مصالح کشور و رعایت اصل هفتاد و هشتم (78) قانون اساسی دو طرفه باشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزند، با تصویب چهارپنجم مجموع نمایندگان مجلس معتبر خواهد بود.

سوم - محدودیت‌های ضروری

ماده 181- براساس اصل هفتاد و نهم (79) قانون اساسی، در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن که

دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی محدودیت‌های ضروری برقرار نماید، قبل از اعمال محدودیت، متن کامل و دقیق محدودیت‌های ضروری با دلایل توجیهی لازم، همراه با لایحه قانونی جهت بررسی تقدیم مجلس می‌شود.

تبصره - چنانچه دولت بدون کسب مجوز مبادرت به اعمال محدودیت نماید، رئیس مجلس موظف است تقدیم لایحه محدودیت را از رئیس جمهور مطالبه کند. در این خصوص، حق سؤال یا استیضاح رئیس جمهور و وزیران برای نمایندگان محفوظ خواهد بود.

ماده 182 - رسیدگی به لایحه محدودیت‌های ضروری یک شوری است و در صورت تصویب مجلس، مدت اعمال آن به هر حال نمی‌تواند بیش از سی روز باشد. در صورتی که پس از انقضای این مدت ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

چهارم - سایر موارد

ماده 183- براساس اصول هشتادم (80)، هشتاد و دوم (82)، هشتاد و سوم (83) و یکصد و سی و نهم (139) قانون اساسی، اقدامات دولت در موارد ذیل قبلاً باید به تصویب مجلس برسد:

1- گرفتن و دادن وام یا کمک‌های بلاعوض

داخلی و خارجی

2- استخدام کارشناسان خارجی در موارد ضروری

3- فروش بناها و اموال دولتی و نفایس ملی به

استثنای نفایس ملی منحصر به فرد که در هر صورت قابل فروش نخواهد بود.

4- صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی

یا ارجاع آن به داوری که طرف دعوی خارجی باشد و

همچنین در موارد مهم داخلی

در تمام موارد مذکور، دولت موظف است متن

تفصیلی آنها را همراه با لایحه قانونی تقدیم مجلس نماید

تا به صورت یک شوری مورد رسیدگی قرارگیرد،

بدین ترتیب که پس از گزارش کمیسیون مربوط و صحبت دو مخالف و دو موافق در کلیات و جزئیات (هرکدام به مدت پانزده دقیقه) برای تصویب به رأی گذاشته می‌شود.

مبحث ششم - نحوه بررسی برنامه و بودجه سالانه کل کشور

اول - تصویب برنامه توسعه

ماده 184- رسیدگی به لوایح برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران یک شوری و به شرح زیر خواهد بود:

الف- نمایندگان مجلس از زمان چاپ و توزیع لایحه برنامه ظرف مدت پنج روز (بدون احتساب ایام تعطیل) پیشنهادهای خود در مورد کلیات و جزئیات برنامه را به کمیسیون تخصصی ذی‌ربط ارائه می‌نمایند.

ب- کمیسیون‌های تخصصی مکلفند حداکثر ده روز پس از چاپ و توزیع لایحه نسبت به بررسی مفاد

برنامه شامل مواد، تبصره‌ها، جداول و ضمام و نیز پیشنهاد‌های نمایندگان اقدام و گزارش خود را به کمیسیون تلفیق رسیدگی کننده ارائه نمایند.

ج- کمیسیون تلفیق موظف است پس از پایان مهلت مذکور در بند (ب) به گزارش‌های کمیسیون‌های تخصصی و کلیات و جزئیات برنامه و پیشنهاد‌های نمایندگان حداکثر ظرف سه هفته رسیدگی و گزارش نهائی خود را به مجلس ارائه نماید.

د- در صحن جلسه علنی پس از ارائه گزارش کمیسیون تلفیق، ابتداء کلیات برنامه مورد بحث قرار می‌گیرد. در کلیات پنج نفر مخالف و پنج نفر موافق به ترتیب یک نفر مخالف و یک نفر موافق و حداکثر هر نفر پانزده دقیقه دیدگاه‌های خود را مطرح می‌کنند. پس از آن کمیسیون و دولت هرکدام حداکثر چهل و پنج دقیقه برای دفاع زمان خواهند داشت. سپس راجع به کلیات برنامه رأی‌گیری خواهد شد. در بررسی کلیات، کفایت مذاکرات پذیرفته نمی‌شود.

ه- پس از تصویب کلیات، رسیدگی به جزئیات برنامه آغاز و به مواد و تبصره‌ها و جداول برنامه به ترتیب رسیدگی می‌شود. در این بخش جایگزین متن ماده، یا جزئی از ماده و یا تبصره لایحه دولت، حذف کل، مصوبات جایگزینی کمیسیون‌های تخصصی و پیشنهادات چاپ شده نمایندگان برای هر ماده یا تبصره یا هریک از اجزاء در صورتی که آن جزء ماهیت مستقل داشته باشد و حذف جزء و پیشنهادات چاپ شده کمیسیون‌های تخصصی به ترتیب مورد رسیدگی قرار می‌گیرند. سپس در مورد اصل ماده یا تبصره یا اجزاء در صورتی که ماهیت مستقل داشته باشند، رأی‌گیری خواهد شد.

چنانچه اصل رأی نیورد، موضوع برای رسیدگی مجدد به کمیسیون تلفیق برگشت داده خواهد شد تا در اسرع وقت و حداکثر طبق مهلتی که هیئت‌رئیس تعیین خواهد کرد، گزارش مجدد خود را به مجلس ارائه دهد. نمایندگان می‌توانند حداکثر تا پایان همان روز پیشنهادهای خود را به کمیسیون تسلیم نمایند.

و - مادام که لایحه برنامه در صحن مجلس مورد بررسی است، مجلس نطق نخواهد داشت و هیچ طرح یا لایحه‌ای جز طرح‌ها و لوایح سه فوریتی و نیز تحقیق و تفحص، استیضاح و رأی اعتماد در دستور قرار نخواهد گرفت و مجلس در تمامی ایام به جز ایام تعطیل حداقل شش و حداکثر هشت ساعت جلسه علنی خواهد داشت. در موارد استثناء با تصویب مجلس، این زمان تا ده ساعت قابل افزایش است.¹

ز - مهلت‌های مذکور در بندهای (ب) و (ج) حسب مورد با تصویب هیئت‌رئیس تا دو برابر قابل افزایش است.²

ماده 185 - اصلاح قانون برنامه توسعه در ضمن لایحه بودجه مبتنی بر آن برنامه و نیز دیگر طرح‌ها و لوایح با رأی دوسوم نمایندگان حاضر پذیرفته می‌شود و

¹ - بند «و» ماده (184) اصلاحی 1391/2/30

² - ماده (184) اصلاحی 1382/10/24

هرگونه اصلاح نیز با رأی دوسوم نمایندگان معتبر خواهد بود.¹

دوم - تصویب بودجه سالانه کل کشور

ماده 186- دولت موظف است لایحه بودجه سالانه کل کشور را حداکثر تا پانزدهم آذرماه هر سال به مجلس تسلیم نماید. نحوه رسیدگی به لایحه بودجه، یک شوری خواهد بود و ترتیب رسیدگی به شرح ذیل می‌باشد.²

1- نمایندگان مجلس از زمان چاپ و توزیع لایحه بودجه سالانه کل کشور و پیوست‌ها و سوابق آن تا مدت ده روز می‌توانند پیشنهادهای خود را به کمیسیون‌های تخصصی مجلس تقدیم نمایند.

¹ - ماده (185) اصلاحی 1391/2/30

² - ماده (186) اصلاحی 1391/2/30

2- کمیسیون‌های تخصصی موظفند حداکثر تا پانزده روز پس از چاپ و توزیع لایحه، گزارش خود را به کمیسیون تلفیق تقدیم نمایند.

3- کمیسیون تلفیق موظف است حداکثر ظرف پانزده روز پس از پایان مهلت گزارش کمیسیون تخصصی، ضمن رسیدگی به گزارش کمیسیون‌های تخصصی گزارش نهائی خود را تنظیم و به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید. مهلت رسیدگی کمیسیون تلفیق حداکثر تا پانزده روز با موافقت هیئت‌رئیس‌ه قابل تمدید می‌باشد.

4- در جلسه علنی، پس از رسیدگی به کلیات بودجه و تصویب آن، به پیشنهادهای مربوط به درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار بودجه عمومی دولت رسیدگی و سقف آن به تصویب خواهد رسید. پس از آن پیشنهادهای مربوط به تبصره‌ها و ردیف‌ها رسیدگی می‌گردد.

تبصره 1- در جلسه علنی، تنها پیشنهادهایی که توسط نمایندگان و کمیسیون‌ها در زمان مقرر دریافت و

به چاپ رسیده، مشروط به عدم مغایرت با قانون برنامه، قابل طرح می‌باشد. پیشنهادهایی که منبع درآمد مشخصی نداشته باشد قابل طرح نخواهد بود و پیشنهادهایی که مازاد بر سرجمع نباشد زمانی قابل طرح است که ردیف مشخص جایگزین را معین نماید. تشخیص موارد مذکور با رئیس جلسه خواهد بود.¹

تبصره 2- نحوه رسیدگی به متمم، اصلاحیه‌های بودجه و سایر مواردی که در این ماده پیش‌بینی نشده طبق مقررات معمول در این آیین‌نامه خواهد بود.²

تبصره 3- در صورت عدم تصویب کلیات لایحه بودجه، فقط برای یک بار موضوع به کمیسیون تلفیق ارجاع می‌شود تا حداکثر ظرف هفتاد و دو ساعت گزارش اصلاحی خود را به مجلس ارائه نماید.³

¹ - بندهای (1)، (2)، (3) و تبصره (1) ماده (186) اصلاحی

1387/9/26

² - تبصره (2) ماده (186) اصلاحی 1387/9/26 و 1391/2/30

³ - تبصره (3) ماده (186) الحاقی 1391/2/30

ماده 187- جلسات مجلس برای رسیدگی به بودجه سالانه باید بلاانقطاع در کلیه ایام هفته غیراز جمعه و تعطیلات رسمی، حداقل روزی چهار ساعت منعقد گردد و تا موقعی که شور و مذاکره پایان نیافته و رأی مجلس اخذ نشده است از دستور خارج نمی‌شود و هیچ لایحه یا طرح دیگر نمی‌تواند مطرح باشد مگر لایحه یک یا چند دوازدهم بودجه در صورت ضرورت.¹

تبصره- اگر مطالب فوری و فوتی اعم از طرح‌ها و لوایح دو فوریتی و غیره پیش آید که به تشخیص مجلس تأخیر آن موجب زیان جبران‌ناپذیری باشد، در این صورت برای طرح و تصویب آن زمان مشخصی معین می‌شود.

ماده 188- چنانچه لایحه بودجه سالانه کشور تا تاریخ تعیین شده در این آیین‌نامه به مجلس تسلیم نشود دولت موظف است لایحه چند دوازدهم بودجه را نیز به مجلس تسلیم نماید.

¹ - ماده (187) اصلاحی 1391/2/30

این لایحه پس از چاپ و توزیع در دستور کار مجلس قرار می‌گیرد. ابتداء نماینده دولت و سپس دو مخالف و دو موافق به ترتیب هر کدام به مدت پنج دقیقه صحبت می‌کنند و سپس کلیات لایحه به رأی گذاشته می‌شود. در صورت تصویب، رسیدگی به لایحه در ردیف اول دستور جلسه علنی بعد قرار می‌گیرد. در وقت رسیدگی ابتداء پیشنهاد نمایندگان در خصوص میزان چند دوازدهم مطرح و در صورت عدم تصویب نسبت به عدد چند دوازدهم پیشنهادی دولت رأی‌گیری می‌شود.

تبصره 1- مجلس چند دوازدهم بودجه را بر مبنای آخرین قانون بودجه سالانه مصوب مجلس رسیدگی می‌نماید.

تبصره 2- حداکثر مدتی که مجلس می‌تواند برای بودجه چند دوازدهم تصویب نماید سه دوازدهم است.¹

¹ - ماده (188) الحاقی 1391/2/30

مبحث هفتم - تفسیر قوانین

ماده 189- رسیدگی به طرح‌ها و لوایح مربوط به شرح و تفسیر قوانین عادی یک شوری است و می‌تواند با فوریت مورد مذاکره قرارگیرد، در تفسیر قوانین بحث در کلیات و جزئیات از هم تفکیک نمی‌شود.¹

ماده 190- در صورتی که استفساریه به صورت عادی و یک فوریتی باشد، پس از گزارش کمیسیون و توضیح سخنگو، یک مخالف و یک موافق، هریک به مدت ده دقیقه صحبت خواهند کرد. با پیشنهاد رئیس و یا ده نفر از نمایندگان و تصویب مجلس مدت صحبت و تعداد مخالف و موافق تا دو برابر قابل تغییر است. در مورد تفسیر قوانین نماینده دولت هم می‌تواند صحبت کند.²

ماده 191- در صورتی که گزارش کمیسیون و همین‌طور پیشنهادهای دیگر که به کمیسیون رسیده است،

¹ - ماده (189) اصلاحی 1391/2/30

² - ماده (190) اصلاحی 1387/9/26

به تصویب مجلس نرسد، هر نماینده می‌تواند نظر خود را کتباً به هیئت‌رئیس بدهد. پیشنهادها به ترتیب وصول مورد بحث قرار می‌گیرد و اگر پیشنهادی به تصویب نرسید موضوع برای بحث بیشتر به کمیسیون ارجاع می‌شود.

ماده 192- در صورتی که تفسیر به صورت دو فوریتی و سه فوریتی باشد همانند دیگر طرح‌ها و لوایح دو فوریتی و سه فوریتی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد.

مبحث هشتم - نکات مشترک مربوط به بررسی طرح‌ها

و لوایح

ماده 193- در مواردی که طرح یا لایحه قانونی مربوط به امور داخلی مجلس نباشد، از طریق هیئت‌رئیس به وزیر یا مسئول اجرائی مربوطه رسماً اطلاع داده می‌شود تا خود یا معاون او که رسماً به مجلس معرفی شده در جلسه علنی حاضر شود و در مذاکرات شرکت نماید. در صورت اطلاع و عدم حضور وزیر یا معاون بدون عذر موجه، از طرف رئیس مجلس مؤاخذه خواهد شد. به هر صورت، در

همان جلسه، حتی با عدم حضور وزیر یا مسئول اجرائی مربوطه، طرح یا لایحه مورد بررسی قرار خواهد گرفت و اتخاذ تصمیم خواهد شد.

ماده 194- سؤالات توضیحی نمایندگان، در شور

اول یا دوم طرح‌ها و لوایح که مربوط به موضوعات مورد بحث باشد، در مجلس کتباً به رئیس مجلس تقدیم می‌شود. رئیس این سؤالات را به سخنگوی کمیسیون مربوط یا به نماینده دولت می‌دهد تا به هنگام توضیح و یا توجیه به آن پاسخ داده شود.

ماده 195- در صورتی که حداقل بیست و پنج نفر

از نمایندگان تا قبل از اتمام رسیدگی نهائی در مجلس کتباً از مجلس تقاضا کنند که طرح یا لایحه قانونی واصل شده به مجلس برای مدت معینی مسکوت بماند، پس از توضیح یکی از پیشنهاددهندگان به مدت پنج دقیقه و پاسخ آن از طرف یک مخالف به مدت حداکثر پنج دقیقه، رأی گرفته می‌شود. تقاضای مسکوت ماندن لایحه بدون

موافقت معاون حقوقی و امور مجلس رئیس‌جمهور یا وزیر یا معاون امور مجلس ذی‌ربط پذیرفته نخواهد شد.

تقاضای مسکوت ماندن در هر طرح و لایحه فقط برای یک مرتبه مجاز خواهد بود. هیئت‌رئیس‌ه موظف است پس از گذشت مدت مسکوت ماندن، طرح یا لایحه را مجدداً در دستور کار مجلس قرار دهد.¹

تبصره - چنانچه تقاضای مسکوت ماندن برای انجام اصلاحات طرح یا لایحه باشد پس از تصویب مسکوت ماندن به کمیسیون ذی‌ربط جهت انجام اصلاحات ارجاع می‌گردد. نحوه رسیدگی به اصلاحات همچون رسیدگی در شور دوم طرح‌ها و لوایح خواهد بود. ماده 196 - اخطار راجع به منافی بودن طرح‌ها و

لویاح و سایر موضوعات مورد بحث در مجلس با قانون اساسی مقدم بر اظهارات دیگر است و مذاکرات در موضوع اصلی را متوقف می‌کند. این اخطار باید قبل از

¹ - ماده (195) اصلاحی 1387/9/26

رأی‌گیری و با استناد به اصل مربوطه حداکثر ظرف سه دقیقه به عمل آید. در صورتی که رئیس مجلس اخطار را وارد بداند بدون بحث از مجلس نظرخواهی می‌نماید چنانچه مجلس اخطار را وارد دانست رئیس نسبت به پذیرش اصلاحات پیشنهادی یا حذف مورد اشکال یا ارجاع آن به کمیسیون گزارش‌دهنده جهت بررسی مجدد اقدام خواهد کرد.¹

ماده 197- در صورتی که نمایندگان نسبت به اجرای آیین‌نامه داخلی مجلس تخلفی را که مربوط به همان جلسه باشد مشاهده نمایند، حق دارند بلافاصله مورد تخلف را قبل از رأی‌گیری و با استناد به ماده مربوطه بدون خروج از موضوع حداکثر ظرف سه دقیقه تذکر دهند و اگر مربوط به آن جلسه نباشد بعد از نطق و یا پایان جلسه، قبل از اعلام ختم آن حداکثر ظرف سه دقیقه

¹ - ماده (196) اصلاحی 1387/9/26 و 1391/2/30

تذکر دهند چنانچه رئیس تذکر را وارد بداند موظف است به آن ترتیب اثر دهد.¹

ماده 198- اخطار و تذکر پس از رأی‌گیری در مجلس درباره موضوع رأی‌گیری شده پذیرفته نمی‌شود و مصوبات مجلس قابل تغییر یا اصلاح یا ارجاع به کمیسیون نیست و باید مراحل تعیین شده در این آیین‌نامه اجراء شود.²

مبحث نهم - ارجاع مصوبات مجلس به شورای نگهبان و مراحل رسیدگی به آنها

ماده 199- کلیه مصوبات مجلس رسماً به شورای نگهبان فرستاده می‌شود. در صورتی که شورا ظرف ده روز پس از وصول یا پس از انقضای ده روز تمدید مذکور در اصل نود و پنجم (95) قانون اساسی، مخالفت خود را اعلام نکرد، طبق اصل نود و چهارم (94) قانون

¹ - ماده (197) اصلاحی 1387/9/26 و 1391/2/30

² - ماده (198) الحاقی 1391/2/30

اساسی، مصوبات از طرف مجلس جهت امضاء و ابلاغ به ریاست جمهوری ارسال می‌شود.

تبصره- روز وصول مصوبه و روز اعلام نظر شورای نگهبان به مجلس جزء مهلت‌های مقرر محسوب نمی‌گردد.

ماده 200- مصوبات مجلس تا زمان اعلام نظر نهائی شورای نگهبان از دستور خارج نمی‌شود. شورای نگهبان، در صورت رد مصوبات مجلس، موظف است علت رد را صریحاً به مجلس گزارش نماید تا بلافاصله تکثیر و توزیع شود.

ماده 201- مصوبات عادی و یک فوریتی مجلس که از طرف شورای نگهبان رد شده به کمیسیون مربوطه ارسال می‌شود و با اعلام وقت قبلی با حضور نماینده شورای نگهبان، موارد اعتراض برای اصلاح مورد بحث قرار می‌گیرد. در صورت عدم حضور نماینده شورای نگهبان در موعد اعلام شده، کمیسیون با ملحوظ نمودن نظر شورای نگهبان کار خود را انجام می‌دهد.

نمایندگانی که پیشنهاد اصلاحی داده‌اند، در این مرحله می‌توانند در کمیسیون شرکت نمایند. نظر کمیسیون همراه پیشنهادهای نمایندگان در مجلس مطرح می‌شود و طبق معمول شور دوم مورد بحث و رأی قرار می‌گیرد.

چنانچه در مورد ماده‌ای، کمیسیون نیز همراه پیشنهادهای دیگر پیشنهاد داده باشد، اول پیشنهاد کمیسیون به رأی گذاشته می‌شود و در صورت عدم تصویب، پیشنهادهای دیگر مطرح می‌شود.

در صورت عدم تصویب پیشنهاد کمیسیون و یا پیشنهادهای قبلی نمایندگان در مجلس، پیشنهادهای جدید پذیرفته می‌شود و درباره آنها بحث و رأی‌گیری به عمل می‌آید.¹

تبصره 1- پس از ایراد شورای نگهبان، دولت حق پیشنهاد اصلاح لایحه را ندارد مگر در موارد ایراد شورای نگهبان.

¹ - ماده (201) اصلاحی 1391/2/30

تبصره 2- شورای نگهبان نمی‌تواند پس از گذشت مهلت‌های مقرر و رفع ایراد در نوبت اول، مجدداً مغایرت موارد دیگری را که مربوط به اصلاحیه نمی‌باشد بعد از گذشت مدت قانونی به مجلس اعلام نماید مگر در رابطه با انطباق با موازین شرعی.

تبصره 3- اگر با اصلاح ماده مورد ایراد شورای نگهبان، ماده به کلی خاصیتش را از دست بدهد، می‌توان آن را حذف کرد.

ماده 202- پس از بررسی گزارش کمیسیون که در آن نظر شورای نگهبان ملحوظ شده است و رأی‌گیری نسبت به آن، مصوبه مجدداً به شورای نگهبان ارسال می‌شود. اگر این مصوبه هنوز وافی به نظرات شورای نگهبان نباشد، مجدداً در مجلس مطرح می‌گردد، در صورتی که مجلس با در نظر گرفتن حفظ مصلحت نظام همچنان بر رأی خود باقی باشد رئیس مجلس مصوبه مذکور را به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال می‌دارد. مجمع موظف است تنها در موارد اختلاف و دیگر موارد

مربوط به آن اظهار نظر قطعی نموده و گزارش آن را جهت طی مراحل بعدی به رئیس مجلس اعلام نماید.

مبحث دهم - تقاضای همه‌پرسی

ماده 203- برای بررسی تقاضای همه‌پرسی موضوع اصل پنجاه و نهم (59) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران کمیسیون ویژه‌ای مرکب از پانزده نفر از نمایندگان با رأی مستقیم مجلس شورای اسلامی تشکیل می‌شود تا مطابق مقررات حاکم بر تشکیل و نحوه اداره کمیسیون‌های دیگر موضوع را بررسی و گزارش خود را به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

تبصره 1- رسیدگی به درخواست همه‌پرسی یک شوری است. در صورت تقاضای فوریت برای آن مطابق مواد مربوطه مورد رسیدگی قرار می‌گیرد.

تبصره 2- مدت زمان صحبت مخالفین و موافقین در صحن علنی مجلس حداکثر چهار ساعت و برای هر نفر حداکثر پانزده دقیقه خواهد بود.

نحوه ثبت نام و نطق مخالفین و موافقین مطابق ماده (115) آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی خواهد بود. نماینده دولت و سخنگوی کمیسیون ویژه هرکدام می توانند تا یک ساعت توضیحات خود را ارائه دهند.

تبصره 3- پس از پایان مذاکرات، رأی گیری علنی و با ورقه به عمل خواهد آمد. نحوه رأی گیری به ترتیب زیر خواهد بود:

الف- اصل مصوبه کمیسیون ویژه

ب- پیشنهاد جایگزین اصل درخواست اولیه

ج- پیشنهاد جایگزین کمیسیون های فرعی

به ترتیب وصول

د- پیشنهاد جایگزین نمایندگان به ترتیب وصول

تبصره 4- در مرحله طرح هریک از پیشنهادات علاوه بر پیشنهاد دهنده یک موافق و یک مخالف و نماینده دولت و سخنگوی کمیسیون هریک حداکثر به مدت ده دقیقه می توانند صحبت کنند.

تبصره 5- مناط تصویب درخواست همه‌پرسی
موضوع اصل پنجاه و نهم (59) قانون اساسی جمهوری
اسلامی ایران، رأی مثبت حداقل دوسوم مجموع نمایندگان
خواهد بود.¹

فصل دوم - نحوه بررسی و رأی اعتماد به هیئت وزیران
ماده 204- رئیس‌جمهور، ظرف دو هفته پس از
انجام مراسم تحلیف و یا بعد از استعفاء یا سقوط دولت،
کتباً اسامی هیئت‌وزیران را به همراه شرح حال هریک از
وزیران و برنامه دولت تسلیم مجلس می‌نماید.
رئیس‌مجلس مکلف است در اولین فرصت در جلسه علنی
وصول معرفی‌نامه وزیران را اعلام و پس از قرائت دستور
تکثیر آن را صادر نماید.

ماده 205- یک هفته پس از معرفی دولت، برای
بحث و بررسی خط‌مشی و اصول کلی برنامه دولت و

¹ - ماده (203) و تبصره‌های آن الحاقی 1382/3/25

أخذ رأی اعتماد برای هیئت وزیران جلسات مجلس به طور متوالی تشکیل می گردد. با پیشنهاد رئیس و تصویب مجلس، جلسات به صورت صبح و بعدازظهر برگزار خواهد شد. مجلس در این جلسات نطق نخواهد داشت.

ماده 206- قبل از تشکیل اولین جلسه بررسی

برنامه های دولت و أخذ رأی اعتماد هیئت وزیران، نمایندگان مخالف و موافق برنامه، خط مشی و اصول کلی و ترکیب هیئت وزیران و نیز نمایندگان مخالف و موافق هریک از وزیران به تفکیک برنامه و هر وزیر در برگه های جداگانه یا دستگاه الکترونیک ثبت نام می نمایند.

هریک از نمایندگان حق دارند تمام یا قسمتی از وقت خود را دراختیار نماینده دیگر قرار دهد. در شروع بحث در مورد هیئت وزیران، رئیس جمهور برنامه دولت را تشریح و ضمن معرفی وزیران از ترکیب هیئت وزیران دفاع خواهد نمود. پس از آن مجلس، بررسی برنامه دولت و ترکیب هیئت وزیران را با اظهارات پنج نفر از نمایندگان مخالف و پنج نفر از نمایندگان موافق با حفظ ترتیب یک

نفر مخالف و یک نفر موافق و هر کدام برای مدت پانزده دقیقه انجام خواهد داد.

رئیس جمهور یا کسانی که او تعیین خواهد نمود به سؤالات و اظهارات مخالفان پاسخ می دهند. مجموع مدت نطق اولیه رئیس جمهور و دفاعیات اخیر دوونیم ساعت خواهد بود. در پی اظهارات و دفاعیات رئیس جمهور، مجلس شور در مورد برنامه‌ها و صلاحیت هر یک از وزیران را به صورت جداگانه آغاز خواهد نمود. در مورد هر وزیر دو نفر از نمایندگان مخالف و دو نفر از نمایندگان موافق با حفظ ترتیب یک نفر مخالف و موافق هر کدام برای مدت پانزده دقیقه فرصت خواهند داشت. پس از آن وزیر و در صورت صلاحدید رئیس جمهور به مدت سی دقیقه برای دفاع از برنامه و صلاحیت وزیر مطروحه وقت خواهند داشت. بحث و بررسی برای تک تک وزیران به ترتیب حروف الفبای وزارتخانه به همین شیوه انجام می گیرد، رئیس جمهور می تواند با استفاده از وقت وزیران در پایان و به طور یکجا از آنان دفاع نماید.

پس از آن رأی‌گیری به عمل می‌آید و شمارش و اعلام نتیجه آراء پس از رأی‌گیری برای همه وزرا صورت خواهد گرفت. سؤالات کتبی نمایندگان در طول مدتی که برنامه دولت مطرح است از طریق رئیس مجلس به رئیس‌جمهور یا وزیر مربوط داده خواهد شد.¹

تبصره 1- در موارد معرفی یک یا چند وزیر (کمتر از نصف مجموع وزرا) پس از نطق اولیه رئیس‌جمهور به مدت یک ساعت بدون بحث در کلیات برنامه‌ها و ترکیب هیئت‌وزیران تنها در مورد برنامه‌ها و صلاحیت وزیران پیشنهادی به ترتیب فوق‌الذکر اقدام خواهد شد.

تبصره 2- چنانچه مجلس به یک یا چند وزیر رأی اعتماد نداد و یا وزارتخانه‌ای به هر دلیل وزیر نداشته باشد رئیس‌جمهور موظف است با رعایت اصل یکصد و سی و

¹ - ماده (206) اصلاحی 1387/9/26

پنجم (135) قانون اساسی حداکثر قبل از سه ماه فرد یا افراد دیگری را برای أخذ رأی به مجلس معرفی نماید.¹

ماده 207- در مورد اصول هشتاد و هفتم (87) و یکصد و سی و ششم (136) قانون اساسی، کیفیت رأی اعتماد به وزیر یا هیئت‌وزیران و همه مسائل مربوط به آن طبق این آیین‌نامه خواهد بود.

تشخیص مسائل مهم و مورد اختلاف مذکور در اصل هشتاد و هفتم (87) که دولت می‌تواند در زمینه آنها از مجلس رأی اعتماد بگیرد، با هیئت‌وزیران است.

¹ - تبصره (2) ماده (206) اصلاحی 1387/9/26

فصل سوم - نظارت

مبحث اول - نحوه بررسی اصول هشتاد و هشتم (88) و هفتاد و ششم (76) قانون اساسی

اول - تذکر و سؤال

الف - تذکر

ماده 208- در کلیه مواردی که نماینده یا نمایندگان مطابق اصل هشتاد و هشتم (88) قانون اساسی، از رئیس‌جمهور یا وزیر درباره یکی از وظایف آنان حق سؤال دارند، می‌توانند درخصوص موضوع مورد نظر به رئیس‌جمهور و وزیر مسئول کتباً تذکر دهند.

هیئت‌رئیس‌ه خلاصه تذکر را در جلسه علنی مجلس قرائت و متن کامل تذکر را به رئیس‌جمهور یا وزیر مربوط ابلاغ می‌نماید.¹

¹ - ماده (208) اصلاحی 1387/9/26 و 1391/2/30

تبصره- قبل از پایان هر جلسه علنی حداکثر پنج نفر از نمایندگان می‌توانند هر کدام به مدت دو دقیقه تذکر شفاهی دهند و در صورتی که متقاضیان بیش از پنج نفر باشند به قید قرعه تعیین می‌شوند. نمایندگان نمی‌توانند در مدت یک ماه بیش از یک بار تذکر شفاهی دو دقیقه‌ای فوق را بدهند و حق واگذاری به نماینده دیگر را ندارند.¹

ب - سؤال

ماده 209- نحوه رسیدگی به سؤال نماینده از

وزیر به شرح ذیل خواهد بود:

1- هر نماینده می‌تواند راجع به مسائل داخلی و

خارجی کشور از وزیر مسئول درباره وظایف او سؤال

نماید. سؤال باید کتبی و صریح بوده و در فرم مخصوص

که هیئت‌رئیس تهیه می‌نماید توسط نماینده تنظیم و به

هیئت‌رئیس تسلیم شود.

¹ - تبصره ماده (208) الحاقی 1392/3/8

هیئت‌رئیس‌ه موظف است سؤال را فوری به کمیسیون تخصصی ذی‌ربط ارسال نماید.

2- کمیسیون موظف است حداکثر ظرف پانزده روز پس از وصول سؤال، جلسه‌ای با حضور وزیر و سؤال‌کننده تشکیل دهد و با استماع نظرات سؤال‌کننده و وزیر و بررسی‌های لازم، به موضوع رسیدگی کند.¹

3- چنانچه سؤال‌کننده، توضیحات وزیر را قانع‌کننده نداند، کمیسیون با تعیین قلمرو «ملی» یا «منطقه‌ای» سؤال، بلافاصله نسبت به ارجاع سؤال ملی به هیئت‌رئیس‌ه جهت اعلام وصول در اولین جلسه علنی اقدام می‌نماید.

4- در رابطه با سؤال منطقه‌ای، کمیسیون موظف است حداکثر ظرف مدت ده روز نسبت به ارائه راه‌حل و ارسال گزارش به هیئت‌رئیس‌ه مجلس و رئیس‌جمهور (توسط رئیس‌مجلس) اقدام نماید.

¹ - بند (2) ماده (209) اصلاحی 1391/2/30

هیئت رئیسه مساعی لازم نسبت به حل موضوع
سؤال منطقه‌ای را به عمل می‌آورد.

چنانچه پس از پانزده روز از ارجاع نامه کمیسیون،
نماینده سؤال‌کننده همچنان موضوع را حل و فصل نشده
بداند، از هیئت رئیسه درخواست طرح سؤال منطقه‌ای در
جلسه علنی را می‌نماید.

هیئت رئیسه موظف است در اولین جلسه علنی،
سؤال منطقه‌ای را اعلام وصول و فوری به وزیر ابلاغ و به
کمیسیون ذی‌ربط ارسال نماید. کمیسیون موظف است
ظرف یک هفته گزارش نهائی را به هیئت رئیسه ارائه
نماید.

5- طبق اصل هشتاد و هشتم (88) قانون اساسی،
وزیر مورد سؤال مکلف است حداکثر ظرف مدت ده روز
از تاریخ ابلاغ سؤال در مجلس حضور یافته و به سؤال
پاسخ دهد مگر آنکه وزیر به صورت رسمی و با

عذر موجه تقاضای تأخیر حداکثر برای مدت ده روز داشته باشد.¹

تبصره 1- در صورت درخواست نماینده یا نمایندگان سؤال کننده، کمیسیون می تواند بررسی سؤال را حداکثر به مدت یک ماه به تعویق بیندازد.

تبصره 2- هیئت رئیسه مکلف است هرگاه تعداد سؤالات قابل طرح در صحن علنی ایجاب نماید یک جلسه علنی در هفته را به پاسخگویی به سؤالات اختصاص دهد.

تبصره 3- هیئت رئیسه می تواند کلیه سؤالات یک نماینده از یک وزیر را که آماده طرح در جلسه علنی باشد در یک جلسه در دستور قرار دهد. در این صورت حداکثر زمان اختصاص داده شده نباید از یک ساعت بیشتر شود

¹ - بند (5) ماده (209) اصلاحی 1387/9/26

که به همان ترتیب و تناسب طرح سؤال از وزیر در جلسه علنی، به نماینده و وزیر تخصیص می‌یابد.¹

ماده 210- در جلسه علنی ابتداء گزارش

کمیسیون متضمن طرح سؤال و بررسی‌های انجام شده توسط سخنگوی کمیسیون به مدت حداکثر پنج دقیقه مطرح می‌شود سپس وزیر و نماینده سؤال‌کننده به ترتیب و هرکدام حداکثر به مدت پانزده دقیقه توضیحات خود را ارائه می‌دهند و در صورت قانع نشدن نماینده، رئیس جلسه نظر مجلس را در این مورد اخذ می‌کند.

در صورتی که اکثر نمایندگان حاضر، نظر به وارد بودن سؤال نماینده یا نمایندگان بدهند رئیس مجلس موظف است موضوع را به رئیس جمهور جهت رسیدگی ارجاع نماید.

تبصره 1- عدم حضور وزیر در مجلس و کمیسیون به منزله وارد بودن سؤال می‌باشد.

¹ - تبصره‌های (1)، (2) و (3) ماده (209) الحاقی 1391/2/30

تبصره 2- سؤال کننده یا وزیر می‌توانند از وقت خود در جلسه علنی طی دونوبت استفاده نمایند.

تبصره 3- گزارش کمیسیون حداقل بیست و چهار ساعت قبل از طرح سؤال در مجلس باید چاپ و بین نمایندگان توزیع شود.

تبصره 4- در صورتی که سؤال توسط چند نماینده تنظیم گردد، نماینده منتخب سؤال‌کنندگان جهت توضیح سؤال در کمیسیون و صحن علنی باید در فرم مربوط به سؤال مشخص گردد در صورت عدم توافق سؤال‌کنندگان، نماینده آنها توسط یکی از اعضای هیئت‌رئیس به قید قرعه انتخاب خواهد شد.

تبصره 5- سؤال می‌تواند شامل اجزای متعدد باشد.

تبصره 6- با تغییر وزیر، سؤالاتی که به تشخیص کمیسیون تخصصی مربوط به عملکرد فردی وزیر است از

دستور کار خارج می‌شود و گزارش آن به هیئت‌رئیس
ارائه می‌گردد.¹

ماده 211- چنانچه در هر دوره مجلس، سه بار با
رأی اکثریت نمایندگان حاضر، سؤالات نمایندگان از هر
وزیر وارد تشخیص داده شود طرح استیضاح وزیر در
صورت رعایت مفاد اصل هشتاد و نهم (89) قانون اساسی
و آیین‌نامه داخلی در دستور کار مجلس قرار خواهد
گرفت.²

ماده 212- براساس اصل هشتاد و هشتم (88)
قانون اساسی، در صورتی که حداقل یک‌چهارم کل
نمایندگان بخواهند درباره یک یا چند وظیفه رئیس‌جمهور
سؤال کنند، باید سؤال یا سؤالات خود را به‌طور صریح و
روشن و مختصر همگی امضاء و به رئیس‌مجلس تسلیم
نمایند. رئیس‌مجلس موضوع را در اسرع وقت به

¹ - تبصره (6) ماده (210) الحاقی 1391/2/30

² - ماده (211) اصلاحی 1387/9/26

کمیسیون‌های تخصصی مربوط، ارجاع می‌نماید. هر کمیسیون موظف است حداکثر ظرف یک هفته با حضور نماینده معرفی شده رئیس‌جمهور به آن کمیسیون و نماینده منتخب سؤال‌کنندگان تشکیل جلسه دهد. در این جلسه نماینده رئیس‌جمهور پاسخ مقتضی را از طرف رئیس‌جمهور ارائه خواهد نمود تا به نمایندگان سؤال‌کننده گزارش شود.

پس از یک هفته از طرح سؤال در کمیسیون یا کمیسیون‌ها چنانچه هنوز حداقل یک‌چهارم کل نمایندگان مجلس از سؤال خود منصرف نشده باشند رئیس‌مجلس موظف است در اولین جلسه سؤال یا سؤالات آنان را قرائت و فوراً برای رئیس‌جمهور ارسال کند. این سؤال یا سؤالات ظرف چهل و هشت ساعت تکثیر و در دسترس نمایندگان قرار می‌گیرد.

تبصره 1- تعداد سؤالات نباید از پنج سؤال بیشتر

باشد.

تبصره 2- پس از ارسال سؤال یا سؤالات برای رئیس‌جمهور، کاهش امضاءها سبب خروج سؤال یا سؤالات از دستور نمی‌گردد.¹

ماده 213- رئیس‌جمهور موظف است ظرف یک ماه از تاریخ دریافت سؤال یا سؤالات، در جلسه علنی مجلس حضور یابد و به سؤال یا سؤالات مطروحه نمایندگان پاسخ گوید مگر با عذر موجه با تشخیص مجلس شورای اسلامی. مدت طرح سؤال یا سؤالات از طرف نمایندگان منتخب سؤال‌کنندگان حداکثر سی دقیقه و مدت پاسخ رئیس‌جمهور حداکثر یک‌ساعت است که طرفین می‌توانند وقت خود را به دو بخش تقسیم نمایند. در این صورت همه سؤالات و پاسخ‌ها در بخش اول وقت هریک از دو طرف بیان می‌شود و در بخش دوم ابهامات سؤال‌کنندگان و پاسخ‌های رئیس‌جمهور مطرح می‌گردد.

¹ - ماده (212) اصلاحی 1391/2/19

تبصره - پس از این مرحله، درباره پاسخ رئیس جمهور به هریک از سؤالات از نظر قانع کننده بودن به صورت جداگانه رأی گیری می شود.

چنانچه اکثریت نمایندگان حاضر در جلسه از پاسخ رئیس جمهور به سؤالی قانع نشده باشند و موضوع مورد سؤال، نقض قانون و یا استتکاف از قانون محسوب شود، آن سؤال به قوه قضائیه ارسال می شود.¹

دوم - تحقیق و تفحص

ماده 214 - هرگاه نماینده ای، تحقیق و تفحص در هریک از امور کشور را لازم بداند تقاضای خود را به صورت کتبی به هیئت رئیسه مجلس تسلیم نموده و هیئت رئیسه ظرف چهل و هشت ساعت آن را به کمیسیون تخصصی ذی ربط جهت رسیدگی ارجاع می نماید.

کمیسیون موظف است حداکثر ظرف دو هفته از تاریخ

¹ - ماده (213) اصلاحی 1391/2/19

وصول، اطلاعاتی را که در این زمینه کسب نموده در اختیار متقاضی یا متقاضیان قرار دهد.

در صورتی که متقاضی یا متقاضیان، اطلاعات کمیسیون را کافی تشخیص ندهند، کمیسیون موظف است ظرف یک هفته از متقاضی یا متقاضیان و بالاترین مقام دستگاه اجرائی ذی ربط دعوت به عمل آورد و دلایل ضرورت تحقیق و تفحص و نظرات مقام فوق‌الذکر را استماع نماید و تا مدت ده روز گزارش خود را مبنی بر تصویب یا رد تقاضای تحقیق و تفحص به هیئت‌رئیسه مجلس ارائه دهد.

این گزارش خارج از نوبت در دستور هفته بعد مجلس قرار می‌گیرد و پس از توضیح سخنگوی کمیسیون و صحبت نماینده متقاضی تحقیق و تفحص هر کدام حداکثر به مدت ده دقیقه، گزارش کمیسیون بدون بحث به رأی گذاشته خواهد شد.

در صورت تصویب انجام تحقیق و تفحص، موضوع به همان کمیسیون تخصصی ذی‌ربط جهت رسیدگی ارجاع می‌گردد.

کمیسیون موظف است در مدت بیست روز اعضای هیئت تحقیق و تفحص را که حداقل یازده و حداکثر پانزده نفر خواهند بود از بین نمایندگان تعیین و به رئیس مجلس جهت صدور ابلاغ معرفی نماید. چنانچه متقاضیان تحقیق و تفحص کمتر از پنج نفر باشند کلیه آنان عضو هیئت خواهند بود، در غیر این صورت حداقل پنج نفر از اعضای هیئت از میان متقاضیان تحقیق و تفحص انتخاب خواهند شد.

اعضای هیئت از میان خود یک رئیس، دو نایب‌رئیس و یک دبیر انتخاب می‌کنند.

هیئت حداکثر در مدت یک ماه پس از پایان مهلت تحقیق و تفحص، گزارش خود را به کمیسیون تسلیم می‌نماید. کمیسیون موظف است ظرف یک ماه گزارش هیئت را در جلسه مشترک اعضای کمیسیون و هیئت

مطرح و گزارش نهائی را جهت قرائت در مجلس برای مدت نیم ساعت تنظیم و پس از تصویب به هیئت رئیسه ارسال نماید. قبل از رأی‌گیری در رابطه با گزارش نهائی، وزیر یا مقام مسئول از عملکرد خود دفاع خواهد نمود.

هیئت رئیسه موظف است گزارش کمیسیون را در دستور هفته بعد کاری مجلس قرار دهد تا توسط سخنگوی کمیسیون قرائت گردد.

تبصره 1- موضوع تحقیق و تفحص با تشخیص هیئت رئیسه باید صریح و قابل رسیدگی باشد.

تبصره 2- هیئت تحقیق و تفحص می‌تواند از کارشناسان مورد وثوق با تأیید هیئت رئیسه مجلس استفاده نماید. هیئت رئیسه موظف است تنخواه مورد درخواست هیئت را در اختیار رئیس هیئت قرار دهد تا براساس تصمیمات هیئت هزینه و با تأیید هیئت رئیسه به هزینه قطعی منظور شود.

تبصره 3- چنانچه وزیر یا بالاترین مقام دستگاه مورد تحقیق و تفحص تغییر کرده باشد و تحقیق و

تفحص مربوط به عملکرد دوران مسئولیت آنان باشد باید امکان دسترسی آنها به اسناد و مدارک جهت پاسخگویی فراهم گردد.

تبصره 4- کلیه مکاتبات هیئت با امضای رئیس هیئت و در غیاب او نائب‌رئیس معتبر خواهد بود.

تبصره 5- کمیسیون موظف است همزمان با ارائه گزارش نهائی به هیئت‌رئیس، کلیه اسناد، مدارک و پرونده‌های تحقیق و تفحص و یک نسخه از گزارش نهائی را به کمیسیون اصل نودم (90) قانون اساسی جهت اقدام قانونی و نیز حفظ و بایگانی اسناد ارسال نماید.

تبصره 6- ارائه و انتشار هرگونه اطلاعات مربوط به تحقیق و تفحص به هر شکل و عنوان از طرف اشخاص حقیقی و حقوقی و اعضای هیئت تحقیق و تفحص تا زمان چاپ گزارش جهت قرائت در صحن علنی ممنوع می‌باشد.

تبصره 7- تحقیق و تفحص مجلس شامل شورای نگهبان، مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص

مصلحت نظام و پرونده‌های جریانی مراجع قضائی و امور ماهیتی قضائی نمی شود و در مورد دستگاه‌هایی که زیر نظر مقام معظم رهبری هستند با اذن معظم‌له امکان تحقیق و تفحص توسط مجلس وجود دارد.¹

تبصره 8- مهلت انجام تحقیق و تفحص شش ماه از تاریخ صدور ابلاغ اعضای هیئت توسط رئیس مجلس می‌باشد. در صورت ضرورت با درخواست هیئت و تصویب هیئت‌رئیس مجلس تا شش ماه دیگر قابل تمدید می‌باشد.²

ماده 215- در صورتی که جلسه مشترک هیئت تحقیق و تفحص و کمیسیون تخصصی تخلفات موضوع تحقیق را مهم و مسئول دستگاه یا سازمان را مقصر تشخیص دهد، طرح استیضاح وزیر مربوطه در صورت

1 - ماده (214) و تبصره‌های (1) الی (7) اصلاحی 1387/9/26

2 - تبصره (8) ماده (214) الحاقی 1391/2/30

رعایت مفاد اصل هشتاد و نهم (89) قانون اساسی در دستور کار مجلس قرار خواهد گرفت.

هیئت رئیسه موظف است در اولین جلسه علنی موضوع استیضاح را اعلام وصول و حداکثر تا مدت ده روز در دستور جلسه علنی قرار دهد در این صورت سخنگوی کمیسیون حداکثر به مدت نیم ساعت گزارش می‌دهد و سپس طبق مواد مربوط به استیضاح عمل خواهد شد.¹

ماده 216- در صورتی که در گزارش کمیسیون، تخلف احراز و درخواست تعقیب شود، متخلف توسط هیئت رئیسه مجلس حسب مورد به قوه قضائیه یا مرجع رسیدگی به تخلفات اداری معرفی می‌شود تا خارج از نوبت تقاضای کمیسیون را مورد رسیدگی قرار داده و نتیجه آن را به کمیسیون اعلام نماید.²

¹ - ماده (215) اصلاحی 1391/2/30

² - ماده (216) اصلاحی 1387/9/26 و 1391/2/30

تبصره- در صورت ارجاع گزارش به قوه قضائیه، کمیسیون موظف است خلاصه گزارش را که در آن موضوع تخلف، نوع جرم، دلایل توجه اتهام به متهم و مستندات قانونی مشخص شده است، تهیه نماید. این گزارش در یکی از شعب دادگاه رسیدگی به امور کیفری تهران طبق مقررات به صورت خارج از نوبت مورد رسیدگی قرار می‌گیرد و حداکثر ظرف سه ماه رأی مقتضی صادر می‌شود.¹

ماده 217- مسئولان دستگاه مورد تحقیق و تفحص و کلیه دستگاه‌های اجرائی، قضائی و نهادهای انقلاب اسلامی موظف به فراهم نمودن امکانات و تسهیلات مورد نیاز هیئت و در اختیار گذاردن اطلاعات و مدارک درخواستی هیئت می‌باشند و در صورت عدم همکاری، مسئولان دستگاه ذی‌ربط متخلف و مجرم محسوب می‌گردند و با شکایت هیئت تحقیق و تفحص، مورد تعقیب قضائی قرار خواهند گرفت.

¹ - تبصره ماده (216) الحاقی 1391/2/30

مبحث دوم - نمایندگان ناظر در مجامع، هیئت‌ها و

شوراها

ماده 218- نحوه انتخاب نمایندگان ناظر برای عضویت و شرکت در جلسات مجامع، هیئت‌ها و شوراهای مذکور در قوانین و چگونگی اجرای وظایف نظارتی آنها به شرح زیر است:

1- برای انتخاب ناظران کمیسیون‌های تخصصی و یا مجلس شورای اسلامی، کمیسیون ذی‌ربط موظف است حداقل به تعداد دوبرابر مورد نیاز از نمایندگان داوطلب واجد شرایط را به مجلس معرفی نماید تا مجلس نسبت به انتخاب تعداد مورد نیاز اقدام کند.

2- نمایندگان هر استان، نماینده منتخب خود را از بین نمایندگان همان استان برای شرکت در مجامع و شوراهای استانی تعیین و به کمیسیون ذی‌ربط اعلام می‌نماید تا به مجلس شورای اسلامی برای انتخاب معرفی شود.

- 3- مدت عضویت نمایندگان ناظر تابع قانون ذی‌ربط است و در صورت عدم تعیین زمان در قانون، دو سال¹ می‌باشد.
- 4- دستگاه‌های ذی‌ربط مکلفند دعوت‌نامه و دستور جلسه را به همراه گزارش توجیهی حداقل یک هفته قبل از تشکیل جلسه به نماینده ناظر و همچنین معاونت نظارت‌مجلس ارسال نمایند.
- 5- معاونت نظارت موظف است حداقل بیست و چهار ساعت قبل از تشکیل جلسه، گزارش توجیهی خود را درباره دستور جلسه به نماینده ناظر ارائه نماید.
- 6- نماینده ناظر، عضو و تابع ضوابط مجمع یا هیئت یا شورا و از نظر حق رأی تابع قانون ذی‌ربط است.

¹ - طبق ماده (5) قانون عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراها، مجامع و سایر هیأتها مصوب 1393/06/15 مدت مقرر در این بند از یک‌سال به دو سال تغییر کرده است.

7- نماینده ناظر موظف است در کلیه جلسات ذی‌ربط شرکت نماید و حداکثر ظرف یک هفته پس از تشکیل جلسه، گزارش کتبی خود درباره موضوعات مطروحه در جلسه و تصمیمات متخذه و نیز رعایت آیین‌نامه داخلی آن جلسه و همچنین دیگر نقطه نظرات خود را به کمیسیون ذی‌ربط و معاونت نظارت ارائه نماید. رؤسای کمیسیون‌ها مکلفند گزارش ناظر را بررسی و ارزیابی نظارتی خود را ظرف یک هفته برای پیگیری به معاونت نظارت اعلام نمایند.

8- معاونت نظارت موظف است گزارش نماینده ناظر و کمیسیون را بررسی و نظرات خود را حسب مورد به رئیس مجلس، دستگاه مربوط، دیوان محاسبات، کمیسیون ذی‌ربط و نماینده ناظر اعلام نماید.

9- معاونت نظارت موظف است عدم شرکت نماینده ناظر در جلسات را به رئیس مجلس اعلام کند.

10- حضور نماینده ناظر در جلسات موضوع این ماده مأموریت اداری محسوب می‌گردد. نماینده ناظر به

تشخیص رئیس کمیسیون ذی ربط با غیبت غیرموجه در سه جلسه متوالی یا پنج جلسه غیرمتوالی مستعفی شناخته می شود. کمیسیون مکلف است نسبت به انتخاب فرد جدید طبق این آیین نامه اقدام نماید.¹

ماده 219- معاونت نظارت مجلس موظف است حداکثر تا پایان اردیبهشت ماه هر سال گزارشی از اقدامات نظارتی مجلس شورای اسلامی در سال قبل را تهیه و به هیئت رئیسه ارسال کند تا در صورت صلاحدید در جلسه علنی قرائت شود.²

مبحث سوم - نحوه رسیدگی دیوان محاسبات به اجرای بودجه سالانه کل کشور

ماده 220- براساس اصول پنجاه و چهارم (54) و پنجاه و پنجم (55) قانون اساسی، نظارت مجلس شورای

¹ - ماده (218) الحاقی 1391/2/30

² - ماده (219) الحاقی 1391/2/30

اسلامی بر اجرای بودجه سالانه کل کشور برعهده دیوان محاسبات کشور است که زیر نظر مجلس شورای اسلامی می‌باشد. سازمان و اداره امور آن به موجب قانون خاص می‌باشد.

ماده 221- رئیس دیوان محاسبات کشور موظف به

اجرای موارد زیر است:

1- گزارش تفریغ بودجه سالانه کشور را حداکثر

تا پایان دی ماه سال بعد تهیه و برای رسیدگی به مجلس شورای اسلامی تسلیم نماید.

2- پیشنهاد بودجه سالانه دیوان محاسبات را تا

پایان شهریور ماه هر سال و گزارش تفریغ بودجه سالانه دیوان را تا پایان شهریور ماه سال بعد تهیه و برای رسیدگی به کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات تسلیم نماید.

3- در اجرای وظایف نظارتی مجلس شورای اسلامی

پاسخ درخواست‌های رئیس مجلس، رؤسای کمیسیون‌ها، نمایندگان مجلس، هیئت‌های تحقیق و تفحص و معاونت

نظارت را که به صورت مکتوب دریافت می‌نماید در چهارچوب قانون دیوان محاسبات کشور تهیه و به صورت رسمی تسلیم نماید.

تبصره 1- رئیس دیوان هنگام تقدیم گزارش تفریح بودجه سالانه کشور حداکثر به مدت یک ساعت درباره آن در جلسه علنی توضیح می‌دهد. هیئت‌رئیس گزارش کامل تفریح بودجه را به کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات به عنوان کمیسیون اصلی و بخش‌های مرتبط با کمیسیون‌های دیگر را به عنوان کمیسیون فرعی ارجاع می‌نماید تا حداکثر ظرف یک ماه گزارش خود را به کمیسیون اصلی تقدیم نمایند. کمیسیون اصلی موظف است حداکثر ظرف سه ماه از تاریخ تسلیم گزارش به مجلس با توجه به گزارش کمیسیون‌های فرعی و أخذ توضیحات از دستگاه‌های اجرائی، گزارش بررسی نهائی خود را تهیه و به هیئت‌رئیس تسلیم نماید. این گزارش خارج از نوبت در دستور هفته بعد مجلس قرار می‌گیرد و قرائت می‌شود.

تبصره 2- کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات
موظف است کلیه گزارش‌های اصله از دیوان محاسبات
را بررسی و نتیجه آن را به اطلاع نمایندگان برساند.
تبصره 3- رئیس دیوان محاسبات موظف است
چگونگی برخورد با متخلفین و پیگیری قانونی موارد
تخلف را برای رئیس مجلس گزارش نماید.¹

مبحث چهارم- استیضاح

اول - استیضاح وزیران

ماده 222- نمایندگان مجلس می‌توانند، با در نظر
گرفتن اصل هشتاد و نهم (89) قانون اساسی، وزیر یا
هیئت‌وزیران را استیضاح کنند. استیضاح وقتی قابل طرح
در مجلس است که به امضای حداقل ده نفر از نمایندگان
برسد.

¹ - ماده (221) الحاقی 1391/2/30

ماده 223- در استیضاح باید موضوع به صورت صریح و با ذکر مورد یا موارد، معین شود و به صورت کتبی تنظیم و به هیئت‌رئیسه تسلیم گردد.

هیئت‌رئیسه موظف است بلافاصله طرح استیضاح را به کمیسیون تخصصی ذی‌ربط ارجاع نماید. کمیسیون مکلف است حداکثر ظرف یک هفته با دعوت از استیضاح‌کنندگان و وزیر مربوطه موارد استیضاح را بررسی نماید. پس از مدت مذکور در صورتی که حداقل ده نفر از امضاءکنندگان استیضاح از طرح آن منصرف نشوند استیضاح در اولین جلسه علنی طرح می‌شود و پس از طرح استیضاح در جلسه علنی کاهش امضای نمایندگان تأثیری در مطرح شدن استیضاح ندارد و وزیر موظف است ظرف ده روز در مجلس حاضر شود هیئت‌رئیسه در همان روز متن استیضاح را برای وزیر یا وزیران مورد

استیضاح ارسال و همزمان چاپ و بین نمایندگان توزیع کند.¹

تبصره 1- علاوه بر امضاءکنندگان استیضاح، سایر نمایندگان می‌توانند تا قبل از طرح استیضاح در جلسه علنی استیضاح را امضاء نمایند.

تبصره 2- هیئت‌رئیس‌ه موظف است در روز برگزاری استیضاح، متن استیضاح و نام آخرین متقاضیان استیضاح را چاپ و توزیع نماید.²

ماده 224- چنانچه استیضاح نمایندگان مرتبط به حوزه فعالیت نهادهای انقلابی باشد که از بودجه دولت استفاده می‌نمایند و قانوناً وابسته به قوه مجریه می‌باشند، آن استیضاح خطاب به رئیس‌جمهور یا وزیری که نهاد مورد بحث درحوزه مسئولیت او قرار گرفته است، خواهد بود.

¹ - ماده (223) اصلاحی 1391/2/30 و 1392/3/8

² - تبصره‌های (1) و (2) ماده (223) اصلاحی 1391/2/30

ماده 225- وزیر یا هیئت‌وزیران موظفند ظرف ده روز پس از طرح استیضاح در مجلس حاضر شوند و توضیحات لازم را بدهند، تعیین وقت استیضاح در مهلت مقرر با پیشنهاد وزیر یا هیئت‌وزیران و تصویب هیئت‌رئیس مجلس در دستور هفتگی قرار می‌گیرد. حضور وزیر یا هیئت‌وزیران در این وقت مقرر الزامی است.

ماده 226- در جلسه استیضاح، پس از بیانات استیضاح‌کنندگان، رئیس‌جمهور می‌تواند به دفاع از وزیر یا وزیران مورد استیضاح بپردازد، همچنین وزیر یا وزیران مورد استیضاح نیز می‌توانند به دفاع از خود بپردازند. حداکثر وقت دفاع از استیضاح برای رئیس‌جمهور یا چند وزیر پنج ساعت و برای یک وزیر سه ساعت خواهد بود. تبصره 1- وزیر یا وزیران مورد استیضاح می‌توانند حداکثر یک ساعت از وقت دفاع خود را در اختیار یک یا دو نفر از نمایندگان موافق قرار دهند.

تبصره 2- بیانات استیضاح‌کنندگان و پاسخ آنها در یک یا چند جلسه باید به‌طور متوالی صورت گیرد.

تبصره 3- استیضاح‌کنندگان مجاز نخواهند بود در ضمن ارائه دلایل و توضیحات خود، موضوعات دیگری را که به مورد استیضاح مربوط نیست مورد بحث قرار دهند.

ماده 227- پس از پاسخ وزیر یا وزیران مورد استیضاح و یا پاسخ رئیس‌جمهور از طرف هیئت‌وزیران مورد استیضاح، حداکثر دو نفر از نمایندگان استیضاح‌کننده حق دارند توضیحات تکمیلی بدهند، به شرطی که صحبت هر کدام از ربع ساعت تجاوز ننماید. رئیس‌جمهور می‌تواند حداکثر یک ساعت به دفاع از هیئت‌وزیران پردازد و وزیر مورد استیضاح هم می‌تواند حداکثر نیم ساعت مجدداً از خود دفاع کند.

ماده 228- پس از انجام استیضاح، رئیس جلسه عدم اعتماد وزیر یا وزیران را به رأی می‌گذارد.¹

¹ - ماده (228) اصلاحی 1391/2/30

ماده 229- در صورتی که وزیر یا هیئت وزیران مورد استیضاح در مجلس حاضر نشوند، استیضاح کنندگان مطالب خود را بیان می کنند و رئیس جلسه اعلام آخذ رأی عدم اعتماد می کند.¹

ماده 230- هنگامی که استیضاح در دستور مجلس است به هیچ وجه نمی توان دستور را تغییر داد مگر در موارد طرح ها و لوایح سه فوریتی.

دوم - استیضاح و عدم کفایت رئیس جمهور

ماده 231- بر اساس اصل هشتاد و نهم (89) قانون اساسی نمایندگان مجلس می توانند رئیس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرائی کشور مورد استیضاح قرار دهند. این استیضاح وقتی قابل طرح است که حداقل به امضای یک سوم نمایندگان برسد.

¹ - ماده (229) اصلاحی 1391/2/30

ماده 232- تقاضای استیضاح رئیس‌جمهور که باید با ذکر موارد صریح و روشن و مستدل باشد، به رئیس‌مجلس داده می‌شود. این تقاضا باید در اولین جلسه قرائت شود و ضمن چاپ و توزیع بین نمایندگان برای رئیس‌جمهور ارسال گردد. در این صورت، رئیس‌جمهور باید ظرف یک ماه در مجلس حاضر شود و درخصوص مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد.

ماده 233- حداکثر وقت برای مذاکره موافقین و مخالفین استیضاح پنج ساعت است که به تساوی و متناوباً انجام می‌شود. مدت صحبت برای هر یک از موافقین و مخالفین استیضاح حداکثر نیم ساعت خواهد بود که با رأی مجلس تا یک ساعت قابل تمدید می‌باشد.¹

ماده 234- وقت برای توضیحات و پاسخ‌های رئیس‌جمهور جمعاً پنج ساعت می‌باشد. رئیس‌جمهور می‌تواند قسمتی از وقت خود را به نمایندگان موافق

¹ - ماده (233) اصلاحی 1391/2/30

واگذار کند. این وقت اضافه بر فرصتی است که به موجب ماده قبل به آنان تعلق می‌گیرد.

ماده 235- در صورتی که پس از بیانات نمایندگان

موافق و مخالف و پاسخ رئیس جمهوری اکثریت دوسوم کل نمایندگان، به عدم کفایت رئیس جمهور رأی دادند، مراتب جهت اجرای بند (10) اصل یکصد و دهم (110) قانون اساسی به اطلاع مقام رهبری می‌رسد. این رأی‌گیری مخفی و با ورقه خواهد بود.

ماده 236- هرگاه حداقل ده نفر از نمایندگان و یا

هر کدام از کمیسیون‌ها، عدم رعایت شؤونات و نقض یا استنکاف از اجرای قانون یا اجرای ناقص قانون توسط رئیس جمهور و یا وزیر و یا مسئولین دستگاه‌های زیرمجموعه آنان را اعلام نمایند، موضوع بلافاصله از طریق هیئت‌رئیس‌ه جهت رسیدگی به کمیسیون ذی‌ربط ارجاع می‌گردد.

کمیسیون حداکثر ظرف مدت ده روز موضوع را رسیدگی و در صورت وارد بودن با اظهار نظر صریح،

گزارش خود را از طریق هیئت‌رئیس به مجلس ارائه می‌دهد.

تبصره 1- چنانچه نظر مجلس بر تأیید گزارش باشد موضوع جهت رسیدگی به قوه قضائیه و سایر مراجع ذیصلاح ارسال می‌شود تا خارج از نوبت و بدون تشریفات دادرسی رسیدگی نمایند.

تبصره 2- در صورتی که مجلس در مورد رئیس‌جمهور یا هریک از وزیران سه نوبت رأی به وارد بودن گزارش بدهد طرح استیضاح در صورت رعایت مفاد اصل هشتاد و نهم (89) قانون اساسی در دستورکار مجلس قرار خواهد گرفت.¹

مبحث پنجم - سایر مقررات

ماده 237- هیئت‌رئیس مجلس موظف است پس از تصویب قوانین مربوط به اصلاح آیین‌نامه داخلی، اقدام لازم را جهت اعمال مصوبات در متن آیین‌نامه، تعیین

¹ - ماده (236) و تبصره‌های آن الحاقی 1387/9/26

شماره مواد و تبصره‌های الحاقی و اصلاح شماره آنها
به عمل آورد و با کسب نظر کمیسیون تدوین آیین‌نامه
داخلی چاپ و توزیع نماید.¹

ماده 238- کلیه قوانین و مقررات دیگر

در خصوص آیین‌نامه داخلی مجلس لغو می‌گردد.

¹ - ماده (237) اصلاحی 1391/2/30 و 1392/3/8

**قوانین مرتبط با آیین نامه داخلی
مجلس شورای اسلامی**

1- قانون اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل (90) با دستگاه‌های دولتی جهت رسیدگی به شکایات مردم مصوب 1359/11/1

ماده واحده- کمیسیون اصل (90) می‌تواند با قوای سه‌گانه جمهوری اسلامی و تمام وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمان‌های وابسته به آنها و بنیادها و نهادهای انقلابی و مؤسساتی که به نحوی از انحاء به یکی از قوای فوق‌الذکر مربوط می‌باشند، مستقیماً مکاتبه یا به آنها مراجعه نمایند و برای رسیدگی به شکایاتی کتبی که از طرف مسئولین مربوطه بدون جواب مانده و یا جواب قانع‌کننده بدانها داده نشده و رفع مشکلات توضیح بخواهد و آنها مکلفند در اسرع وقت جواب کافی بدهند.

تبصره- مسئولین و مأمورین مذکور در ماده واحده مصوبه 1359/11/1 مجلس شورای اسلامی مکلفند پاسخ کافی و مستند خود را حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ وصول کتباً به کمیسیون اصل نود اعلام دارند، تخلف از

این قانون جرم محسوب و متخلف به مجازات حبس از سه ماه تا یک سال و انفصال از خدمات دولتی از شش ماه تا یک سال محکوم خواهد شد و موضوع تخلف در مراجع صالحه قضائی با درخواست کمیسیون قابل رسیدگی است و مراجع مذکور موظفند به آن گونه جرائم به صورت فوق العاده و خارج از نوبت رسیدگی و بلافاصله پس از ثبوت جرم و صدور حکم اعمال مجازات نموده و مراتب را به کمیسیون مزبور اعلام دارند.¹

2- قانون نحوه اجرای اصل نودم (90) قانون اساسی

جمهوری اسلامی ایران مصوب 1365/8/25

فصل اول - تشکیلات کمیسیون

ماده 1- تشکیلات کمیسیون اصل نود، که بر

اساس آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی تشکیل

می شود دارای دو واحد می باشد:

¹ - تبصره الحاقی 1364/2/5

الف- واحد رسیدگی به شکایات که اعضای آن کلاً از نمایندگان خواهد بود و طبق آیین نامه داخلی انجام وظیفه می نمایند.

ب- واحد دفتر که افراد آن از طرف هیئت رئیسه مجلس معین می شوند. حدود وظایف و اختیارات کارکنان واحد به وسیله هیئت رئیسه کمیسیون تعیین می شود و زیر نظر رئیس کمیسیون انجام وظیفه می نمایند.

تبصره- هیئت رئیسه کمیسیون اصل نود می تواند برای هریک از واحدهای فوق به تعداد مورد نیاز بخش هایی را تشکیل دهد.

فصل دوم- صلاحیت و حدود اختیارات

کمیسیون

ماده 2- علاوه بر اختیارات مصرحه در ماده واحده مصوب 1359/11/1 و تبصره الحاقی آن مصوب 1364/2/5، این کمیسیون می تواند جهت کسب اطلاعات کافی از مسئولین مذکور در آن ماده دعوت یا مستقیماً با آنها مکاتبه نمایند و آنها مکلف به اجابت هستند و در

صورت تخلف و ثبوت جرم عدم پاسخگویی توسط کمیسیون و اعلام آن، دادگاه صالح موظف است خارج از نوبت رسیدگی و در صورت ثبوت جرم مقدار کیفر مذکور در تبصره ماده واحده را مشخص و نتیجه را به کمیسیون اعلام نماید و در این پرونده دادگاه رسیدگی کننده به جرم عدم پاسخگویی حق رسیدگی به اصل شکایتی را که در کمیسیون مطرح است ندارد.

تبصره 1- هر بخش می تواند با موافقت رئیس کمیسیون در صورتی که مقتضی بداند از شاکی و مشتکی عنه برای ادای توضیحات و روشن شدن چگونگی موضوع دعوت به عمل آورد و عدم اجابت مشتکی عنه تخلف محسوب و لیکن مجازات مذکور در ماده (2) این قانون را نخواهد داشت.

تبصره 2- دبیرخانه موظف است نامه های طبقه بندی شده و مستقیم را بدون گشودن، ثبت و در اختیار هیئت رئیسه کمیسیون قرار دهد.

ماده 3- چنانچه شکایتی نیاز به تحقیق و بررسی داشته باشد کمیسیون می تواند بازرس یا بازرسانی را از میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی به انتخاب هیئت رئیسه کمیسیون اعزام نماید. در این صورت مسئولین ذی ربط موظفند همکاری لازم را از هر جهت با آنان معمول دارند.

تبصره- بازرس یا بازرسان اعزامی می توانند در صورت لزوم فرد یا افراد متخصصی را هر چند غیرنماینده باشد، با تصویب هیئت رئیسه کمیسیون همراه خود برای بازرسی دعوت نماید.

ماده 4- بازرس یا بازرسان موظفند کلیه موازین شرعی را رعایت و گزارش مأموریت خود را به انضمام نظریات کتبی فرد یا افراد متخصص در مواردی که همراه باشند، با امضاء حداکثر ظرف مدتی که هیئت رئیسه کمیسیون معین می نماید تسلیم کمیسیون نمایند.

ماده 5- کمیسیون صرفاً به شکایاتی که از روش و طرز کار مجلس یا قوای مجریه و قضائیه باشد رسیدگی می‌نماید.

تبصره - کمیسیون پس از بررسی لازم و احراز تخلف از دادگاه صالح تقاضای رسیدگی قضائی خارج از نوبت را می‌نماید. دادگاه مکلف است پس از صدور حکم نتیجه را به کمیسیون اطلاع دهد.

ماده 6 - تغییر شغل و پست در وضعیت مسئول و یا مأمور متخلف از نظر رسیدگی تأثیری نخواهد داشت.

ماده 7 - مسئولین مذکور در ماده واحده مصوب 1359/11/1 در صورتی که عمداً جواب خلاف واقع به کمیسیون داده باشند، موضوع با اعلام کمیسیون در مراجع قضائی رسیدگی خواهد شد.

ماده 8 - رسانه‌های عمومی از قبیل صدا و سیما و روزنامه‌ها در صورت تمایل به اعلان گزارشاتی را که مربوط به عموم باشد و کمیسیون اصل نود از طریق تریبون

مجلس اعلام می‌کند بدون هر نوع تغییر و تفسیری به اطلاع عامه برسانند. متخلف طبق قوانین مربوطه مجازات خواهد شد.

ماده 9 - کلیه مقررات مغایر با این قانون از تاریخ لازم‌الاجراء شدن ملغی خواهد شد.

3- قانون مستثنی بودن مصوبات مربوط به آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی از موضوع ماده (2) قانون مدنی مصوب 1372/10/7

ماده واحده - کلیه مصوبات راجع به آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی بلافاصله پس از تصویب نهائی لازم‌الاجراء است.

این حکم در مورد این ماده واحده نیز مجری خواهد بود.

4- قانون تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور

مصوب 1389/3/25

فصل اول - کلیات

ماده 1- به موجب این قانون تدوین و تنقیح قوانین کشور به عهده معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی که به اختصار معاونت نامیده می شود به شرح مندرج در این قانون می باشد.

تبصره - اعمال وظایف این معاونت شامل حیطه اختیارات تقنینی نمایندگان مجلس شورای اسلامی نمی باشد.

ماده 2- کلیه دستگاه های حکومتی که مقررات وضع می کنند از قبیل هیئت دولت، شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیئت عمومی دیوان عالی کشور، هیئت عمومی دیوان عدالت اداری همچنین دستگاه هایی که مقررات آنها لزوم اجراء دارد، موظفند تمام مصوبات خود را جهت اعمال این قانون به مجلس شورای اسلامی ارسال نمایند.

تبصره- مجلس خبرگان، مجمع تشخیص
مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی و شورای نگهبان از
شمول این ماده مستثنی می‌باشند.

فصل دوم - وظایف

ماده 3- وظایف معاونت در امور تنقیح به شرح

زیر است:

1- تنقیح کلیه قوانین کشور و اعلام قوانین معتبر

و حاکم از راه‌های زیر:

1-1- جمع‌آوری و تفکیک و طبقه‌بندی موضوعی

قوانین کشور و تهیه و تنظیم فهرست‌های موضوعی؛

تاریخی و سایر موارد.

2-1- تشخیص تعارضات موجود در مقررات و

اعلام آن به مرجع تصویب‌کننده جهت اقدام قانونی

3-1- تشخیص مقرراتی که موضوع آنها متنافی

شده است و اعلام آنها به مرجع تصویب‌کننده جهت اقدام

قانونی

4-1- تهیه پیشنهاد جهت نسخ قوانینی که موضوع آنها منتفی یا نسخ ضمنی شده و ارائه آن به هیئت رئیسه مجلس جهت طی مراحل قانونی

5-1- شناسایی موارد نسخ صریح شخصی و اعمال آنها در مجموعه‌های تنقیح شده و ارسال به روزنامه رسمی جهت انتشار

6-1- اعلام قوانین و مقررات مغایر با سیاست‌های کلی نظام که توسط مقام معظم رهبری ابلاغ شده یا می‌شود به مجمع تشخیص مصلحت نظام و هیئت رئیسه مجلس جهت اطلاع و اقدام قانونی

7-1- تهیه شناسنامه برای کلیه قوانین و مقررات

کشور

تبصره - کلیه دستگاه‌های موضوع مواد (5) و (117) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب 1386/7/8 و قوه قضائیه به استثنای مراجع مذکور در تبصره ماده (2) این قانون موظفند اقدامات زیر را درخصوص تنقیح قوانین و مقررات انجام دهند:

الف- تا پایان تیرماه 1390 کلیه قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود را که تا پایان سال 1389 تصویب شده است تنقیح نمایند و توسط بالاترین مقام دستگاه خود قوانین معتبر، منسوخ صریح و ضمنی، قوانین معارض و مغایر با یکدیگر و یا موضوع منتفی شده را به تفکیک و با ذکر دلایل آن به معاونت ارائه نمایند.

ب- تا پایان مهرماه 1390 قوانین مربوط به حوزه فعالیت خود را که با سیاست‌های کلی ابلاغی از سوی مقام رهبری مغایر است با ذکر دلایل به معاونت اعلام نمایند.

ج- با همکاری معاونت حقوقی ریاست جمهوری تا پایان اسفند 1390 کلیه تصویب‌نامه‌ها، آییننامه‌ها و دستورالعمل‌ها و به‌طور کلی مقررات مربوط به خود را تنقیح نمایند و با شناسایی موارد نسخ صریح، آنها را از مجموعه مقررات حذف و موارد نسخ ضمنی، زائد، متروک و موضوع منتفی شده را مشخص و برای تنقیح به مراجع تصویب‌کننده ارسال کنند.

د - کلیه دستگاههای مشمول این تبصره موظف به همکاری با معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی برای تنقیح قوانین مرتبط با حوزه فعالیت خود می‌باشند و نیز معاونت و دستگاه‌های مشمول می‌توانند برای تنقیح قوانین و مقررات از ظرفیت کارشناسی دستگاه‌های اجرائی و قضائی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی با تمایل آنها استفاده کنند.¹

2- پاسخ به استعلامات هیئت‌رئیسه مجلس شورای اسلامی؛ نمایندگان؛ دولت و شورای عالی استان‌ها

تبصره - مهلت پاسخ به استعلامات در مورد طرح‌ها و لوایح دوفوریتی بیست و چهار ساعت و یک فوریتی چهل و هشت ساعت و در موارد عادی یک هفته خواهد بود.

¹ - اصلاحی 1389/12/18

3- تدوین شیوه نامه نگارش طرح‌ها و لوایح بر اساس چهارچوب‌های علمی و تعریف لغات تخصصی مورد استفاده در موضوعات مختلف جهت استفاده قانونی دستگاه‌های حکومتی به گونه‌ای که تغییر در مراد مقنن نباشد.

4- انتشار مجموعه‌های تنقیح شده موضوعی تخصصی به صورت کتب و نسخ الکترونیکی

5- ویراستاری مصوبات مجلس و کمیسیون‌ها قبل از تصویب نهائی بدون تغییر در مراد مقنن برابر آیین‌نامه داخلی مجلس

6- اطلاع رسانی قوانین

7- شناسه گذاری (کدگذاری) قوانین و اصلاح فصول و شماره مواد آن بدون تغییر در متن آن بعد از اقدامات تنقیحی

8 - ارائه مشاوره حقوقی و تقنینی به رئیس؛ اعضای هیئت‌رئیس؛ کمیسیون‌ها و نمایندگان مجلس

ماده 4- نمایندگان مجلس شورای اسلامی، دولت و شورای عالی استان‌ها قبل از تقدیم طرح یا لایحه به مجلس در خصوص امور زیر از معاونت استعلام می‌نمایند این استعلام مانع طی مراحل تصویب طرح‌ها و لوایح نخواهد شد:

1- وجود قوانین متعارض یا مرتبط با طرح و لایحه پیشنهادی

2- انطباق طرح و لایحه پیشنهادی از نظر شیوه نگارش تخصصی قوانین

3- لزوم یا عدم لزوم قانونگذاری در موضوع یاد شده

4- انطباق طرح و لایحه با آیین‌نامه داخلی مجلس؛ قانون برنامه؛ سند چشم‌انداز؛ سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالا دستی

تبصره 1- نظر معاونت در مورد طرح‌ها و لوایح به همراه طرح یا لایحه پیشنهادی تقدیم مجلس خواهد شد تا نمایندگان در جریان آن واقع شوند.

تبصره 2- چنانچه در مورد موضوعات فوق
استعلام نشده باشد هیئت‌رئیس‌ه نظر معاونت را استعلام
می‌نماید.

ماده 5- معاونت موظف است حداکثر یکسال پس
از اجرائی شدن هر قانون گزارشی از نحوه اجراء و موارد
ابهام، اجمال، تعارض، نقص و هرگونه ایراد اجرائی آنرا
به رئیس‌مجلس؛ دولت، شورای عالی تنقیح و
کمیسیون‌های ذی‌ربط مجلس تقدیم و پیشنهاد اصلاحی
لازم برای رفع نقایص یاد شده جهت اقدامات قانونی ارائه
نماید.

ماده 6- از ابتدای سال 1391، چاپ و انتشار
مجموعه قوانین تنها با تأیید معاونت‌قوانین‌مجلس
امکان‌پذیر است.¹

تبصره - روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران از
شمول این ماده مستثنی می‌باشد.

¹ - اصلاحی 1389/12/18

ماده 7- به منظور اطلاع رسانی عمومی درباره آخرین قوانین و مقررات مصوب، پایگاه اطلاع رسانی در مجلس شورای اسلامی تشکیل می شود این معاونت موظف است در اسرع وقت اقدام به انتشار قوانین از طریق پایگاه اطلاع رسانی مجلس نماید.

فصل سوم - مسائل متفرقه

ماده 8- به منظور اجرای صحیح این قانون شورای عالی تنقیح قوانین مرکب از اشخاص زیر تشکیل می گردد:

- الف - رئیس مجلس شورای اسلامی به عنوان رئیس
 - ب - معاون حقوقی رئیس جمهور
 - ج - یکی از معاونان رئیس قوه قضائیه
 - د - معاونان قوانین و نظارت مجلس
- دبیرخانه شورا بر عهده معاونت می باشد.
- تصمیمات شورا جنبه مشورتی برای رئیس مجلس خواهد داشت.

ماده 9- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سایر وزارتخانه‌ها، دستگاه‌ها و مؤسسات دولتی موظفند دونسخه از کتب و نسخ الکترونیکی منتشر شده حقوقی و مجموعه قوانین و مقررات خود را برای معاونت ارسال نمایند.

ماده 10- قانون تشکیل سازمان تنقیح و تدوین قوانین و مقررات کشور مصوب 1350/12/29 و اصلاحات بعدی و آیین‌نامه‌های آن نسخ می‌گردد.

ماده 11- دستورالعمل اجرائی این قانون به تصویب رئیس مجلس می‌رسد.

ماده 12- این قانون از تاریخ تصویب لازم الاجراء می‌باشد.

5- قانون نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان مصوب

1391/1/15

ماده 1- به منظور حفظ شأن و منزلت نمایندگان و نظارت درباره امور مربوط به دوران نمایندگی در ابتدای

هر دوره مجلس شورای اسلامی و حداکثر سه ماه پس از انتخاب هیئت رئیسه دائمی، هیئت نظارت که از این پس هیئت نامیده می شود مرکب از افراد زیر برای همان دوره تشکیل می گردد:

الف- یکی از نواب رئیس به انتخاب هیئت رئیسه برای هر سال

ب- یک نفر از اعضای کمیسیون اصل نودم (90) به انتخاب مجلس

پ- یک نفر از اعضای کمیسیون قضائی و حقوقی به انتخاب مجلس

ت- چهار نفر از سایر نمایندگان به انتخاب مجلس

تبصره 1- هیئت رئیسه مکلف است برای ثبت نام متقاضیان عضویت در هیئت یک هفته مهلت تعیین نماید.

تبصره 2- هیئت رئیسه مجلس از بین داوطلبان کمیسیون های یاد شده و نمایندگان مجلس به جز اعضای

هیئت‌رئیس‌ه شش نفر را انتخاب و به مجلس معرفی می‌نماید.

ملاک انتخاب رأی اکثریت مطلق نمایندگان حاضر در مجلس است و در صورت عدم انتخاب، افراد دیگری توسط هیئت‌رئیس‌ه معرفی می‌شوند.

در هر صورت انتخاب افراد در هر مرحله با رأی اکثریت مطلق نمایندگان حاضر در مجلس است.

تبصره 3- هیئت از بین اعضای خود یک رئیس و دو نایب‌رئیس و دو دبیر انتخاب می‌نماید.

تبصره 4- در صورت غیبت غیرموجه هریک از اعضای انتخابی در سه جلسه متوالی و یا یک چهارم جلسات متناوب در مدت شش‌ماه، یا ضرورت تغییر هریک از اعضای هیئت به تشخیص اعضای جلسه موضوع تبصره (2) این ماده فرد جایگزین مطابق تبصره مذکور انتخاب می‌شود.

ماده 2- هیئت صلاحیت رسیدگی به امور زیر را

دارد:

الف- گزارش‌های واصله درباره سوء استفاده و تخلف مالی یا اخلاقی نماینده و درآمدها و هزینه‌های غیرمتعارف وی

ب- گزارش‌های مربوط به رفتار خلاف شئون نمایندگی

پ- گزارش‌های واصله درباره اعمال خلاف امنیت ملی کشور و سایر اعمال مجرمانه از بُعد انتظامی

ت- گزارش‌های هیئت‌رئیس‌ه درباره غیبت، تأخیر و بی‌نظمی نماینده موضوع مواد (78) تا (81) و (88) تا (91) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

تبصره 1- منظور از موارد خلاف شئون نمایندگی، رفتار خلاف عرف مسلم نمایندگی است به نحوی که نوعاً نمایندگان آن را خلاف شأن بدانند.

تبصره 2- گزارش‌هایی در هیئت قابل رسیدگی است که مشخصات کامل

ارسال کننده را دارا باشد مگر اینکه مستندات ارائه شده کافی بوده یا اعتبار و هویت گزارش دهنده توسط هیئت احراز شود.

تبصره 3- هرگاه هیئت احراز نماید گزارش دهنده جهت هتک حرمت نماینده یا تشویش اذهان عمومی یا مسئولین اقدام به تنظیم و ارسال گزارش کرده مکلف است مراتب را همراه با مدارک مربوط جهت پیگیری قضائی به مرجع قضائی ارسال نماید و رونوشتی از آن را در اختیار نماینده قرار دهد.

تبصره 4- تعقیب کیفری نماینده مانع رسیدگی هیئت به تخلفات موضوع این قانون و شؤون نمایندگی نیست.

تبصره 5- هیئت ضمن رسیدگی به تخلفات موضوع این قانون، مراتب کیفری آنرا به مرجع قضائی ذیصلاح اعلام می نماید.

ماده 3- دریافت هرگونه هدیه نقدی یا غیرنقدی غیرمتعارف از اشخاص حقیقی یا حقوقی خصوصی یا

عمومی و دولتی داخلی یا خارجی تحت هر عنوان توسط نمایندگان ممنوع و مرتکب مستوجب اعمال مجازات ماده (6) این قانون است.

ماده 4- سوء استفاده از اختیارات نمایندگی و أخذ هر نوع امکانات و امتیازات از بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی به هر عنوان و هر شکل، توسط نماینده به نفع خود و اقربای وی به ناحق و اعمال نفوذ و استفاده از سمت نمایندگی برای این منظور و سوء استفاده از اطلاعات و اسناد در دسترس وی ممنوع و مرتکب مستوجب اعمال مجازات ماده (6) این قانون است.

ماده 5- هیئت به گزارش‌های واصله درباره هریک از نمایندگان به صورت محرمانه رسیدگی می‌نماید و در صورتی که تخلف را متوجه نماینده بداند در اولین جلسه از نماینده دعوت و پس از مذاکره با وی و نیز استعلام از مراجع ذی‌ربط تصمیم لازم را اتخاذ می‌نماید.

تبصره- هیئت موظف است قبل از صدور رأی، دفاعیات نماینده را استماع نماید.

ماده 6- هیئت با توجه به اهمیت تخلفات و شرایط و موقعیت ارتکاب آنها نسبت به اعمال یک یا چند مجازات ذیل که طبق ماده (6) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی قابل اجراء است، تصمیم می‌گیرد:

الف - تذکر شفاهی بدون درج در پرونده

ب - تذکر کتبی با درج در پرونده

پ - اخذ تعهد کتبی مبنی بر عدم تکرار تخلف

ت - کسر حقوق از یک ماه تا یک‌سال به میزان

یک دوم

ث - محرومیت از عضویت در مجامع و شوراها یا

کمیته‌های تحقیق و تفحص

ج - محرومیت از نامزدی برای عضویت در

هیئت‌رئیس مجلس و هیئت‌رئیس کمیسیون‌ها

چ - اعلام یک یا چند تخلف نماینده در جلسه

غیرعلنی توسط رئیس مجلس

ح - اعلام یک یا چند تخلف نماینده در جلسه

علنی توسط رئیس مجلس

تبصره 1- در صورتی که هیئت تشخیص دهد
دارایی نماینده به ناحق افزایش یافته است، تا قبل از
انتخابات دوره بعد موضوع را به اطلاع شورای نگهبان
میرساند و جهت رسیدگی به دستگاه قضائی ارسال
می نماید.

تبصره 2- کلیه امور مربوط به حقوق نمایندگی
ملت که در قانون اساسی به آن تصریح شده است اعم از
اظهار نظر و اعلام مواضع در مسائل داخلی و خارجی
کشور و آزادی در انجام وظایف قانونی و اعمال رأی خود
و کسب اخبار و اطلاعات مورد نیاز وظایف نمایندگی و
قانونگذاری و تحقیق و تفحص در تمام امور کشور و
سؤال و استیضاح وزرا و رئیس جمهور و رأی اعتماد و
رأی عدم اعتماد و مأموریت های محوله که همه آنها در
راستای ایفای وظایف نمایندگی به عمل می آید از شمول
مجازات موضوع این ماده مستثنی است.

ماده 7- هرگاه موضوع رسیدگی هیئت، گزارش‌های واصله علیه یکی از اعضای هیئت مذکور باشد وی حق شرکت در جلسه مربوط را ندارد.

ماده 8- تصمیمات هیئت درخصوص اعمال بندهای (الف)، (ب) و (ت).

ماده (6) این قانون قطعی است و در سایر موارد ظرف ده روز توسط نماینده مربوط قابل اعتراض می‌باشد. در این صورت موضوع در جلسه هیئت تجدیدنظر متشکل از اعضای هیئت‌رئیس و رؤسای کمیسیون‌های دائمی مجلس مورد رسیدگی قرار می‌گیرد.

ماده 9- نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهارنظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرائی که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد.

تبصره 1- تشخیص مصادیق موضوع اصل هشتاد و ششم (86) قانون اساسی و ماده (75) آیین‌نامه داخلی مجلس با هیئت است.

تبصره 2- تخلف از مفاد این ماده از سوی مراجع قضائی حسب مورد مستوجب مجازات انتظامی از درجه پنج تا هفت است.

ماده 10- قوه قضائیه موظف است در اجرای این قانون شعبه خاصی را جهت رسیدگی به موضوعات ارسالی تشکیل دهد و خارج از نوبت رسیدگی و نهایتاً رأی قطعی را ظرف سه ماه به هیئت اعلام نماید.

ماده 11- نمایندگان مجلس مشمول قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل مصوب 1373/10/11 می‌باشند.

ماده 12- دستورالعمل اجرائی این قانون و مصادیق آن به پیشنهاد هیئت نظارت به تصویب کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی می‌رسد.

6- قانون عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس

شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراها،

مجامع و سایر هیأتها مصوب 1393/06/15

ماده 1- از تاریخ تصویب این قانون علاوه بر سایر شوراهای عالی، شوراها، مجامع و هیأتهایی که برابر قانون مربوط نمایندگانی از مجلس شورای اسلامی در آنها عضویت دارند، در هر یک از شوراهای زیر به تعداد تعیین شده نماینده مجلس با معرفی کمیسیون تخصصی ذی ربط و انتخاب مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر عضویت می یابد:

الف- شوراهای دارای یک نماینده ناظر:

1- شورای اجرایی فناوری اطلاعات موضوع ماده (4) قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری

اطلاعات مصوب 1382/9/19

2- شورای عالی فضایی موضوع ماده (8) قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مصوب 1382/9/19

3- شورای عالی انرژی موضوع ماده (3) قانون اصلاح مواد (2) و (4) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و تشکیل شورای عالی انرژی کشور مصوب 1381/4/30

4- شورای عالی میراث فرهنگی و گردشگری موضوع ماده (3) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب 1382/10/23

5- شورای عالی حفاظت محیط زیست موضوع بند (1) قانون اصلاح قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب 1371/8/24

6- شورای عالی انفورماتیک کشور موضوع ماده (2) لایحه قانونی تشکیل شورای عالی انفورماتیک کشور مصوب 1359/4/4 شورای انقلاب

7- شورای عالی هماهنگی ترافیک شهرهای کشور
موضوع ماده (1) قانون تأسیس شورای عالی هماهنگی
ترافیک شهرهای کشور مصوب 1372/12/8

8- شورای عالی صنایع دریایی کشور موضوع ماده (9)
قانون توسعه و حمایت از صنایع دریایی مصوب
1387/2/15

ب- شوراهاى داراى دو نماينده ناظر:

1- شورای عالی بیمه موضوع ماده (10) قانون تأسیس
بیمه مرکزی ایران و بیمه گری مصوب 1350/3/30

2- شورای اقتصاد موضوع ماده (2) قانون برنامه و بودجه
مصوب 1351/12/10

3- شورای عالی بورس و اوراق بهادار موضوع ماده (3)
قانون بازار اوراق بهادار مصوب 1384/9/1

4- شورای عالی سلامت و امنیت غذایی موضوع ماده
(32) قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی
ایران مصوب 1389/10/15

- 5- شورای عالی استاندارد موضوع ماده (19) قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب 1371/11/25
- ماده 2- از تاریخ تصویب این قانون عضویت نمایندگان مجلس در شوراها، مجامع و هیأت‌های زیر لغو می‌شود:
- 1- شورای عالی انطباق اداری و فنی مؤسسات پزشکی با موازین شرع مقدس موضوع بندهای (7) و (8) ماده (3) قانون انطباق امور اداری و فنی مؤسسات پزشکی با موازین شرع مقدس اسلام مصوب 1377/8/10
- 2- شورای عالی آموزش مداوم جامعه پزشکی موضوع بند (7) ماده (3) قانون آموزش مداوم جامعه پزشکی کشور مصوب 1375/2/12
- 3- هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات پرستاری موضوع بند (2) ماده (18) قانون ایجاد سازمان نظام پرستاری جمهوری اسلامی ایران مصوب 1380/9/11
- 4- کمیسیون تعیین سهمیه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از مشمولان وظیفه موضوع تبصره (1)

ماده (1) قانون نحوه تشکیل پیام آوران بهداشت مصوب

1375/8/6

5- کمیسیون نظارت بر حسن اجرای احداث نود و شش

بیمارستان موضوع تبصره (5) قانون نحوه ایجاد تسهیلات

لازم برای تسریع در احداث و تکمیل بیمارستان های نود

و شش شهر کشور مصوب 1369/6/25

6- کمیته مد و لباس موضوع ماده (1) قانون ساماندهی مد

و لباس مصوب 1385/10/12

7- شورای آموزش و پرورش استثنائی موضوع بند (11)

ماده (5) قانون اساسنامه سازمان آموزش و پرورش

استثنائی مصوب 1370/5/29

8- هیأت مرکزی گزینش آموزش و پرورش موضوع

تبصره (1) بند (الف) ماده (7) قانون گزینش معلمان و

کارکنان آموزش و پرورش مصوب 1374/6/14

9- ستاد چگونگی هزینه کرد اعتبار تخصیصی به منظور

مشارکت جمهوری اسلامی ایران در بازسازی کشور

افغانستان موضوع ماده واحده قانون مشارکت جمهوری

اسلامی ایران در بازسازی کشور افغانستان مصوب

1381/5/13

10- هیأت نظارت بر حسن اجرای قانون تعیین تکلیف
معلمین حق التدریسی و آموزشیاران نهضت سوادآموزی
در وزارت آموزش و پرورش مصوب 1388/7/15 موضوع
ماده (13) قانون مذکور

11- مجمع عمومی صندوق ضمانت صادرات ایران
موضوع جزء (8) بند (الف) ماده (4) قانون چگونگی اداره
صندوق ضمانت صادرات ایران مصوب 1375/7/15

12- هیأت نظارت بر اجرای قانون تأمین اعتبار کنترل و
انسداد مرزهای شرقی کشور مصوب 1379/2/28 موضوع
تبصره (3) ماده واحده قانون مذکور

ماده 3- رؤسای کمیسیون ها و نیز نمایندگان مجلس
شورای اسلامی که در مجامع، شوراها و هیأتها به عنوان
عضو حضور دارند وظایف نماینده ناظر مجلس شورای
اسلامی را نیز برعهده داشته و موظف به انجام آن وظایف
طبق آیین نامه داخلی مجلس می باشند.

ماده 4- در صورتی که هر یک از شوراهای، مجامع و هیأت‌هایی که طبق قانون دارای نماینده ناظر می باشند، اقدام به تشکیل کمیته یا شورای فرعی نمایند، موظفند مراتب را به نماینده ناظر و مجلس شورای اسلامی اطلاع دهند. نماینده مذکور، عضو ناظر کمیته یا شورای فرعی است و عنداللزوم در جلسات آن شرکت می نماید.

ماده 5- کلیه نمایندگان ناظر طبق آیین نامه داخلی مجلس از ابتدای هر دوره برای مدت دو سال انتخاب می شوند و روشهای تعیین شده برای انتخاب نمایندگان ناظر در سایر قوانین و مقررات به روش پیش بینی شده در آیین نامه مذکور اصلاح می شود.

ماده 6- در قوانینی که برای انتخاب نماینده ناظر، کمیسیون تخصصی تعیین نشده است، هیأت رئیسه مجلس، کمیسیون تخصصی ذی ربط را تعیین می نماید.